

USTAŠKO-DOMOBRAŃSKI DOKUMENTI

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 1. SIJEČNJA 1943.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA MILICIJU SELA SIČANE¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 3643/42

Omiš, dne 1 siječnja 1943

Predmet: Napad partizana na
miliciju sela Sičane.

- 1) Obće Upravnom Povjereničtvu kod višeg zapovj.
tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo ministra

- 3) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost

- 4) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III

Z a g r e b

Oružnička postaja Dicmo spisom Taj. broj: 729/42 od 23 prosinca 1942 g. dostavlja:

»Dne 23 prosinca 1942 g. u 1 sat upalo je oko 500 naoružanih partizana u selo Sičane,² občine i kotara Sinj, 7 km sjeverno-zapadno od Dioma, napali i opkolili komšiluk Maretići i Radanovići i u njima postojecu miliciju, između kojih je borba trajala od 1 do 5 sati jutro istog dana. Tom prilikom od milicionera odnijeli 2 puške francuske dobivene od talijanskih vojnih vlasti iz Sinja, sobom povel 7 osoba raznoga spola radi prenosa opljačkanih stvari do sela Neorića, občine Muć, kotara Omiš, a potom iste povratili svojim kućama, osim dvojice koje su kod sebe zadržali.

Prilikom vođene borbe jedan milicioner poginuo i jedan građanin-ženkinja.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 52/4—1, k. 230.

² Napad je izvršio Drugi bataljon Treće dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 32.

Partizanima je uspjelo zapaliti jednu kuću, opljačkati 123 koze, 94 ovce, 3 vola i 2 konja, a tako isto i ostalog kućnog namještaja kao robe i hrane, kojeg su sa sobom odnijeli u pravcu Neorića preko planine Visoka.

Od strane partizana, milicije i ostalih građanskih lica na licu mjesta nije nađeno ranjenih, a po pričanju milicije partizana je bilo više mrtvih i ranjenih koji su po istim odnešeni netragom.

Akcija bila preuzeta sa strane italijanske vojske njih oko 200, 16 milicionera i 6 oružnika iz Dicma i ista protekla bez uspjeha.

Po dokazu milicije partizani su bili odjeveni u italijanskoj odori.

Poginuli milicioner i ženskinja po njihovoj rodbini, sahranjeni su na rimokatoličkom groblju u Dicmu.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

BROJ 278

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA OD 2. SIJEČNJA 1943.
POGLAVNIKU NDH O DOLASKU HERCEGOVAČKIH ČETNIKA
U KNIN I GRAČAC I SURADNJI S NJIMA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN

Broj: V. T. 16-252-42

Knin, 2. siječnja 1943.

Predmet: Saradnja s četnicima i
četnici kao jugoslaven-
ska vojska.

U posljednjim izvještajima obavijestio sam, da su u posljednje vrijeme na područje ove župe — sa najjačom koncentracijom snaga u Gračacu — došli u velikom broju dobro naoružani četnici iz Hercegovine,² među kojima se nalazi i veći broj Crnogoraca. Svi ovi četnici došli su preko Splita, a doveli su ih talijanski vojnički vlakovi. S ovim četnicima došao je veći broj časnika bivše jugoslovenske vojske, među kojima se nalazi više Srbijanaca i Crnogoraca.

Naglasio sam, da se dolazkom ovih četnika ovdje podpuno izmijenila vojnička i politička situacija — na našu štetu. Ovi četnici uneli su duh

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 42/5—1, k. 195.

² Vidi dok. br. 12, napomenu 4, dok. br. 284, 287 i knj. 4, dok. br. 148, 391 i 409.

Broj: V.T.16-252-42

Knin, 2. siječnja 1943.

Predmet: Saradnja s četnicima i
četnici kao jugoslovenska
vojaška.

U posljednjim izvještajima obavijestio sam, da su u posljednje vrijeme na područje ove župe sa najjašom koncentracijom snaga u Gračacu došli u velikom broju dobro naoružani četnici iz Hercegovine, među kojima se nalazi i veći broj Crnogoraca. Svi ovi četnici došli su preko Splita, a doveli su ih talijanski vojnički vlakovi. S ovim četnicima došao je veći broj časnika bivše jugoslovenske vojske, među kojima se nalazi više Srbijanaca i Crnogoraca.

Naglasio sam, da se dolazkom ovih četnika ovdje potpuno izmijenila vojnička i politička situacija na našu štetu. Ovi četnici uneli su duh nemirotljivosti, te u mnogim krajevima svojim nastupom i stavom enemo gućili moje političko djelovanje oko smirivanja pravoslavnog pučanstva, oko pridobijavanja pravoslavaca za mir suradnju s hrvatskim vlastima i oko saradnje četnika s našom državnom vlašću.

Ovi novopridošli odredi hercegovačkih četnika dobro su vojnički organizirani i oružani. Tek što su oni došli ovamo, odmah su nametnuli svim domaćim četnicima svoje zapovjedništvo, tako da je danas čitav "četnički štab" u Kninu odjednom se našao potpuno podvrgnut tima t.j. novim četničkim zapovjednicima iz Hercegovine. Oni su svugdje preuzeli zapovjedništvo nad svim četnicima u svoje ruke. Njihovi zapovjednici naglašuju, da im je, osim borbe protiv komunizma, glavni cilj - nakon dolaska u ove krajeve - organizirati sve Srbe i četnike iz ovih krajeva u duhu naloga, te političke i vojničke akcije generala Draže Mihailovića. Pojedini časnici - četnici, koji su me jučer posjetili, rekli su mi, da oni predstavljaju jugoslovensku vojsku i da su oni časnici jugoslovenske vojske, te da svako njihovo djelovanje može i mora biti samo kao djelovanje jugoslovenske vojske, njihov zapovjednik da je Draža Mihailović, a da baš to mnogi Srbi i četnici u ovom kraju nisu dosad u potpunosti shvaćali i razumjeli. Zadat će čitave njihove akcije da je, uz borbu protiv komunizma i čišćenje srbskih krajeva od komunizma, ujedno i organiziranje svih Srba i četnika u ovom kraju u duhu i obliku jugoslovenske vojske Draže Mihailovića.

Ukupno je iz Hercegovine dosad ovamo došlo oko 4.000 četnika, a očekuje se dolazak novih u ukupnom broju od 8.000.

Svi vođe domaćih četnika, svi politički predstavnici Srba iz ovih krajeva, svi glavari sela pod pritiskom i terorom hercegovačkih četnika osjećaju se sada potpuno podvrgnuti utjecaju i nalogima hercegovačkih četnika t.j. njihovih zapovjednika, koji nastupaju pred Srbima kao zakoniti i jedini ovlašteni predstavnici i pobornici srbske politike, srbskih interesa, Draže Mihailovića i jugoslovenske vojske. Jasno je da na temelju ovoga domaći četnički prvaci nemaju više ovlaštenja sami nešto odlučivati, sa mnom pregovarati i voditi bilo kakovu politiku smirenja i sporazuma s hrvatskom državnom vlašću mimo vojničkih zapovjednika ovi novopridošli hercegovačkih i crnogorskih četničkih odreda.

U izvještaju br. V.T.16-251-42 od 30. prosinca 1942. izvijestio sam, kako su neki četnički prvaci i časnici došli k meni i zaželeli vojničku suradnju s hrvatskom vojskom, kojoj suradnji bi trebao biti preduslov: dolazak hrvatske vojske u ove krajeve, kao i u Liku, te međusobni ugovor o poštivanju srbskog življa u svim akcijama hrvatske vojske, te garancija četnika za sigurnost hrvatskog življa u svim zonama četničkog djelovanja. Među predstavnicima, koji su me posjetili, nalazili su se baš

Faksimil prve stranice dokumenta broj 278

nepomirljivosti, te u mnogim krajevima svojim nastupom i stavom onemogućili moje političko djelovanje oko smirivanja pravoslavnog pučanstva, oko pridobivanja pravoslavaca za mir suradnju s hrvatskim vlastima i oko saradnje četnika s našom državnom vlašću.

Ovi novopridošli odredi hercegovačkih četnika dobro su vojnički organizirani i oružani. Tek što su oni došli ovamo, odmah su nametnuli svim domaćim četnicima svoje zapovjedništvo, tako da je danas čitav »četnički štab« u Kninu odjednom se našao podpuno podvrgnut tima t. j. novim četničkim zapovjednicima iz Hercegovine! Oni su svugdje preuzeli zapovjedništvo nad svim četnicima u svoje ruke. Njihovi zapovjednici naglašuju, da im je, osim borbe protiv komunizma, glavni cilj — nakon dolazka u ove krajeve — organizirati sve Srbe i četnike iz ovih krajeva u duhu naloga, te političke i vojničke akcije generala Draže Mihajlovića! Pojedini časnici-četnici, koji su me jučer posjetili, rekli su mi, da oni predstavljaju jugoslovensku vojsku i da su oni časnici jugoslovenske vojske, te da svako njihovo djelovanje može i mora biti samo kao djelovanje jugoslovenske vojske, njihov zapovjednik da Draža Mihajlović, a da baš to mnogi Srbi i četnici u ovome kraju niesu dosad u potpunosti shvaćali i razumijevali. Zadatak čitave njihove akcije da je, uz borbu protiv komunizma i čišćenje srbskih krajeva od komunizma, ujedno i organiziranje svih Srba i četnika u ovome kraju u duhu i obliku jugoslovenske vojske Draže Mihajlovića!

Ukupno je iz Hercegovine dosad ovamo došlo oko 4.000 četnika, a očekuje se dolazak novih u ukupnom broju od 8.000.

Sve vođe domaćih četnika, svi politički predstavnici Srba iz ovih krajeva, svi glavari sela pod pritiskom i terorom hercegovačkih četnika osjećaju se sada potpuno podvrgnuti utjecaju i nalogima hercegovačkih četnika t. j. njihovih zapovjednika, koji nastupaju pred Srbima kao zakoniti i jedini ovlašteni predstavnici i pobornici srbske politike, srbskih interesa, Draže Mihajlovića i jugoslovenske vojske! Jasno je da na temelju ovoga domaći četnički prvaci nemaju više ovlaštenja sami nešto odlučivati, sa mnom pregovarati i voditi bilo kakovu politiku smirenja i sporazuma s hrvatskom državnom vlašću mimo vojničkih zapovjednika ovi novopridošli hercegovačkih i crnogorskih četničkih odreda.

U Izvještaju br.: V. T. 16-252-42. od 30. prosinca 1942. izvijestio sam, kako su neki četnički prvaci i časnici došli k meni i zaželeli vojničku saradnju s hrvatskom vojskom, kojoj saradnji bi trebao biti preduslov: dolazak hrvatske vojske u ove krajeve, kao i u Liku, te međusobni ugovor o poštivanju srbskog življa u svim akcijama hrvatske vojske, te garancija četnika za sigurnost hrvatskog življa u svim zonama četničkog djelovanja. Među predstavnicima, koji su me posjetili, nalazili su se baš vojnički vođe hercegovačkih četnika, a među kojima i njihovi časnici: major Pekić,³ »vojvoda Zlatiborski« i major Bačević, »vojvoda Gackog«.

Danas me je posjetio Hercegovac Šantić,⁴ navodno dugogodišnji urednik i saradnik beogradske »Politike, rodом iz Hercegovine, a predveo ga predsjednik kninskog četničkog udruženja bivši narodni poslanik

³ Radomir Đekić-Đedo.

⁴ Milan Šantić.

Stevo Rađenović i crnogorski kapetan Ilić. Spomenuti Šantić predstavio mi se je kao opunomoćenik generala Draže Mihajlovića, te mi pokazao pismenu punomoć s potpisom Draže Mihajlovića i pečatom na kojem stoji ispisano latinicom: »Glavni štab jugoslovenske vojske«.

Spomenuti Šantić mi je rekao, da je izdan od vrhovnog vodstva nalog svim četnicima, da ne smiju napadati hrvatsko pučanstvo i da su ustanovljeni posebni njihovi vojnički sudovi, koji će kažnjavati svako djelo napadaja na hrvatsko pučanstvo, koje bi izveli pojedinci u ime četničke organizacije sa svrhom pljačke ili osвете. Pridržavajući si pravo, da ipak dozvole gdje gdje obračun svojih sa direktnim krivcima, nosiocima i podstrekačima »Pokolja srbskog naroda« iz lanjske godine. Spomenuti Šantić mi je rekao, da kao opunomoćenik Draže Mihajlovića ima s ostalim vojničkim vođama u ovim krajevima organizirati četničku organizaciju u smislu i duhu jugoslovenske vojske, jer danas da je na dnevnom redu organiziranje jugoslovenske vojske, a nikako nekih političkih ili bilo kakvih udruženja među srbskim narodom. Oni, kao predstavnici četnika, odnosno jugoslovenske vojske žele: suradnju s hrvatskim narodom uobće, a posebno vojnički s hrvatskim domobranstvom u cilju uništenja komunizma u hrvatskim krajevima radi obćenitog interesa, a i radi posebnog interesa hrvatskog naroda, jer oni ne žele da partizani, koje će oni ovih dana svim svojim snagama napasti s juga, pobjegnu prema sjeveru u gornje djelove Hrvatske, na koji način ne bi došlo nikad do uništenja komunizma, a to uništenje je njihov glavni cilj, kao i zajednički interes srbskog i hrvatskog naroda, kao što je to i interes bilo koje državne formacije, koja ovdje postoji, ili koja će postojati ovdje, a o čijem postojanju i o čijoj formi treba da odluči ovaj rat.

Obzirom na povlačenje talijanske vojske, obzirom na pojačanu partizansku akciju, obzirom na narodne probitke oni smatraju potrebnim, ali odmah da se povede zajednička vojnička akcija, njih s jedne strane t. j. četnika, a hrvatske vojske s druge strane, sa određenim ciljem uništenja komunizma, održanja prometa ličkom željezničkom prugom i izbjegavanja obračuna i daljnjeg uništavanja između Srba i Hrvata.

Šantić u ime cjelokupne četničke organizacije i vrhovnog vodstva zamolio me je, da poduzmem sve potrebite korake kod Državne Vlade u Zagrebu, kako bi oni t. j. četnici u najkraćem roku od nekoliko dana doznali:

1. da li će naše oružane snage izvesti sa sjevera koju akciju protiv partizana u većem stilu, a u kojem slučaju oni smatraju potrebitim, da bi se ta akcija povelа iz pravca Bos. Krupe ili Banja Luke prema Bos. Petrovcu, odnosno Ključu i iz pravca Karlovca i Slunja prema Bihaću. Operacija hrvatske vojske u ovim pravcima smatraju da bi bila neophodno potrebita radi uspješnog uništenja komunizma i kao osnov vojničke koordinacije i djelovanja hrvatske vojske i četnika;

2. da li Hrvatska Vlada i Glavni Stožer domobranstva pristaje na vojničku saradnju s četnicima, kojoj saradnji bi trebalo biti temelji: zajednička borba protiv komunizma i recipročno poštivanje interesa, života i imovina hrvatskog i srbskog pučanstva u pojedinim zonama vojničkog djelovanja;

3. da li je Glavni stožer voljan nekog opunomoćiti, da vojnički pregovara s njima t. j. sa četnicima, baš sad, kad će pojedini hrvatski krajevi u ovoj župi i u Lici biti izloženi partizanskim akcijama i napadajma, kad talijanska vojska iz ovih krajeva odlazi i kad oni (četnici) s jakim snagama spremaju s juga t. j. područja Gračaca, Zrmanje, Strmice povesti akciju većih razmera protiv partizana u smjeru Srba, Labca, Korenice, Bos. Grahova. Najzgodnije je, da se razgovori povedu u Kninu, jer je danas ovdje njihov glavni politički i vojnički štab.

Oni t. j. četnici obvezuju se u slučaju prihvaćanja saradnje operirati samo u čisto srbskim krajevima.

Opažam očitu tendenciju četnika, da u svojim operacijama protiv partizana u srbskim krajevima Bosne i Like i čak Korduna pokušaju organizirati tamošnje srbsko pučanstvo, koje je u partizanima, u četničkim organizacijama i tako pojačavati svoje redove t. j. redove »jugoslovenske vojske« — kako oni to kažu. Njihov osnovni cilj je — uz uništenje komunizma — svakako okupiti sve Srbe politički u srbskom nacionalnom smislu, a vojnički u redove četničke organizacije t. j. jugoslovenske vojske. Ovo bi bio i glavni zadatak hercegovačkih četnika u ovome kraju, njihovih vođa i oficira, kao i razlog njihovog dolaska u ove krajeve.

Ukoliko se baš sad ne povede jaka akcija naših oružanih snaga za uništenje partizana u Zapadnoj Bosni, Istočnoj Lici i za osiguranje naših krajeva u ove dvije župe, koji nisu još pali pod utjecaj partizana i nisu još izvrgnuti četničkom teroru i osveti (osobito Lika) kao i za osiguranje ličke željezničke pruge, smatram:

a) da će naš živalj i narod u ovim krajevima biti izvrgnut teškom stradanju i uništenju;

b) da će Srbi — ako sami povedu akciju protiv partizana i sami budu djelovali u ovim krajevima — uspjeti organizirati sve veći dio pravoslavnog pučanstva u četničke odrede — u obliku i duhu jugoslovenske vojske;

c) da će pasti i poslednji ugled i autoritet hrvatske državne vlasti u ovim krajevima koji ugled i autoritet može predstavljati danas još jedinu zaštitu hrvatskog pučanstva;

d) da će lička željeznička pruga kao svi njezini uređaji u velikom dijelu biti izvrgnuti skoro potpunom uništenju.

Ukoliko se ne prihvati barem iz prividnih razloga taktike i »politike dobivanja na vremenu« saradnja — barem vojnička — sa četnicima u smislu gore iznesenih njihovih prijedloga smatram, da će narod u ovim krajevima biti izvrgnut punom uništenju i progonu baš od strane četnika, a ja kao predstavnik vlasti, ako se odbije svaka saradnja sa četnicima jer mi ne raspolazemo ovde s nikakvim oružanim snagama, više neću moći ništa učiniti u ovome kraju u pravcu smirivanja i u pravcu spašavanja hrvatskog pučanstva, što mi je moguće dok još četnici vjeruju i posle da postoji mogućnost saradnje hrvatske državne vlasti, ili barem hrvatske vojske s njima. Četnici i njihovi predstavnici, koji su me posjetili, odbijaju saradnju s Ustaškim postrojbama, a žele saradnju samo s hrvatskim domobranstvom.

Radi znanja i ravnanja napominjem, da sam doznao o pripremanoj akciji partizana većih razmjera prema području Like i to najprije južno od Gospića iz pravca Mogorića, Udbine i Lapca.

Napominjem, da je iz Knina krenula za Sinj i ona jedina ovdje postojeća bojna naše vojske, tako da danas u čitavoj ovoj župi mi ne raspoložemo nikakvim oružanim snagama, a da je i situacija oko Sinja osobito teška.

Iz Gračaca ovih dana talijanska vojska konačno odlazi i Talijani su već podpuno četnicima predali vlast evakuiravši već naše činovništvo i hrvatske obitelji, koje tamo niesu htjeli ostati.

Doznao sam, da je major Bačović, koji je došao u Knin sa hercegovačkim četnicima zapravo zamjenik Draže Mihajlović-a.

Trifunović-Birčanin⁵ i Jevđević,⁶ iako vjerni suborci Draže Mihajlovića, po njegovim uputstvima vodili su i vode uvijek taktiku »suradnje« s Taljanima s ciljem, da i tamo, gdje se nalazi talijanska vojska (II. zona anektirana Dalmacija) četnici se uzmognu što bolje organizirati i sa što manje žrtava svoj cilj postići praveći se makar »prividno« prijateljima Talijana.

Po četničkim informacijama broj svih naoružanih partizana, koji se nalaze u Hrvatskoj kreće se oko 20.000.

Partizani imaju emisionu radio stanicu, koja se javlja svakog dana pod imenom »Radio stanica Nove Jugoslavije«, a koja se nalazi u Grmeču. Dijelovi te radio stanice doneseni su engleskim zrakoplovom i trebali su poslužiti za radio stanicu Draže Mihajlović-a, ali radi griješke dospjeli su u ruke partizana.

U svemu i po svačemu osjeća se, da četničko vrhovno vodstvo t. j. Draža Mihajlović skoro čitavu svoju djelatnost i pažnju u političkom i vojničkom smislu usredotočuje i prenosi na Knin u cilju borbe protiv partizanima u srbskim krajevima Like, Korduna i zapadne Bosne i sa ciljem organiziranja srbskog pučanstva ovih »srbskih krajeva« u smislu nacionalnog Srbstva, četničke organizacije i u pripremanju uzpostave jugoslovenske države, ili velike Srbije sa kraljem Petrom II. na čelu. U Knin je danas došao i »vojvoda« Trifunović-Birčanin, te Jevđević.

Molim obratiti najveću pažnju na ovaj izvještaj, kao i iznesene četničke prijedloge i želje, jer o realnom gledanju, ispravnom zaključivanju i o odlukama mjerodavnih u ovoj stvari ovisi sudbina celoga ovoga kraja. Molim, da o odlukama budem obaviešten.

U svakom slučaju mislim, da se u Zagrebu u gornjem mora donieti nekakova odluka, a nikako se ne smije pasivno gledati i prepustiti vremenu, da nas vrieme i događaji ne preteknu!

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg uprav. povjerenika

Veliki Župan Velikih župa

Bribir-Sidraga i Gacka-Lika

Sinčić David v. r.

M. P.

⁵ Ilija Trifunović-Birčanin.

⁶ Dobrosav Jevđević.

Dostavljeno:
Poglavniku N.D.H.
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Obćem uprav. povj. kod »Supersloda«
Obćem vojn. povj. kod »Supersloda«
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Zapovjedniku U.N.S.
Zapovjedniku Ustaške vojnice.
Sravnio: TI.

BROJ 279

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE U MO-
STARU OD 3. SIJEČNJA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV
KOD POSUŠJA I IMOTSKOG¹**

SIFRA

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA »Op.«²

HRVOPO-SUPERSLODA³ — SUŠAK

ZAPOVJEDNIČTVO III. DOMOBRANSKOG SBORA »Glst.«⁴

Najžurnije.

Zapovjedništvo I. dobrovoljačke pukovnije javlja:

»Pokušana akcija sa 10 satova od Posušja ka Tomislav Gradu⁵ nije uspjela. Partizani su nas odbili i zauzeli crtu u visini Studenih Vrela, Imamo 15—20 mrtvih, a kod partizana 100 mrtvih.⁶

Naše snage raspoređene opet za neposrednu odbranu Posušja i Imotskog, koja su mjesta sada vrlo ugrožena, jer su posade demoralizirane i nesigurne.

Najžurnije potrebe svježe i pouzdane snage sa teškim naoružanjem i topništvom, jer sadanje snage neće odoliti napadu partizana ako ovaj usliedi.

Šaljite odmah pukovnika Šimića i udieljene častnike.«

Dostavljeno Glavnom stožeru domobranstva, Obćem vojničkom povjereniku i zapovjedništvu III. domobranskog sбора.

Zamjenik zapovjednika
Satnik *Džal*

6. divizija Op. br. 12
Zapovjednik, pukovnik,
Šarnbek v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/2, k. 102. Izvještaj je upućen višim komandama radiogramom.

² Operativno.

³ Hrvatsko vojno povjereništvo pri talijanskoj Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«.

⁴ Glavni stožer.

⁵ Duvno.

⁶ Borbe su vodile jedinice Druge dalmatinske NOU brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 120.

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. SIJEČNJA 1943.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJI
PARTIZANA U GRABOVCU¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 8/43

Omiš, dne 4 siječnja 1943

Predmet: O borbi i zarobljavanju ustaša.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo
- 2) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
- 3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III
- 4) Opće Upravno Povjereništvo kod višeg zapovj.
tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«
- 5) Zapovjedništvu 6. pješačke divizije

Z a g r e b

S u š a k

M o s t a r

Oružnička postaja Zagvozd spisom Taj. broj: 534/42 od 27/XII 1942 dostavlja:

»Dne 24 prosinca 1942 oko 16 sati, došao je u selo Grabovac kod svoje kuće ustaški nadporučnik Stjepan Roščić iz Imotskog i ovom prilikom doveo je sa sobom 4 ustaše. Istog dana oko 19 sati pomenuti ustaški nadporučnik Stjepan Roščić čistio je strojopušku u svojoj kući i iz nehata mu je okinuo naboj iz strojopuške i tom prilikom je ranio 7 osoba od toga 2 teže i 5 lakše, dvojica koji su teže ranjeni upućeni su u Mostar u bolnicu, a koji su lakše ranjeni nalaze se kod svojih kuća u mjestu Grabovcu. Naboj izgleda da je bio dum-dum i zbog toga je bilo većih posljedica.

Dana 25 prosinca 1942 oko 4 sata, partizani su opkolili ustaše koji su spavali u školi u Grabovcu i otvorili na njih vatru i tom prilikom 3 ustaša su teže ranili, a 1 lakše. Partizani su uspjeli da svu četvoricu zarobe i odagnali ih na konjima prema Zagvozdu u robstvo, a nadporučnik Roščić je spavao u svom stanu i uspio je da pobjegne i sada se nalazi u Šestanovcu sa našom posadom.

Istog dana je zarobljen od strane partizana domobranski vodnik Mitar Dujmović, koji je išao iz svoje postrojbe iz Zadvarja svojoj kući u selo Grabovac radi sprovođenja Božićnih praznika kod svoje kuće i sa sobom je imao strojopušku. Zarobljen je u svojoj kući na spavanju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 55/4—1, k. 230.

Puške, strojopuške i streljivo u koliko nije utrošeno prilikom borbe partizani su zarobili i odnijeli sa sobom.

O prednjem je izvješten talijaanski presidio u Zadvarju kao i naše domobransko zapovjedništvo u Zadvarju.«

Dostavlja se radi znanja s molbom, da se kod vojnih zapovjedništava izradi zabrana odašiljanja kućama pojedinih domobrana i ustaša, gdje su prilike javne sigurnosti ugrožene i opasne i da se ne dozvoli slobodnoj razsudbi pojedinaca, da sam ocjenjuje prilike u pojedinom kraju ili selu, jer takav postupak dovodi do teških gubitaka u ljudstvu i oružju, što koristi protivniku.

Za ocjenjivanje prilika neka se pojedine vojne skupine obraćaju upravnim oblastima, koje su točno obavještene o stanju koje vlada u pojedinim krajevima i selima.

Moli se predmetu posvetiti osobitu pažnju, jer ovakve nepotrebne žrtve nanose državnoj zajednici teške gubitke i moralno loše djeluje na ostale ljudstvo i pučanstvo.

Za Dom Spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. SIJEČNJA 1943.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O ZLOČINIMA
TALIJANA NA HVARU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Župa Cetina

Broj: Taj. 27/42

Omiš, dne 4. I. 1943

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo ministra
- 2) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
- 3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III
- 4) Obće Upravno Povjereništvo kod višeg zapovj.
tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«

Kotarski predstojnik iz Hvara brzoglasom javlja:

»Na 3/I.-43 talijanska vojska povelala je akciju u jutro u 4 sata pa do 18 sati istoga dana. U Dolu Sv. Ane uništene su 32 kuće, 2 djelomično; žrtava 4 (četiri), teže ranjen 1 (jedan), ostalo kuća neoštećenih 45.

U selu Vrboska 10 (deset) kuća djelomično oštećeno, žrtava nema.

U selu Vrbanj 210 (dviestodeset) kuća sasma uništeno, 20 (dvadeset) djelomično; 2 (dvie) žrtve; 50 (pedeset) kuća ostalo.

Razlog ovoj akciji je smrt 1 (jednog) vojnika talijanske vojske.«

Talijanske vojne vlasti ove represalije izvršile su radi sukoba partizana i njihove obhodnje, koja se je dogodila između Jelse i Starigrada, te je tom prilikom ranjen jedan talijanski vojnik, koji je kasnije preminuo.

Talijanske vojne vlasti uobće ne obavještavaju naše vlasti o vršenju akcija niti o poduzimanju represalija proti pučanstvu, niti pozivlju naše predstavnike kao savjetodavne organe u pogledu pružanju podataka.

Za Dom spremni!

Veliki župan:

Luetić v. r.

(M. P.)

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 30/2—2, k 232.

² Vidi dok. br. 127.

REPUBLIKA HRVATSKA
Veliki župan
Zagreb, 27/48

37/48-210
212

Omis, dne 4.I.1943

- 1./ Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo ministra
- 2./ Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
- 3./ Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III.
- 4./ Opće Upravno Povjereništvo
kod višeg zapovj. tal. cruč. anaga
"Slovenija - Balmacija"

Kotarski predstavnik iz Hvara brzoizglasom javlja:

"Na 3/I.-43 talijanska vojska povelila je akciju u jutro u 4 sata pa do 18 sati istoga dana. U Dolu Sv. Anje uništene su 32 kuća, 2 djelomično; žrtava 4 /četiri/, teže ranjen 1 /jedan/, ostale kuće nepoštećenih 45.

U selu Vrboška 10 /deset/ kuća djelomično oštećeno, žrtava nema. U selu Vrbanj 210 /dvjestočet/ kuća sasvim uništeno, 20 /dvadeset/ djelomično; 2 /dva/ žrtve; 50 /pedeset/ kuća ostalo. Razlog ovoj akciji je smrt 1 /jednog/ vojnika talijanske vojske."

Talijanske vojne vlasti ove represalije izvršile su radi sukoba partizana i njihove obitelji, koja se je dogodila između Jelca i Starigrada, te je tom prilikom ranjen jedan talijanski vojnik, koji je kasnije preminuo.

Talijanske vojne vlasti neće ne obavještavaju naše vlasti o višim akcijama niti o počinjenju represalija protiv pučanstva, niti poštivati naše predstavnike kao savjetodavne organe u pogledu pružanju pomoći."

Za Dom spremni!

Veliki župan:
Lučić

6-4-48 prijava

744

28. 1. 1943 prijava

Faksimil dokumenta broj 281

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI DUBROVNIK OD 5. SIJEČNJA 1943.
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI DUBROVNIK O ZAJEDNIČKOJ
AKCIJI TALIJANA, USTAŠA I DOMOBRANA PROTIV PARTIZANA
NA PELJEŠCU¹**

KOTARSKA OBLAST DUBROVNIK

Pr. Broj: 2671/42.

Dubrovnik, 5. siječnja 1943.

Predmet: Izvješće o akciji talijanske
vojske i naših milicionera
na području postaje Trpanj
u cilju čišćenja od partizana.

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

Dubrovnik

Oružnička postaja Trpanj br. 2369 od 22 prosinca 1942. godine izvješćuje:

»Dne 23. X. 1942 god. talijanska vojska sa milicijom iz kotara Ljubuškog i oružnicama i domobranima ove postaje, počela je akciju u cilju čišćenja poluotoka Pelješca² od partizana, kojim se je snagama pridružilo i naše domobranstvo i to: I. vod 2. sata 14. P.P. koji je do sada stacionirao u selu Janjini, te su zajednički vršili akciju čišćenja na području općine Kuna područje ove postaje i na području Janjina, i 24. XI. tg. dočekali su partizani talijansku vojsku i našu miliciju iz zasjede, te sa istima stupili u borbu i ubili u borbi 2 talijanska vojnika, 2 milicionera, jednog oružnika i ranili jednoga pričuvnoga domobrana, 3 milicionera i nekoliko talijanskih vojnika. Ovaj se je slučaj dogodio između sela Oskorušna i Kune, zapadno od Kune 2 klm. te su mrtvi odmah pokopani u groblju sela Oskorušna, a ranjeni su prevezeni u talijansku vojnu bolnicu u Metković, gdje se tamo nalaze na liječenju. Poslije ovoga sukoba izvršen je napad na brdo odakle su partizani otvorili vatru na talijansku vojsku i naše snage i našli su u jednome bunkeru dosta krvi, a da li je netko ubijen, nije se moglo ustanoviti samo po krvi izgleda da je bilo dosta ranjenih.

Nakon gore navedenoga sukoba sa partizanima naše i talijanske oružane snage došle su u selo Kunu, ali je od straha većina pučanstva bila iz sela razbjegla se po šumama i u okolna sela, te je zapovjednik talijanskih oružanih snaga naredio, da se sve pučanstvo povрати svojim kućama od kojih se je izvjestan broj ljudi povratio od kojih su u selu Kuni uhićeni po talijanskoj vojsci kao sumnjivi, da su imali veze sa partizanima i to: Ivana Bobanovića pok. Nikole star 44 godine, Luju Ferlana pok. Ivana, star 36 god. Baldu Vodopića pok. Melka star 60 god. Maru Vodopić ženu Baldinu, staru 60 god. Melka Vodopića sina Baldina star 35 god., Mariju Vodopić kći Baldinu staru 18 god. Celestinu Vodopić

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 21/1—1. k. 184.

² Vidi knj. 4, dok. br. 379 i 383.

Predmet: Izvješće o akciji talijanske vojske i naših milicionera na području općine Janjina, u cilju čišćenja od partizana.

Trpanj, 22. prosinca 1942. godine

REDARSTVENA OBLAST

IZVJEŠTAJ OBLASTI DUBROVNIK

Trpanj, 22. prosinca 1942. godine

izvješćuje:

Dne 23. XI. 1942. god. talijanska vojska sa milicionarima iz kotara Ljubuškog i oružnicima i domovranima ove postaje, počela je akciju u cilju čišćenja područja Janjina od partizana, koja se je anagama pridružio i naša domobranstva i toliko vodila 14. i 15. koji je do sada stacionirao u selu Janjini, te su zajednički izvršili akciju čišćenja na području općine Janjina. Ove postaje i na području postaje Janjina, i 24. XI. tg. dočekali su partizani talijansku vojsku i našu miliciju iz zasnje, te su istina stupili u borbu i ubili u borbi 2 talijanska vojnika, 2 milicionera, jednoga oružnika i ranili jednoga pričuvnoga domobrana, 3 milicionera i nekoliko talijanskih vojnika. Ovaj se je slučaj dogodio izmđu sela Gokorušna i Kune, zapadno od Kune 2 km. te su nativ odmah pokopani u groblju sela Gokorušna, a ranjeni su prevezani u talijansku vojnu bolnicu u Metković, gdje se tako nalaze na liječenju. Poslije ovoga sukoba izvršen je napad na brdo odakle su partizani otvorili vatru na talijansku vojsku i naše snage i našli su u jednome bunkaru dosta kreveta da li je netko ubijen, nije se moglo ustanoviti samo po krvi izgleda da je bilo dosta ranjenih.

Nakon gore navedenoga sukoba sa partizanima naše i talijanske oružane snage došle su u selo Kuna, ali je od straha većina pučanstva bila iz sela razbjegla se po šumama i u okolna sela, te je zapovjednik talijanskih oružanih snaga naredio, da se sve pučanstvo povrati svoja kućana od kojih se je izvjestan broj ljudi povratio od kojih su u selu Kuni uhićeni po talijanskoj vojsci kao sumnjivi, da su imali veze sa partizanima i to: Ivana Dobanovića pok. Nikole star 44 godine, Laju Ferlana pok. Vana, star 36 god. Baldu Vodopića pok. Meka star 60 god. Maru Vodopić ženu Baldina, staru 60 god. Meka Vodopića sina Baldina star 35 god. Mariju Vodopić kći Baldina staru 18 god. Celestina Vodopić kći Baldina staru 28 god. Franu ud. Pakovića staru 82 god., Mandu Antunović ženu Jozina staru 46 god. Mariju Antunović kći Jozina staru 20 god., Maru Antunović ženu Antinu staru 47 god.

Isto su u selu zapalili kuće i to: Stjepanu Beniću mesaru dvije kuće, Bore Kurle jednu kuću, Frani ud. Glamuzina jednu kuću, Jozu Antunovića jednu kuću i jednu košaru, Baldu Vodopića i kćerku i jednu košaru, Viktora Ferlana jednu kuću, Jure Lovrinovića jednu kuhinju, Frane Pakovića ud. jednu kuću i Frane Antunovića jednu kuću, u svim kućama izgorjelo je sve pokućstvo i sve stvari koje su se tamo nalazile, a iz drugih kuća odnjela je talijanska vojska i milicija iz kotara Ljubuškog razno pokućstvo, odnjela, živuće naravnice tako, da su pojedini ljudi ostali na prosjačkomu stupu.

U selu Potomlju općine Kuna, kotar Dubrovnik uhitili su talijanske vojne vlasti Iva Kiridžiju star 60 god. Franu Kiridžiju ženu Ivnu staru 55 god. Pavu Poljanca star 30 god., Jozu Pavlinu star 50 god. Anu Pavlinu ženu Jozinu staru 58 god. Mariju Pavlinu kćer Jozinu staru 20 god. staru, Matu Andričevića star 60 god. Juru Radovića star 42 god. Ivana Radovića star 32 god., Milenka Radovića star 30 god. Kata Radović staru 40 god., Maru Tutić ženu Ferina staru 37 godina, i Negjelku Vuković staru 24 god. Ivana Kresenovića isto uhitili i streljali u selu Potomlju, a Niku Bura sina Nikolina starog 20 godine odveli u selo Janjina i tamo ga streljali. U istome selu i, ali li Raki Radoviću, jednu kuću, Jozu Pavlinu i jednu kuću, Ivi Kiridžiju 2 kuće, Ivi Poturliću 2 kuće, Miki Čorabiću 1 kuću, Miti Andričeviću 2 kuće, Anti Perušu 1 kuću, Anti Tutiću 1 kuću, 1 košaru i 1 kuhinju, Pere Tutića jednu kuću, Ante Poljanca jednu kuću, Veljku Poljanca jednu kuću, Zvonka Tutića jednu kuću, Baldu Antičevića 1 kuću, Iva Poljanca jednu kuću, Miki Bure upaljene 2 kuće i 1 košaru, Ivana Kresulje 1 kuću, i Pava Miličića 1 kuću, u kućama je izgorjelo jako pokućstvo i sve što se je u istine nalazilo.

U selu Županje općine Kuna, zapaljena je kuća Ante Jurovića, koja je do temelja izgorjela, a isti se nalazi kao vođa partizana na biješu.

kći Balđinu staru 28 god., Franu ud. Paković staru 52 god., Mandu Antunović ženu Jozinu staru 46 god. Mariju Antunović kći Jozinu staru 20 god. Maru Medović ženu Antinu staru 47 god. Isto su u selu zapalili kuće i to: Stjepu Beniću mesaru dvije kuće, Bore Skurle jednu kuću, Frani ud. Glamuzina jednu kuću, Joze Antunoviću jednu kuću i jednu košaru. Balda Vodopića dvije kuće i jednu košaru, Viktora Ferlana jednu kuću. Jure Lovrinovića jednu kuhinju, Frane Paković ud. jednu kuću i stvari koje su se tamo nalazile, a iz drugih kuća odnjela je talijanska vojska i milicija iz kotara Ljubuškoga razno pokućstvo, odjelo, živežne namirnice tako, da su pojedini ljudi ostali na prosjačkome štapu.

U selu Potomlju obćine Kuna, kotar Dubrovnik uhitile su talijanske vojne vlasti Iva Kiridžiju star 60 godina. Franu Kiridžiju ženu Ivinu staru 55 god., Pavu Poljanića star 30 god., Jozu Pavlinu star 50 god. Anu Pavlina ženu Jozinu staru 58 god., Mariju Pavlina kćer Jozinu 20 god. staru, Matu Andričevića star 60 god., Juru Radovića star 42 god. Ivana Vukovića star. 32 god., Milenka Radovića star 30 god. Kata Radović stara 40 god., Mara Tutić žena Perina stara 37 godina, i Nedjelku Vuković staru 24 god., Ivana Brainovića isto uhitili i streljali u selu Potomju, a Niku Buru sina Nikolina starog 20 godina odveli u selo Janjinu i tamo ga streljali. U istome selu upalili Roki Radoviću jednu kuću, Jozi Pavlini jednu kuću, Ivi Kiridžiji 2 kuće, Ivi Portulanu 2 kuće, Niki Obradoviću 1 kuću, Mati Andričeviću 2 kuće, Anti Peruša 1 kuću, Anti Tutiću 1 kuću, 1 košara i 1 kuhinja, Pere Tutića jedna kuća, Ante Poljanića jedna kuća, Veljka Poljanića jedna kuća, Zvonka Tutića jedna kuća, Balda Antičevića 1 kuća, Ive Poljanića jedna kuća, Nike Bure upaljene 2 kuće i 1 košara, Ivana Kresulje 1 kuća, i Pave Miličića 1 kuća, u kućama je izgorjelo cijelo pokućstvo i sve što se je u istima nalazilo.

U selu Županje obćina Kuna, zapaljena je kuća Ante Jurovića, koja je do temelja izgorjela, a isti se nalazi kao vođa partizana na Pelješcu.

U selu Pijavičini obćine Kuna, popaljene su kuće i to: Branka Ruskovića, 1 kuća, Nikole Milata 1 kuća, Antuna Vuška 1 kuća, Mate Markića 1 kuća, i Antuna Ruskovića 1 kuća, i uhićen je Ante Šunje star 40 godina.

U selima Kuna, Potomje i Pijavičini talijanska vojska i naša milicija iz kotara Ljubuškoga raznjela je tamošnjem pučanstvu razno pokućstvo, živežne namirnice, odjela, u velikim količinama, poklali raznu stoku, istočili velike količine vina i rakije, i time pučanstvu nanjeli ogromne štete, koje se penju na milionske vrijednosti. Potrebno je narodu da se izade u susret sa živežnim namirnicama.

Sve uhićene osobe sa područja obćine Kuna odvedene su u selo Janjinu i tamo se do danas nalaze, a kuda će dalje sa istima talijanske vojne vlasti nije poznato.

Partizani su dne 19. studenog 1942 u večer prije dolaska talijanske vojske i naših snaga došli u selo Kunu i obć. uredovnicu, odnjeli uredovne pečate, tajni i obićni uručbeni zapisnik, kasu otvorili, dali je u istoj bilo novaca, nije poznato, pojedine su knjige ostavili neoštećene, a pojedine spalili.

Istog su dana partizani poštanski ured u Kuni, koji je smješten u občinskoj zgradi zaposjeli i cijelu poštansku arhivu uništili, brzoglasne i brzojavne aparate odnijeli sa sobom i poštu oštetili, da je za svaki saobraćaj neupotrebljiva. Nije se ustanovilo da li je u poštanskoj kasi bilo novaca ili nije.

Stanje na području ove postaje kod pučanstva jest uznemirujuće, koji su se većinom uplašili sa razloga toga, što je izvjestan broj osoba pobjegao u šumu, te se sa partizanima pridružio i čine razna krivična djela i zadaju strah nedužnim ljudima i time dovode vlasti da preduzimaju stroge mjere i nevini ljudi stradaju.

Da bi se stanje popravilo potrebno je da se na poluotok Pelješac pošalje jače formacije naše vojske, koje bi stacionirale izvjesno vrijeme, dok bi se kod naroda povratilo povjerenje u našu državnu vlast. Potrebno bi bilo da se [u] cilju represalija svi vojni obveznici pozovu na vojnu vježbu, ali bi od istih bila slaba korist kao vojnika boraca, nego da se upute na vojne radove u koliko se ne bi odazvali, tada da se njihovi ukućani interniraju u zbirne logore. Isto bi bilo potrebno internirati i izvjestan broj ljudi sa poluotoka Pelješca u zbirne logore, dok se ne bi popravila situacija, jer u koliko bi izvjestan broj ljudi bio lojalan prema drž. vlastima, ne smiju od drugih koji su iz njihovih sela u partizanima, jer im se prijete sa ubijstvima i paležima. Kako se ovdašnje pučanstvo ne poziva u vojsku, to isto drže kao da oni nemaju nikakove obaveze prema Državi, jer se ne pozivaju u vojsku, a narod je dobro stojeći sa ekonomskoga gledišta i nije oskudan sa novcem, jer se narod bavi isključivo sa vinogradima, koji su ove godine dobro rodili, a cijena je vina visoka i tako je narod pri novcu i kada se pozovu u vojsku, onda na razne načine izbjegavaju da nastupe vojne dužnosti, nego se bave promičbom partizansko-komunističkom protiv današnjega našega uređenja u državi.«

Ima veze sa ovdaš. Pres. br. 2455 od 4. XII. 1942. godine.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
Ivo Novak v. r.

Dostavljeno:

- 1) Velikoj Župi »Dubrava« — Dubrovnik
- 2) „ „ »Cetina« — Omiš
- 3) „ „ »Hum« — Mostar
- 4) „ „ »Vrhbosna« Sarajevo
- 5) Župskoj red, oblasti — Omiš
- 6) „ „ „ — Mostar
- 7) „ „ „ — Sarajevo
- 8) Ustaškom stožeru — Dubrovnik
- 9) Zapov. 2. Domob. sata „

Broj i nadnevak kao gore

VELIKOJ ŽUPI »H U M«
Molbom radi znanja.

Mostar
Kotarski predstojnik:
Ivo Novak v. r.

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH U ZAGREBU OD
7. SIJEČNJA 1943. GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA
O PREPADU PARTIZANA NA OREBIĆ¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO HRVATSKE MORNARICE
POMORSKO-REDARSTVENI ODJEL

R. Broj 22/Taj.

Zagreb, dne 7. siječnja 1943

Predmet: Prepad partizana
na Orebić.

GLAVNI STOŽER DOMOBRANSTVA (Očevidnostni odjel).

Od Lučkog zapovjedništva Dubrovnik pod Taj. br. 1231 od 30. XII. 1942. g. primljeno je sljedeće izvješće:

»Dana 17. XII. 1942 oko 18 sati navečer upali su u Orebić partizani.² Iste večeri razoružali su organe oružničke postaje, i izvršen je pretres svih državnih ureda.

Dana 18. XII. odmah izjutra u Orebiću su se nalazili partizani. Oko 8 sati nastalo je puškanje sa strojnim puškama, a nešto oko 9 sati iz Korčule uputio se je prema Orebiću jedan italij. ratni brod, mislim »Sitnica« bivši ratni brod Jugoslavije, koji je počeo iz topa da puca prama mjestu Orebiću.

Ovo pucanje sa broda, i sa strane partizana sa kopna trajalo je od vremena do vremena od 9 sati u jutro do 16 sati na večer.

Dana 19. XII. u jutro je u Orebiću osvanula talijan. vojna kaznena ekspedicija, koja je došla sa Korčule.

Po italij. vojnim vlastima t.j. zapovjedniku kaznene ekspedicije, bilo je naređeno, da se svi oni koji se nalaze u Orebiću i u bližnjim selima, odmah sakupe pred občinskom zgradom u Orebiću u 8 sati gdje su zadržani sve do 16 sati poslie podne.

Za vrieme sakupljanja bili su neki od mještana pozvani na saslušanje te su od njih neki zadržani, a u 16,30 sati po istim italij. vojnim vlastima, mještanima je naređeno da svaki ide svojoj kući.

Italijanska vojna kaznena ekspedicija odputovala je iz Orebića istog dana, t.j. 19. XII. 42 u 17 sati put Korčule.«

Prednje se dostavlja radi znanja.

M. P.

Zamjenjuje zapovjednika
Komodor *Angeli*

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 36/1—1, k. 93.

² Vidi dok. br. 286 i 287.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 8. SICEČNJA 1943. POGLAVNIKU NDH O SITUACIJI NA PODRUČJU KNINA POSLIJE DOLASKA HERCEGOVAČKIH ČETNIKA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN

Broj: V.T. 10/254-43.

Predmet: Četnici

Knin, 8. siječnja 1943.

Prilažem u priepisu »dnevnu zapovied«, koju je izdao četnicima ovoga kraja zamjenik Draže Mihajlović-a, »vojvoda« major Bačović, a koji je preuzeo zapovjedništvo nad svim četničkim odredima zapadne Bosne, Dalmacije i Like nakon dolaska hercegovačkih četnika u ove krajeve.² Iz te zapovjedi vidi se duh i namjera njihove akcije i rada i to u duhu političke i vojničke akcije Draže Mihajlović-a t.j. jugoslovenske vojske.

Posljednjih 15 dana nije bilo žrtava među hrvatskim pučanstvom od strane četnika, niti značajnijih napadaja, osim par slučajeva beznačajnije pljačke, na pr. u dva sela občine Promina i to kao reakcija na pokušaj osnivanja Ustaških postrojba u Promini. U posljednje vrijeme srb-ska sela više su izložena njihovu napadaju i teroru, nego hrvatska.

Područje ove župe nije u posljednje vrijeme izvrgnuto ni većim napadajima partizana, osim što su neka sela drniškog kotara izložena napadaju partizana iz Svilaje.

Očekivali su se najteži izpadi četnika baš za pravoslavni Badnjak i Božić. Međutim ove svetkovine su uglavnom prošle u miru nakon posebnih mojih dogovora i poduzetih mjera koliko kod talijanskih vojnih vlasti, toliko kod četničkog zapovjedništva.

Talijani su osim Hercegovaca doveli na područje ove župe i u Gračac veliki broj (oko 600) četnika-katolika iz Splita, Trogira i Kaštela, kojima su dozvolili u anektiranoj Dalmaciji organiziranje u četničko udruženje i sad ih ovamo poslali. To su sve bivši časnici i dočasnici jugoslovenske vojske — Dalmatinci i bivši »Orjunaši«, te »Jugosokolaši« iz Dalmacije. Ovi su gori od svih Srba i ističu se svojim izazovnim protuhrvatskim stavom.

Sad se na području ove župe nalazi oko 80 četnika bivše jugoslovenske vojske u četničkim redovima, koje su Talijani pustili iz zarobljeništva. Većinom su Srbijanci, Crnogorci i Hercegovci.

Osjeća se razmimoilaženje domaćih četnika, osobito vođa, s novopridošlim četnicima iz Hercegovine, Dalmacije, koji su se domaćima nametnuli.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 9/2—2, k. 258.

² Vidi dok. br. 12, napomenu 4 i dok. br. 278 i 287.

Četnici su posljednjih dana osobito uzrujani, jer čuju da u Liku stižu Ustaške bojne. Oni kažu, da će se boriti jednako proti Ustašama, kao i proti partizanima (osobito oni iz Gračaca ciljajući na Gospić i Lovinac). Hercegovci prednjače u tim prietnjama.

Mislim, da bi trebalo u Liku i zapadnu Bosnu — radi prisustva ovolikog broja četnika oko Knina i Gračaca i radi olakoćivanja vojničke akcije proti Srbima-partizanima — ovamo odašiljati isključivo domobranske jedinice, a nikako Ustaške. U tom slučaju biti će olakšana borba protiv partizana, stvoriti će se čak važan politički i promičbeni preduvjet za olakšanje te borbe, a i jedino na taj način omogućit će se makar taktični i prividni vojnički kompromis s četnicima. Jednom riečju, na taj način imat ćemo manje protivnika, dok prisustvo Ustaških postrojba u ovim krajevima samo će povećati broj neprijatelja i učvrstit će neprijatelja (sve Srbe bez razlike) protiv nas, a partizani i četnici (njihove vođe) imati će u tom kod naroda (osobito pravoslavaca) odlično sredstvo promičbe i podstrekivanja naroda protiv nas u političkom i vojničkom smislu.

Naše pučanstvo osjeća se sad više nego ikad nesigurno i nezaštićeno, jer su došle nove tisuće četnika u ove krajeve, a i ono malo naših oružanih snaga odavle je otišlo u Sinj.

Radi straha, radi nepovjerenja u snagu i opstojnost naše državne vlasti, radi bojazni od »srbske« i »četničke« prevlasti i pobjede kod diela našeg pučanstva stvaraju se simpatije prema partizanima.

Premda sam bio obaviješten od zapovjednika talijanske divizije u Kninu, da talijanska vojska iz Gračaca odlazi i nakon što su Talijani — mimo želje četnika evakuirali iz Gračaca naše činovništvo, željezničko osoblje i više katoličkih obitelji — pošla je prekjučer fašistička bojna iz Drniša u Gračac sa prvim zadatkom da izvrši i osigura povlačenje talijanskog željezničkog materijala — u prvom redu talijanskih lokomotiva i vagona sa Ličke željezničke pruge, osobito diela Gospić—Knin. u Italiju.

Uzprkos povezanosti svih četničkih vođa — osobito nakon što je major Bačović preuzeo vodstvo u ovim krajevima — s Dražom Mihajlović-em, zasad iz taktičkih razloga četničke vođe Birčanin, Jevđević još surađuju s talijanskom vojskom, ali svi su četnici uvjereni, da će nakon povlačenja talijanske vojske iz ovih krajeva i nakon događaja na frontovima, koje očekuju (uspjehe Saveznika), primiti nalog stupanja u borbu proti vojskama osovine, osobito u Bosni i Lici, gdje očekuju na proljeće akciju Njemačke i naše vojske. U tom smislu i za taj cilj oni se danas spremaju i politički i vojnički baš u ovim krajevima, uvjereni da će i Srbi partizani stati na njihovu stranu. Zasad pomoć, koju traže i nalaze kod Talijana, samo im služi za lakše ostvarenje tog njihovog cilja. Napominjem, da su svi skoro novopridošli četnici iz Hercegovine i oni iz Dalmacije obučeni u nove talijanske vojničke cipele, a nose i talijanske vojničke kapute.

Što žurnije odašiljanje jakih oružanih snaga u ove krajeve baš u času povlačenja talijanske vojske, odnosno pred njezino povlačenje iz

nekih krajeva, više je nego potrebno iz političkih i vojničkih razloga. Iz taktičkih i političkih razloga, radi lakše borbe proti partizanima i radi prividnog taktiziranja s četnicima — u prvom redu radi potrebitog pariranja političke i promičbene akcije četničkih i partizanskih vođa među pravoslavnim pučanstvom, koje je u velikom broju sklono miru, kao i radi odvrćanja četničkog nasilja i odmazde nad hrvatskim nezštićenim pučanstvom u ovoj župi — potrebno je, još jednom ponavljam, u područje zapadne Bosne, Like — prema Gračacu (Gospić, Lovinac) slati samo domobranske, a nikako Ustaške postrojbe. Ove moraju biti dobro vojnički opremljene i spremne na svako iznenađenje i od strane četnika i one moraju biti strogo disciplinirane, te u nijednom slučaju ne vršiti nasilja i odmazde proti pravoslavnom pučanstvu i pravoslavnim selima.

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg uprav. povjerenika

Veliki župan Velikih župa

M. P. Bribir-Sidraga i Gacka-Lika:

Sinčić David, v. r.

Dostavljeno:

Poglavniku N.D.H.

Ministru unutarnjih poslova

Ministru vanjskih poslova

Pomoćniku Predsjednika Vlade

Poglavnikovom Glavnom Stanu

Obćem uprav. povjer. kod »Supersloda«

Obćem vojn. povjer. kod »Supersloda«

Zapovjedniku U.N.S.

Zapovjedniku Ustaške vojnice.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 8. SIJEČNJA 1943. POGLAVNIKU NDH O DOLASKU PROFESORA ŠEGOTE IZ SPLITA U KNIN RADI ČETNIČKE PROPAGANDE PO SRPSKIM SELIMA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN

K br.: V.T. 10/254-43.

Knin, 8. siječnja 1943.

Predmet: Četnici.

Pravoslavac — gimnazijski profesor Petar Šegota dosad je djelovao surađivao s četničkim vodstvom u Splitu. Sad je došao u Knin, na poziv ovdašnjeg četničkog vodstva, da organizira četničku promičbu po srbskim selima. Pošto ga poznajem, a obećao sam mu i preuzimanje u državnu službu, među ostalim izjavio mi je: da svi četnici prvaci, osobito vodstvo iz Hercegovine, vjeruju, da će četnici preuzeti vlast u Kninu i baš, da će im Talijani, kao u Gračacu, tako i ovdje, tu vlast predati. Četnički prvaci uvjereni su, da se koncentracija četnika na ovom području vrši po najvišem nalogu Draže Mihajlović-a. Četnici, držeći se gesla: »Budi hrabar kao lav, a mudar kao lisica«, koriste se danas pomoću, koju im pružaju Talijani, ali svi oni slušaju samo Dražu Mihajlović-a i čekaju njegov nalog. Vjeruju, da on ima veze i s Nedićem, a da će ih naći i s partizanima — ali za sve se čeka samo određeni i povoljan čas t.j. kad međunarodne prilike dozriju i kad pomoć Saveznika bude moguća i efikasna. Draža Mihajlović uvjeren je, da će u određenom času, kad ratni događaji to izazovu i kad poziv iz vani svima dođe, okupiti sve Srbe, a osobito onda, kad on izda nalog, da se četnici moraju boriti otvoreno i svugdje protiv okupatora (u prvom redu Njemaca) i Ustaša. Tu će se naći dodirna točka s partizanima. Četnici, koji su se danas koncentrirali na tromeđi Dalmacije, Bosne i Like, stvoriti će i stvaraju već danas sve političke i vojničke preduvjete za likvidaciju Hrvatske, za obnovu Jugoslavije, a stvoriti će ujedno i baze i sve potrebite preduvjete za englesko-američku akciju proti Njemačkoj na Balkanu. Koncentracija četnika na dalmatinsko-bosansko-ličkoj tromeđi (Knin—Gračac) ima zadatak organizirati Srbe Like, Bosne, Dalmacije i Korduna u duhu »velikosrbske« politike i jugoslavenske vojske, te organizirati otpor proti zamišljenoj akciji njemačke i hrvatske vojske u tim krajevima. Četnici osjećaju, da ih Talijani sviesno, ili nesviesno u tim njihovim akcijama pomažu.

Ovih dana boravio je u Splitu satnik Maričić, koji pripada kninskom Domobranskom popunidbenom zapovjedništvu. On je u Splitu boravio službeno radi poslova kod Zapovjedništva talijanskog armijskog

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 9/2—5, k. 258.

K br: V.T.10/254-43.

Knin, 8. siječnja 1943.

Predmet: Četnici.

Pravoravac-gimnazijski profesor Petar Šegota dosad je djelovao suradivao s četničkim vodstvom u Splitu, sad je došao u Knin, na poziv ovdašnjeg četničkog vodstva, da organizira četničku promišlu po arškim selima. Pošto ga poznajemo, a obećao sam mu i preuzimanje u državnu službu, mogu ostalim izjaviti mi je: da svi četnički prvaci, osobito vodstvo iz Hercegovine, vjeruju, da će četnici preuzeti vlast u Kninu i baš, da će im Talijani, kao u Grašcu, tako i ovdje, tu vlast predati. Četnički prvaci uvjereni su, da se koncentracija četnika na ovom području vrši po najvišem nalogu praže Mihajlovića. Četnici, držeći se gošala: "gudi hrabar kao lav, a mudar kao lisica", koriste se danas pomoću, koju im pružaju Talijani, ali svi oni slušaju samo pražu Mihajlovića i čekaju njegov nalog, vjeruju, da on ima veze i s Hedićem, a da će ih naći i s partizanima - ali za sve se čeka samo odrednica i povoljan čas t.j. kad međunarodne prilike dozriju i kad pomoć Saveznika bude moguća i efikasna. Praža Mihajlović uvjeren je, da će u određenom času, kad ratni događaji to iznesu i kad poziv iz vani svima dođe, okupiti sve Srbe, a osobito onda, kad on izda nalog, da se četnici moraju boriti otvoreno i svugdje protiv okupatora /u prvom redu Nijemaca/ i ustaša. On će se naći dočimna točka s partizanima. Četnici, koji su se danas koncentrirali na trzanci Dalmacije, Bosna i Like, stvoriti će i stvaraju već danas sve političke i vojničke preduvjete za likvidaciju Hrvatske, za obnovu Jugoslavije, a stvoriti će ujedno i baze i sve potrebite preduvjete za englesko-američku akciju proti njemačkoj na Balkanu. Koncentracija četnika na dalmatinsko-bosansko-ličkoj trzanci /Knin-Grašac/ ima zadatku organizirati Srbe Like, Bosne, Dalmacije i Korduna u jednu "velikoserbsku političku i jugoslavensku vojsku, te organizirati odpor proti nacističkoj akciji njemačke i hrvatske vojske u tim krajevima. Četnici osjećaju, da ih Talijani svlače, ili namjeravaju u tim njihovim akcijama pomoći.

Ovim dana boravio je u Splitu satnik Marišić, koji pripada knineškom pomorskomu popunioškom zapovjedništvu. On je u Splitu boravio službeno radi posla kod Zapovjedništva talijanskog armijskog korpusa. Razgovarao je, među ostalima, sa talijanskim nadporučnikom /tenente/ Colombo-m, koji je satnik za vazu talijanske vojske s četnicima u Splitu. Ovaj je rekao satniku Marišiću, da će u danom času Talijani u Kninu predati vlast četnicima.

Viši fašistički dužnostnik kod fašističke federacije u Splitu G. Tomaseo rekao je pred par dana prof. Šegoti, da je plan Talijana predati četnicima vlast u Kninu, a čelja je Talijana da četnici uspiju u Hrvatskoj i na Balkanu organizirati što veći broj Srba proti partizanima i za svoju /četničku/ političku, nacionalnu i državnu misao.

za pon spremiti !

zamjenik obćeg uprav. povjerenika
Veliki Župan Velikih Župa
Bribir-Sidruga i Goska-Lika:
/Sinčić Davis/

Poslati v l i s t a o :

Poglavniku F.D.H.
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Poglavniku Glavnog Stana
Obćem uprav. povjer. kod "superaloda"
Obćem vojn. povjer. kod "superaloda"
Zapovjedniku U.V.G.
Zapovjedniku Gatačke vojske

korpusa. Razgovarao je, među ostalima, sa talijanskim nadporučnikom (tenente) Colombo-m, koji je častnik za vezu talijanske vojske s četnicima u Splitu. Ovaj je rekao satniku Maričiću, da će u danom času Talijani u Kninu predati vlast četnicima.

Viši fašistički dužnostnik kod fašističke federacije u Splitu g. Tomaseo rekao je pred par dana prof. Šegoti, da je plan Talijana predati četnicima vlast u Kninu, a želja je Talijana da četnici uspiju u Hrvatskoj i na Balkanu organizirati što veći broj Srba proti partizanima i za svoju (četničku) političku, nacionalnu i državnu misao.

Za Dom spremni!

M. P. Zamjenik obćeg uprav. povjerenika
Veliki župan Velikih župa
Birbir-Sidra i Gacka-Lika:
Sinčić David v. r.

Dostavljeno:

Poglavniku N.D.H.
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Obćem uprav. povjer. kod »Supersloda«
Obćem. vojn. povjer. kod »Supersloda«
Zapovjedniku U.N.S.
Zapovjedniku Ustaške vojnice

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 9. SIJEČNJA 1943. O ZLOČINIMA TALIJANA NA POLUOTOKU PELJEŠCU¹

ZAPOVJEDNIČTVO

6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Op. Broj 206/taj.

U Mostaru, dne 9. siječnja 1943

Predmet: Dnevno izvješće br. 8.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA »OP« — Zagreb

OBČEM VOJNIČKOM POVJERENIČTVU NDH — Sušak

ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (Glst)

ZAPOVJEDNIČTVU III. D.S. PODRUČJA (Glst.)

ZAPOVJEDNIČTVU II. SEKTORA (POPUNIDBENO SINJ)

S A S T A V A K

STANJE PREMA PRIKUPLJENIM PODATCIMA TOKOM

9. SIEČNJA 1943.

I.

A) **Kratka ocjena situacije:**

Bez promjene.

B) **Djelatnost podređenih četa i pojedinosti o neprijatelju:**

Djelatnost podređenih četa nije bilo. O neprijatelju nema novih podataka.

C) **Vlastite mjere:**

Kao i u ranijem izvješću:

II.

Pokret i premještanji vlastitih četa i pojedinosti o nepr.

Pokreta nije bilo. Pojedinosti o neprijatelju nema.

U toku akcija na Pelješcu² Talijani bombardirali selo Kunu, porušili mnogo domova, stanovništvo izbjeglo u šumu. Talijani sa odredom milicije sukobili se u toku ovih akcija između Kune i Oskorušno sa partizanima, gdje je nekoliko Talijana ranjeno i dva poginula. Potom Talijani pozvali stanovništvo da se vrati svojim kućama, što je u velikom broju i učinjeno, ali ih Talijani uhitili i odveli u Janjinu, a domove im podpuno opljačkali. U Potomju uhitili i strijeljali 15 osoba, zapalili 20 domova, svi domovi koji nisu zapaljeni opljačkani su. Stanovništvo obuzeo strah od odmazde Talijana ili odmetnika. Talijani izbjegavaju otvoreni sukob sa partizanima a vrše odmazdu na pučanstvo. Pri napadu odmetnika na naše oružničke postaje, Talijani ih ne pomažu, a kada postaje budu savladane okrivljuju ih kao nepouz dane.

[...]

Zapovjednik, pukovnik

Šarnbek v. r.

12/I D

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 12/1—18, k. 17.

² Odnosi se na »akcije čišćenja« koje su dijelovi divizije »Messina« vršile na poluotoku Pelješcu u toku prosinca 1942. godine. Vidi dok. br. 283 i 287.

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 3. DO 9. SIJEČNJA 1943. O DOGAĐAJIMA U MAKARSKOJ, NA BRAČU, PELJEŠCU I KNINU¹

I. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI CETINA

1. **Bombardiranje Muća.** Koncem studenoga pr. god. talijanski zrakoplovi bombardirali su jednu državnu zgradu na Muću kod Sinja. Uništeno je sve u kući i oštećene okolne gospodarske zgrade. Stoka poubijana i voćke oštećene.

I. 73 P.

2. **Odlazak Talijana iz Makarske i ondašnje stvari.** Zapovjedništvo mornarice sa broj 5264/42 javlja, da je 16. XII. u 7 sati u jutro talijanska vojska napustila Makarsku. Naša lučka vlast zaposjela je svoje zgrade i ustanovila da je odnešena sva hrana osim jedne neznatne količine, te pisaće mašine, računarski stroj Teodolit, te ostali vrijedniji kancelarijski materijal. Osim toga odneseno je i dočastnicima njihova privatna imovina, pa izgleda da je čitav događaj u Makarskoj insceniran da bi se moglo ovo oduzeti zajedno sa privatnim brodovima ovdašnjih ribara koji su svi odvedeni u Split. Podrobniji spisak nestalih stvari bit će posebno izrađen.

I. 11431.

3. **Odgovor Superslode glede obustave prometa s Makarskom.** Obće uprav. povjereništvo dobilo je od Superslode dopis u kojem je Supersloda izjavila da naš prosvjed glede obustave parobrodarskog prometa sa Makarskom, da je to bilo učinjeno radi »mjera sigurnosti« ali da je ipak bio osiguran promet s Makarskom jednim motornim jedrenjakom i da je sada opet uspostavljen parobrodarski promet. U našem prosvjedu bilo je upozoreno da se prehrana pučanstva tom obustavom prometa ugrožava i time izaziva još teže stanje u tom području.

I. 41.

4. **Talij. povjerenik na Braču.** Ministarstvo unutarnjih poslova broj 10715 dostavlja spis iz koga se vidi, da je to ministarstvo tek sada obavješteno o postavljanju civilnog talijanskog povjerenika na Braču.

Spisu je priložen i dopis O.U. povjereništva iz koga se vidi da je 4. kolovoza nastupio dužnost talij. povjerenik u Braču koji je dne 4. kolovoza uputio o tome pismeni dopis Kot. predstojniku i zapovjedništvu hrvatskog oružništva, tom prilikom ih pozdravio u nadi da će iskreno surađivati kao njemu podvrgnutih. Također je objavio da preuzima zapovjedništvo među ostalim i hrvatskog oružništva koje prelazi pod njegovu izravnu zapovjed. Ovaj povjerenik dopisom od 5. kolovoza tražio je od občinskih načelnika podatke o gospodarstvu, zdravstvu, putevima, rudokopima kao i žurne potrebne mjere objavivši da će stolovati u Postirama.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 1/5-1, k. 256.

Iz priloženog izvještaja velike Župe Cetina broj 3381 vidi se, da su partizani veći dio otoka Hvara i Brača podvrgli svojoj vlasti, ali bez prave borbe nego uslied povlačenja Talijana i oružnika. Čišćenje se ne može poduzeti jer naših snaga nema a Talijani vode posebnu politiku. Civilni povjerenik određuje na Braču cijene, donosi odluke o otvaranju radnja, o prekupljanju ulja od naroda, o uvozu i izvozu živežnih namirnica uz supodpis kot. predstojnika. Župa predlaže da se pošalje 300 ljudi naših oružanih snaga čime bi preuzela odgovornost za red i sigurnost, ako bi ujedno bilo poslato i dovoljno hrane. Smatra da nije potrebno izaslanje na Brač dvaju izaslanika ministarstva.

I. 11458.

[...]

3. Transport četnika prema Metkoviću. Predsjedništvo vlade dostavlja izvještaj kot. oblasti u Čapljini iz kog se vidi, da su dana 13. prosinca talijanske vlasti prevezle iz Bileća za Metković oko 2.000 četnika koji su bili obučeni u nove domobranske kabanice. U pojedinim izgredima Talijani odvođe naše ljude na svoje zapovjedništvo, dok četnike koji stvarno izazivaju te izgrede ostavljaju na miru, čime se izvrgava ruglu i naše stanovništvo i vlasti.

I. 4.

4. Izvještaj lučkog redarstva u Dubrovniku o prilikama. Predsjedništvo lučkog redarstva podnielo je ministarstvu unutarnjih poslova izvještaj u kome se navodi da su četnici po uputama Jevđevića² spremali se odupreti našoj vojsci, ako dođe u Nevesinje, Bileću i Trebinje, te postavili zasjede kod Stolca, Ljubinje i Gabele, a to povodom dolaska pukovnika Francetića, jer su smatrali da su to ustaše u domobranskim odorama. Navodno je stiglo 40 jugoslovenskih častnika u Trebinje pa ih četnici sile da uđu u četničke organizacije, jer im inače uzkraćuju hranu. Jednako četnici drže u zatvoru 140 pravoslavaca, jer im nisu pokorni.

Glede prilike u Pelješcu navodi se da je 75% pučanstva komunistizirano, a da tome naginju i mnogi oružnici čija se imena navode, a osobito da zapovjednik postaje Orebić pravoslavac Sava Dobrota, za koga se govori da ima dobre veze s partizanima. To, kao i slabi odpor oružnika protiv partizana prilikom napada 18. prosinca doveo je do toga da su Talijani ove oružnike uhitili.

Dne 5. prosinca nakon duljih pregovora s Talijanima, četnici su mobilizirali u Hercegovini i četnike prevezli preko Metkovića za Knin dne 17. prosinca.³ Četnici su izjavljivali da će Engleska pobijediti, da će u Velikoj Srbiji Hrvate voditi Šubašić a ne Maček, da četnici mrze Talijane i Nijemce, a s Talijanima iz nužde surađuju, nadalje da ih Talijani vode u Knin, ali da oni neće napadati Mačekovce nego jedino Ustaše. Tvrdili su da u Pelješcu nema partizana, nego da su to oni pobunjenici koji se bore protiv okupatora. Navodi se da 800 četnika nije htjelo iz Metkovića putovati smatrajući da ih se vodi u Italiju, pa su ovi vraćeni u Hercegovinu.

² Dobrosav.

³ Vidi dok. br. 12, napomenu 4, 278 i 284.

Talijanske vlasti u Konavljima izjavile su glavarima sela Kuna i Pridvorje da će ta dva sela biti pripojena anektiranim Konavljima i tražili pismenu privolu glavara. Glavar Kuna je dao tu privolu opravdajući time da narod ne dobiva hrane dok talij. vlasti u anektiranom području daju redovito namirnice.

U istinu narod ovog kotara gubi vjeru najviše zbog pomanjkanja hrane usljed čega prijeti avet gladi.

I. 47.

5. Daljnji podatci o događajima u Orebiću od 17.—19. prosinca 1942. Nakon podataka iznešenih u dnevnom izvještaju od 2. siječnja o. g. stigli su i podatci od velike župe Dubrava, koja je dostavila izjavu načelnika Orebića Nike Župe iz koga se vidi, da je prilikom napada partizana⁴ i zauzimanja Orebića talijanski vojnik poginuo vjerojatno tako, da je talij. obhodnja ne znajući za prisustvo partizana prelazila Orebićem, te su je partizani zaskočili i tražili da se preda. Na to da je obhodnija pucala na partizane, a ovi odgovorili vatrom. Prilikom iskrcanja talijanskog odreda u Orebiću občinski načelnik odmah se je prijavio zapovjedniku, koji ga je grubo potjerao na »marš, via«, ali je poslije ipak njega saslušao, i pitao da li je koji oružnik u borbi s partizanima poginuo, pa čuvši da nije, sazvao ih je Vigliacchi i izjavio da će ih sviju uhititi. Talijanski vojnici za vrijeme boravka u Orebiću opljačkali su više stvari a tako i ovaca i koza, koje su ukrkali na svoj brod. Što se tiče strijeljanja Depola Jakova, poznato je samo to, da je imenovani stanovao u zgradi oružničke postaje, te je bio od talijanskog zapovjednika nešto upitan o partizanima, te mu je surovo odgovorio dva puta: »Nema ovdje partizana« i još nešto drugo, što je silno razljutilo zapovjednika, kojega je odmah dao uhititi i zapaliti čitavu kuću. Poslije je supruga Depola izjavila imenovanom načelniku da je kod nje bio jedan talijanski častnik da joj pokaže bombu koja je nađena u džepu Depola. Vođa partizana nakon što su Talijani bombardirali Orebić, obećao je načelniku da više neće dolaziti u Orebić, ali je tražio hrane, što mu je i dato. Talijanski zapovjednik tražio je od načelnika da mu navede deset sumnjivih osoba, ali je ovaj to odbio, jer da za takove ne zna. Malo poslije zapovjednik mu je kazao da već imade petoricu sumnjivih, i pitao ga za podatke po-jedinoga, ali ni ove načelnik nije mogao teretiti. Jedino su Talijani u Orebiću strijeljali nekog Zedrića na mjestu gdje je poginuo talijanski vojnik a navodno da su u njemu prepoznali osobu koja je pred mjesec dana ubila na obali talijanskog karabinjera. Talijanski častnik naredio je da pred načelnikom prođu svi vojnici, pa da načelnik od njih oduzme sve stvari za koje utvrdi da su ukradene od privatnika. To je načelnik i učinio i tako od vojnika oduzeo raznih tepiha, svjetlopisnih aparata, rubonine, cipela, hrane, odiela, žarulja. Tom prilikom okraden je jedan talijanski podanik, te mu je nestalo mnogo zlatnih predmeta. Istodobno su Talijani došli u sukob s partizanima u selu Stanokvići blizu Orebića, i tu su strijeljali Jakova Krelića, a selo opljačkali i zapalili. Nakon toga su napustili Orebić.

⁴ Odnosi se na Pelješačku partizansku grupu. Vidi dok. br. 283 i 286.

Više puta sljedećih dana, talijanske vlasti slale su u Orebić stvari koje su vojnici tom prilikom opljačkali u Orebiću.

Spisu je priložen dopis zapovjednika armate generala Santovita od 28. prosinca, u kojem javlja Župi, da su represalije poduzete radi uništenja partizana, koje kako je dokazano podpomažu neki stanovnici Orebića. Naveo je da je 120 hrvatskih milicionera izpravno postupalo i da su se dobro ponašali. Da su strijeljanja izvršena u smislu točnih uputa Superslode i to nad onima, kod kojih je nađeno oružje ili se inače stekle određene i točno nabrojane okolnosti koje izključuju njihovu nevinost. Rušenja da su također propisana odredbama Superslode, te se imaju smatrati kao viša sila, koja isključuje naknadu štete. Da svega toga nije trebalo biti kad seljaci ne bi svojim pasivnim držanjem koje graniči sa suradnjom s partizanima spriječavalo uspjeh suzbijanja partizana.

Glede prisustvovanja operacijama izlaslanika hrvatskih vlasti, izjavio je da je tražio upute od Superslode.

I. br. 61.

III. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI BRIBIR I SIDRAGA:

1. Odstranjenje Poglavnikove slike iz prostorija željezničke postaje Kninu. Dana 16. prosinca oko 9 sati došla su 4 naoružana četnika u ured nadstojnika postaje Knin i skinuli Poglavnikovu sliku. Isto su učinili i u željezničkoj restaruaciji. Jednu sliku su izlupali i omalovažili, a drugu sobom ponjeli. Za vrime skidanja slike bilo je na peronu oružnika, redara i činovnika, ali se nitko nije usudio intervenirati, već po odlasku vlaka s četnicima digla se je uzbuna. Talijanska divizija dala je sliku za željezničku restauraciju, a počastna straža odala je počast za vrime postavljanja slike.

Poglavnikovu sliku postavio je zapovjednik postaje bojniki Ocapini, a asistirali su nadstojnik postaje željeznički restaurater i talijanski častnici. (P).

I. 7543.

2. Podrobnije vesti o izpadima četnika u kotaru Drniš. Predsjedništvo vlade dostavlja izvještaj kot. oblasti u Drnišu u kome se vidi, da su četnici čija se imena navode ubili dne 13. kolovoza 1942. Kontić Filipa Markova, zato što je prilikom proslave u Drnišu nosio njemački barjak. Navode se razni slučajevi, pljačka izvršenih po četnicima, čija se imena navode. Iako su svi ovi slučajevi kao i krivci Talijanima prijavljeni, ipak protiv njih nije poveljen nikakav postupak niti su kažnjeni. Imade i drugih slučajeva četničkih pljačka, ali ih narod ne prijavljuje, bilo što prijave ne vode nikakvom uspjehu, bilo što se boje osvete četnika.

Osobito talijanski nadporučnik Barbalić Petar pomaže četnike i u svakom pogledu radi na štetu naše Države, a nedjela četnika opravdava izjavljujući da je to odmazda za ono što su njima ustaše učinili.

Prilikom napada partizana na selo Kričke predvodili su ih dva četnika, čija se imena navode i još neki drugi četnici, a osim toga partizani nisu napali ni jedno pravoslavno selo nego samo katolička sela, što je najbolji dokaz o suradnji četnika i partizana.

Traženo je preko O.U. Povjereništva uklanjanje nadporučnika Barbačića.

I. 56.

[...]

4. **Prilike u vel. župi Bribir i Sidraga i Gacko-Lika.** Veliki župan dne 21. XII. 1942. javlja:

Prilikom preuzimanja vlasti od strane četnika u Gračacu nije tako rekuć ni bilo predstavnika hrvatskih vlasti u tom mjestu, a položaj je uobće bio nepovoljan, jer se prijedlozi za uređenje prilika nisu na vrijeme usvojeni glede odašiljanja sposobnih činovnika i odreda oružane snage. Jedini predstavnik naših vlasti bio je školski nadzornik Prica pravoslavac, koji je vršio funkciju kotarskog predstojnika, ali njega su Talijani uhitili i odveli jer su ga obtužili nepomirljivi četnički elementi kao protivnika stava popa Đujića prema Hrvatskoj. I inače nisu prijedlozi bili usvojeni glede plaća mirovine i sl.

Četnici su 8. XII. preuzeli civilnu i vojnu vlast, pošto je dan prije toga stiglo iz Knina 1.000 četnika. Samo na željezničkoj postaji ostala je talijanska vlast do odlaska talijanske vojske, a ta je prestala nakon evakuacije Talijana i odvođenja željezničkog materijala. Četnički »komandant« mjesto dozvolio je onda željezničarima odlazak po volji.

Prilikom dolaska četničkih odreda iz Hercegovine i Crne Gore na područje Župe Knin, održali su zapovjednici tih odreda po pravoslavnim selima govore, u kojima su se predstavili kao borci kralja Petra i Draže Mihajlovića koji imaju zadaću preuzeti vlast u Bosni, Hercegovini, Lici i Dalmaciji, a to po nalogu Draže. Da za sada neće dirati u veća mjesta i gradove jer će ovi sami po sebi pasti u njihove ruke. U ostali dio Hrvatske ne će za sada dirati jer će ti slomom osovine koji će brzo uslijediti, doći silom oružja i voljom saveznika pod vlast kralja Petra i Draže Mihajlovića.

Veliki župan primjećuje, da je za Knin potrebno pojačanje hrvatske posade jer su prilike pogoršane držanjem četnika, a mjere pomirenja su sada otežane radi dolaska četnika s juga sa česticima iz Srbije i Crne Gore. Ipak drži, da bi i jedna sama pukovnija u tom kraju bila dovoljna da izmjeni položaj u našu korist.

Sada ima u Kninu samo 200 domobrana sposobnih za borbu, a ovi su radi smanjenja talijanske posade u Kninu morali preuzeti čuvanje diela obrane Knina i dio iztaknutih bunkera.

Veliki župan dostavlja predstavke popa Đujića, »komandanta četničke divizije« komandantu talijanske divizije Sassari od 18. XII. u kojoj se ovaj tuži da su 16. XII. ustaše Šindilj Frane iz Drniša i Migalo Jozo iz Gornje Kričke — Drniš, uhitili i odveli jednog pravoslavca iz Štikova i navodno ga ubili i da je isti Šindilj istog dana zajedno sa dva građana uhvatio jednog gostioničara pravoslavca (koji se je sa novcem vratio

sa prodaje jednog vola) i odveo ga. Đujić traži da se odmah uhite počinitelji, da se gostioničar pronađe, da se talijanska vojna vlast u Drnišu upozori »neka sa manje naklonosti promatra zverstva« i da je spriječi i da prieti da će »ako se u najkraćem roku ne udovolji zahtjevima, ova komanda svojim snagama umjeti da zaštiti interese srbskog življa u ovim krajevima i da pribavi satisfakciju za svaku žrtvu«. Ovo je doslovce ton pisma br. 39 »štaba dinarske četničke divizije« od 18. XII. upućeno komandantu divizije Sassari i pokazuje najbolje vladajuće odnose. Nešto blaže pisan je drugi dopis br. 61 od 19. XII. u kojemu se govori o ustašama koji su se 16. XII. vratili u Drniš s pratnje hrane u Solin, u kojem se javlja da su pucali pri prolazku kroz srbska sela i da su 16. XII. došli noću u Štikovo i odveli jednog seljaka i ženu mu i djecu izprebijali pa jednom djetetu slomili ruku.

Veliki župan — Knin, dostavlja popis častnika Srbijanaca i Crnogoraca koji su Talijani u posljednje vrijeme doveli na našu teritoriju kao vođe četničkih odreda u Župi i to 10 Srbijanaca (5 satnika, 5 poručnika) i 7 Crnogoraca (2 bojnika 2 satnika 3 poručnika). Svi se nalaze sada na području od toga 7 u Kninu 3 u Gračacu a ostali u selima.

[...]

BROJ 288

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 12. SIJEČNJA 1943. O TALIJANSKOJ AKCIJI ČIŠĆENJA NA OTOKU HVARU¹

ZAPOVJEDNIČTVO

6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J. S. Broj 137/taj.

U Mostaru, dne 12. siječnja 1943.

TAJNO

Predmet: Dnevno izvješće za

12. siječnja do 17 sati

1. — VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU (Odj. J. S)
Zagreb
2. — GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA (Oper. i Očev. odj.)
Zagreb
3. — RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
Zagreb
4. — MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — Glavno
ravnateljstvo za javni red i sigurnost (Osijek X.)
Zagreb
5. — ZAPOVJEDNIČTVO USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED I
Zagreb

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 18/1—2, k. 17.

6. — ZAPOVJEDNIČTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED II
Zagreb
7. — ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (GLST)
Sarajevo
8. — ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE (OP.)
Mostar
9. — OPĆEM UPRAVNOM POVJERENIČTVU NDH. KOD VIŠEG
ZAPOVJED. TALIJ. ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—
—DALMACIJA« (II. Armata)
Sušak
10. — OPUNOMOĆENIKU MINISTRA UNUTARNJIH POSLOVA
ZA VELIKE ŽUPE VRHBOSNA, HUM, USORA I SOLI
Sarajevo

KRILO OMIŠ:

22. prosinca u 05.00 sati jedan sat talijanskih vojnika posade Gradac ukrcan na dva broda pod zaštitom jednog minonosca, ploveći iz Gradca u pravcu Drvenika (24 km j.i. od Makarske) napadnut je od strane jedne grupe neutvrđenog broja naoružanih partizana² čim se je brodovlje pojavilo u blizini luke Drvenik. Talijani su odgovorili vatrom iz topova i ostalog oružja sa brodovlja i partizani su se raspršili pobjegavši prema vjencu brda Gor. Primorje. Ovom prigodom ranjeni su tri talijanska vojnika od kojih jedan teže, dok se za gubitke partizana nema podataka. Talijani su se poslije bjega partizana izkrkali u selo Drvenik, gdje su zapalili 6 domova i uhitili 13 osoba među kojima i ženskih. Svi uhićeni pušteni su drugog dana na slobodu. Među zapaljenim domovima nalaze se i dva potpuno ispravnih i čestitih Hrvata.

22. prosinca u 9.00 sati jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana,³ izvršila je napad na jedan odjel naših domobrana od dva voda i jedan sat talijanske vojske kod sela Slimena (14 km i. od Omiša). Nakon kraće borbe, naše i talijanske snage povukle su se u posadu Zadvarje. Ovom prigodom ranjena su naša dva domobrana, dok se za gubitke partizana nema podataka. Istom prigodom poginule su 4 osobe među kojima i jedna žena, koji su bili u prolazu cestom, kada je borba vođena.

2. siječnja 1943. od 4—18 sati jedan odjel talijanske vojske od 50 momaka, sa dva tenka i dva topa, u zajednici sa oružnicima postaje Starigrad n/H. vršio je akciju protiv partizana na otoku.⁴ Ovom prigodom potpuno su uništena sela Dol Sv. Ana, Vrboška i Vrbanj. Do otvorenog sukoba sa partizanima nije došlo, budući da su se ovi pravodobno povukli u šume. U selu Dol Sv. Ana uništeno je 32 doma, 2 stanovnika poginula, u selu Vrbovska uništeno je 10 domova, a u selu Vrbanj uništeno je 210 domova i poginula su dva stanovnika. Navodi se, da je selo Dol Sv. Ana bilo glavno uporište partizana.

Zapovjednik, pukovnik:
Stjepan Jakovljević

(M. P.)

² i ³ Napad su izvršili borci Blokovskog partizanskog bataljona.

⁴ Vidi dok. br. 127, 128 i 132.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 14. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 2. DO 9. SIJEČNJA¹

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
V. T. broj: 2/43

Omiš, dne 14 siječnja 1943

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
Cetina za vrijeme od 2—8 siječnja 1943.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvu ministra
- 2) MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
- 4) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA Zagreb
- 5) OBČE UPRAVNOM POVJERENIKU KOD VIŠEG ZAPOVJ.
TAL. ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
TAL. ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« Sušak

Prema nalogu Ministarstva unutrašnjih poslova od 19/II 1942. V. T. broj: 14-I-A-42 predlažem Naslovu sljedeći izvještaj:

Ad I.

Pobuna ima i dalje na području ciele Župe i djelatnost odmetnika nije popustila.

Kroz ovo razdoblje pobunjenici su počinili sljedeća nasilja:

1) Dana 3 o. mj. u noći pojavili su se partizanski letci u okolici Imotskog. U ovim letcima partizani pozivaju Imotčane, da se ne odazivaju određenoj mobilizaciji već, da dođu k njima da se skupa bore protiv zajedničkog neprijatelja. U letke napada Njemačku, Italiju i našu državu te iznaša kako Njemačka vojska trpi poraz za porazom na ruskom frontu, gdje da ima vrlo velik broj zarobljenika i mrtvih, a tako i ogromni ratni plien, da su Rusi dobili, koji da napreduju silnim tempom.

2) Dana 4 o. mj. nalazilo se je povjerenstvo za odkup duhana u selima Orah i Prapatnica, občina Vrgorac, kotara Makarska, ali su partizani zatvorili puteve i povratili sve seljake koji su nosili duhan radi predaje povjerenstvu. Povjerenstvo se je istog dana povratilo u Vrgorac, gdje je ishodilo propustnice za seljake da mogu doći u Vrgorac sa duhanom, ali su partizani uhvatili čovjeka, koji je nosio propustnice, oduzeli ih i zaprijetili mu se, da se usudi još jednom doći sa propustnicama. Talijanska se je vojska poslie toga sa oružnicima uputila izvan Vrgorca radi osiguravanja dovoza duhana, ali do danas nema vesti o uspjehu ovih mjera.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 56/4—1, k. 230.

3) Noću između 4 i 5 ov. mj. partizani² su na cesti Omiš—Split prepilali 11 brzojavnih stupova te srušili jedan gvozdeni stup za električnu struju tako, da je tvornica »La Dalmatienne« u Dugom Ratu, občina Priko, kotar Omiš, ostala bez struje i ne može da radi, budući je struju primala iz Splita od kada su partizani srušili električne stupove između Omiša i Kraljevca, obč. Šestanovac, kotar Omiš. — Dana 5 ov. mj. izašla je talijanska vojska na lice mjesta i radi odmazde zapalila jednu veliku kuću u Krilo, občina Poljica, vlasništvo Karaman Mije, te su uhitili i u Omiš dopratili 4 osobe, ali su od ovih dvoje pustili na slobodu, a zadržali Karaman Blaženku i Katu. Ljudskih žrtava nije bilo, a niti pljačke od strane talijanskih vojnika.

4) Od pred nekoliko dana partizani³ su, nakon što se je talijanska vojska povukla iz Krila postavili svoje straže od 10 naoružanih ljudi i to na cesti Omiš—Split, u Grljevcu, u Krilu, u Sv. Martinu i u Žrnovnici, sve občina Poljica, kotar Omiš, tako da legitimiraju putnike i traže propustnice po svojim vlastima izdane, dok naše propustnice oduzimaju.

5) Dana 7 o. mj. kod sela Han, kotar Sinj, čekali su u zasjedi na partizane naši i talijanski vojnici te oružnici i oko 20.30 sati dočekali su tri partizana, koji su čamcem prevažali neke stvari, otvorili vatru na ove, ali su se ovi razbježali. Na licu mjesta oružnici su našli nešto bezvriednih predmeta.

6) Istoga dana oko 23 sata došla je jedna grupa partizana u selo Obrovac, kotar Sinj, te odveli sobom Efendić Petra i Runje Stipana, za sudbinu kojih se do danas nezna.

7) Dana 8 ov. mj. oko 19 sati jedna grupa partizana dovukla se do baraka u Makarskoj u kojima se nalazi odjel ustaške bojne, te otvorila pušчанu vatru na ove, ali su partizani nakon 1/2 sata morali umaknuti ispred naših oružanih snaga, a da nije u ovom sukobu bilo žrtava ni na jednoj strani.

Ad II kao u prošlim izvještajima.

Ad III

Dana 3 siečnja tg. nakon što je ranjeni talijanski vojnik preminuo posle sukoba u blizini Jelse, talijanska je vojska od 4—18 sati poduzela kazneni pohod sa 500 ljudi, 2 tenka, 2 topa i sa oružnicima postaje Starigrad te uništila sljedeća sela:⁴

Selo Dol Sv. Ane (uporište partizana): 32 kuće podpuno uništila, 2 oštećene, 4 mrtva i 1 teže ranjen;

selo Vrboska: topovskim metcima i bacačima mina 10 kuća oštećeno;

selo Vrbanj: 40 kuća uništeno, 20 oštećeno i 2 mrtva.

Do borbe sa partizanima nije došlo, jer su se ovi sa seljacima povukli u brda.

Potrebna je nastradalima najžurnija pomoć.

Ad IV—VIII kao u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

M. P.

Veliki Župan:
Luetić v. r.

² i ³ Akciju je izvela Mosorska partizanska četa. Vidi dok. br. 6.

⁴ Vidi dok. br. 127, 128, 132 i 288.

IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI OMIŠ OD 14. SIJEČNJA 1943. O NAPADU NA VOJNI VLAK NA PRUZI SPLIT—SINJ KOD MRVINACA¹

KOTARSKA OBLAST — OMIŠ

Pres. br. 48/43

dne 14. siječnja 1943. godine
u Omišu.

Predmet: Napadaj partizana na vlak.

- 1) OBĆE-UPRAVNOM POVJERENIČTVU NEZAVISNE DRŽAVE
HRVATSKE KOD VIŠEG ZAPOVJEDNIČTVA TALIJ. ORUŽANIH
SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« Sušak
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — Tajništvo — Zagreb
- 3) RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb
- 4) VELIKOJ ŽUPI CETINA — Omiš
- 5) STOŽERU 6. PJEŠAČKE PUKOVNIJE — Mostar
- 6) ZAPOVJEDNIČTVU II. SEKTORA — Sinj
- 7) ZAPOVJEDNIČTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE — Zagreb
- 8) ŽUPSKO-REDARSTVENOJ OBLASTI — Omiš

Dana 10. siječnja 1943. god. u 10 sati prije podne oko 30 naoružanih partizana sačekali su u šumi zvanoj »Borovina« poviše tvornice cementa Majdan kod Mrvinaca na području općine Split, mješoviti vlak, koji je išao iz Splita za Sinj.² Partizani su otvorili paljbu iz pušaka i dvije strojnice, ali je vlak prosledio vožnju za 1/2 km, a nakon što je lokomotiva bila oštećena, vlak se je zaustavio.

Prilikom ovog napadaja ubijena su dva naša domobrana, koji su putovali iz Knina za Sinj, a tri su domobrana bila ranjena. Prezimena i imena ubijenih i ranjenih domobrana nije se moglo još ustanoviti, osim za ubijenog domobranskog vodnika Krolo iz Muća. Bilo je ovom prilikom ranjeno i 5 talijanskih vojnika. Talijanska vojska iz Majdana odmah za vrieme napadaja otvorila je paljbu sa bacačima na partizane, pak su ovi odmah prekinuli paljbu i pobjegli sa položaja. Borba je trajala oko pola sata. Nije ustanovljeno, da li je ko od partizana bio ranjen ili ubijen.

Naši ubijeni i ranjeni domobrani, kao i ranjeni talijanski vojnici bili su odmah prevezeni od Talijana u vojnu bolnicu u Split.

Kada je iz Splita stigla lokomotiva, u večer se je napadnuti vlak vratio u Split.

U vlaku je bilo 20 naših domobrana bez oružja, a putovali su iz Knina za Sinj.

Talijanske vojne vlasti su poduzele akciju i represivne mjere na području gdje se napadaj dogodio.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 46/4-1, k. 230.

² Napad je izvršila jedna četa Mosorskog partizanskog bataljona. Vidi dok. br. 27, 141 i 142.

Zapaženo je paljenje kuća u Kamenu i Mravincima.
Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Kotarski predstojnik
Dr. *Rajević* v. r.

BROJ 291

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U METKOVIĆU OD 16. SIJEČNJA
1943. USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI O STRIJELJANJU ČLANOVA
PARTIZANSKIH PORODICA IZ SELA SLIVNO-RAVNO OD STRANE
TALIJANA¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Metkoviću
Pres. broj 49/43.

Priepis
Metković 16. I. 1943.

- 1) Ustaškoj Nadzornoj Službi
Ured 1/III
Z a g r e b
- 2) Velikoj župi Hum
M o s t a r
- 3) Župskoj redarstvenoj oblasti
M o s t a r

Dana 16. prosinca 1942 godine prigodom redarstvene akcije po talijanskim vojnim vlastima u selu Slivno-Ravno, uhićeni su: Babić Jure pok. Marka, Babić Anđelko Jurin, oba iz Kleka, kotara Čapljina, Utavac Mate pok. Andrije, Utavac Andrija pok. Mate, Juračić Ivan pok. Jure, Butigan Franjo pok. Martina i Mustapić Petar Šimunov svi iz sela Slivna Ravna, ovog kotara. Ova su lica motornim brodom sprovedeni do ušća Neretve i tu po talijan. vojnim vlastima postrijeljani i ukopani.

Dana 10. siječnja 1943. godine po talijanskoj vojnoj vlasti uhićen je Bartulović Jure sin Ivanov iz Slivna Ravna ovog kotara, sproveden u mjesto Opuzen, te nakon kraćeg vremena odveden sa autom u pravcu sela Komina, gdje je strijeljan i pokopan.

Pokojni Bartulović priznao je, da je učestvovao u ubistvu i napadaju na talijanski teretni samovoz, koji je bio upućen iz Metkovića za Dubrovnik i napadnut po partizanima u Neum Kleku.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 32/8—13, k. 231.

Kod ovih redarstvenih akcija sa talijanskim vojnim odredima učestvovao je i manji broj četnika-milicionera iz Glušaca i Prebilovaca.

Prema dobivenim podatcima gore navedenih streljani su iz represivnih razloga što su se njihovi ukućani još ranije odmetnuli u partizane.

Izvišće nije ranije dostavljeno, jer uslied nedovoljnog broja oružnika i opasnosti od napada oružničke ophodnje ne obilaze redovno područje Slivno-Ravno.

Za Dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
Makale, v. r.

BROJ 292

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 10. DO 16. SIJEČNJA 1943. O DOGAĐAJIMA U MAKARSKOJ, NA BRAČU, SINJU, OMIŠU I IMOTSKOM¹

I. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI CETINA

1. **Ostali podatci o represalijama Talijana kod Podstrane.** Iz izvještaja kot. oblasti u Omišu od 15. XII. 1942. vidi se, da su Talijani radi napada partizana u kojem je poginulo više talij. vojnika dne 4. VII. zapalili više kuća u Podstrani, te više stanovnika ubili odnosno zaklali. Jednoga su noževima izsjekli samo zato, što ih je molio da prestanu tjerati djevojke da skaču u vatru. Neke su poubijali, zatekavši ih po ulicama. Zapaljen je i župski ured sa spisima. Ustanovljeno je da je među Talijanima bilo i četnika s talij. haljincem i kabanicom, koji su govorili »Alaj smo ih uredili«. Nabrajaju se imena 22 poginulih od 13 do 77 godina i jedne žene, dok je talij. vojnika poginulo 23. Prilikom rečenog napada partizana (Veza: Dn. izvještaj 316-317.)

I. 155.

2. **Daljnji podatci o slučaju biega pomor. častnika u Makarskoj partizanima.**² Velika župa Cetina pod br. 3424 javlja, da je pred večer 1. prosinca 1942 nekoliko mornara iz zapovjedništva pomorskog redarstva u Makarskoj htjelo prebaciti 30 pušaka i sanduk streljiva partizanima. Bili su zaustavljeni po našoj i karabinjerskoj obhodnji i bacili na njih jednu bombu koja nije eksplodirala. Zaustavljeni poručnik Velimir Škorpik i dvojica stožernih narednika sa nešto oružja uspjeli su pobjeći.

I. 15.

3. **Odgovor Superslode o razlozima uhićenja našeg pom. osoblja.** Obće upr. povjereništvo javlja, da je na posredovanje o razlozima uhi-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 8/5-1, k. 256.

² ¹ ³ Vidi dok. br. 139, napomenu 5.

ćenja čitavog osoblja pomorskog redarstva u Makarskoj povodom gornjeg slučaja, Supersloda odgovorila 29. XII. 1942. da su svi uhićeni prijavljeni hrvatskom vojničkom sudu u Mostaru radi pomaganja krađe oružja u korist partizana, i da je naređeno da svi budu predani nadležnim hrvatskim vojničkim vlastima.

I. 159.

4. Optužnica protiv pomorskog osoblja sastavljena po karabinjerima. Obće upr. povjereništvo dostavlja priepis optužnice Zapovjedništva karabinjera divizije »Bergamo« od 19. XII. 1942. protiv ostalih vojničkih osoba zapovjedništva pomorskog redarstva u Makarskoj.³ Tu se navodi da je talijanska obhodnja oko 18 sati, 1. prosinca zaustavila neke osobe koje su nosile neke vreće. Osobe su pobjegle, a u vrećama je pronađeno streljivo, puške. Naređeno je uhićenje čitavog pomorskog osoblja pod sumnjom sukrivstva. Ustanovljeno je da je poručnik Škorpik bio ličnina i bonvivan ekstremističkih jugoslavenskih osjećaja. Bojnik Butković potpuno bezinteresiran službenim poslovima, tako da nije znao tko je službujući častnik toga dana. Satnik Banko Roman slabo se je brinuo za sigurnost skladišta, jer je bilo osigurano veoma slabim lokotom. Narednik Zubrinčić iako je bio u službi, nije tu nađen, nego u menzi, pa ga je poručnik Duvnjak uputio da se vrati na svoje mjesto. Svi su dakle barem moralno odgovorni za ovaj čin odnošenja oružja partizanima, jer su počinitelji baš usljed ovog slabog nadzora mogli da se upuste u taj posao. Sve njih predaje našim vlastima napomenom da bi bilo neuputno njihovo daljnje službovanje u Makarskoj, gdje su čak i kod građanstva ovakovim nemarom pobudili živo negodovanje.

I. 158.

5. Supersloda nije odredila civilnog komesara za Brač. Ministarstvo unutarnjih poslova dne 8. siječnja 1943. javlja, prema izvještaju Obćeg upr. povjereništva da je ovo posredovalo kod Superslode i dobilo odgovor pod brojem 14520 od 31. XII. 1942. da Zapovjedništva nalazeća se pod Superslodom nisu odredila niti imenovala civilnog komesara na Braču, ali da kod talijanskog zapovjedništva postoji jedan častnik s dužnošću, da s jednoličnim kriterijem i kontinuitetom rješava stvari na otoku obzirom na česte promjene ostalog vojničkog osoblja.

I. 201.

6. Partizani zarobili na Braču talij. povjerenika.⁴ Iz izvještaja vel. župe Cetina vidi se, da je 7. studenog 1942. civilni komesar u Supetru putovao u Bol da bi izpitao slučaj dolaska nekih partizana. Tom prilikom dočekali su ga nasred otoka Brača 40 partizana, i zarobili ga. Tražili su da puste iz Supetra i iz Splita i Šibenika sve zatvorene partizane. Talijani su ovom zahtjevu udovoljili.

I. 156.

7. Napad partizana na Bisko (Sinj).⁵ Iz izvještaja kot. oblasti vidi se, da je 30. studenoga 1942. oko 200 partizana napalo selo Bisko kod Sinja i obkolilo tamošnje milicionere odnievši im puške i povevši sobom

⁴ Vidi knj. 4, dok. br. 387.

⁵ Vidi knj. 4, dok. br. 107 i 388.

tri milicionera. U borbi poginuo je jedan milicioner, jedan seljak i dvije ženske. Ubijeno je dva partizana. Partizani su zapalili dvije kuće, te otjerali 10 goveda, te opljačkali 20.000 kuna i 300 kg žita.

I. 139.

8. **Napad partizana na talij. samovoze kod Dicma (Sinj).** Iz izvještaja oružničke postaje Dicmo vidi se, da su dne 4. XII. 200 partizana napali talijanske samovoze koji su išli po ugalj iz Splita prema Sinju. Ubili su dva, a ranili također 2 talij. vojnika. U protuakciji Talijana i milicionera uspjelo je ubiti 6 pobunjenika. Talijani su zapalili 5 staja i 4 kuće, Podruga u kojima su se pobunjenici skrivali.

I. 151.

9. **Komunistička promičba u Omišu.** Župska redarstvena oblast u Omišu 31. prosinca 1942. javlja, da je 28. istog mjeseca osvanulo po raznim kućama komunističkih nadpisa »Svi u borbu, smrt fašizmu, sloboda narodu«. Utvrđeno je da je krivac Matulić Pavle iz Omiša. Talijani su preuzeli ovu iztragu s oblažloženjem, da se je djelo dogodilo po noći kada oni izključivo vrše službu. Kod Matulića su pronađeni predmeti kao i boja za pisanje, ruke, su mu bile od iste boje zamazane, a nađen je i dopis u kome se traži risačeg pribora. Također je nađen neki spisak osoba od kojih su neke već uhićene, a za drugima se traga.

I. 121.

10. **Odlazak Talijana iz Imotskoga.** Iz izvještaja velike župe Cetina vidi se, da su 2. prosinca u 8 sati talijanske vojničke postrojbe napustila Imotski. S njima je otišao grko-istočni pop Dragičević, te još nekoliko pravoslavaca. Prietilo se je represalijama protiv pravoslavaca, pak je jedan milicioner po našim vlastima zbog toga uhićen i pritvoren. Oružnička postaja i ustaško zapovjedništvo poduzelo je mjere da se svaki ispad sprieči što je i uspjelo. Bio je izdat proglas pučanstvu prijetnjom strijeljanja smjesta, protiv onih koji nam ruše red i mir, ili povriede sigurnost života i imovine.

I. 143.

[...]

III. PRILIKE U V. Ž. BRIBIR I SIDRAGA

1. **Postupak četnika u kotaru Drniš.** Kot. oblast u Drnišu javlja, da četnici pod vodstvom njihovog komandanta nekog Srbijanca Damjanovića obilaze iz Žitnića bliža sela te pljačkaju hrvatsko pučanstvo. Isti Damjanović na nekim mjestima prestavlja se kao partizan, govoreći da će partizani osloboditi hrvatski narod. Četnici pregledaju propusnice, pak su tom prilikom zadržali kod sebe u selu Žitniću seljaka Vestić Stjepana pok. Ivana iz Ružića, dobra Hrvata i ustašu. Za dalju njegovu sudbinu se ne zna. On je bio i nekoliko dana ranije od četnika ozlijeđen u samom Drnišu. 2. prosinca 1942. naši su oružnici morali otići u selo Žitnić da tako onemoguće tamošnje četnike, koji su sprečavali seljacima dolazak u Drniš. Tu ih je insultirao isti Damjanović kao i četnički

poručnik Boško Asanović, govoreći im da nemaju prava uredovati u Srbiji. Prilikom odlazka naše obhodnje bacili su nekoliko bomba i pucali na nju. Bili su uhvaćeni dva oružnika i htjeli ih ubiti, ali uslijed meteža, jer su ostali četnici neznajući počeli i na njih pucati, ovoj dvojici je uspjelo pobjeći. Krivci su prepoznati i prijavljeni kao i uvijek talijanskim vlastima, ali ove nisu ništa poduzele da se ovakav postupak četnika sprieči.

Priložen je zapisnik Glavara sela Moseća u kojem je ovaj naveo da je 23. studenoga pod vodstvom Damjanovića došlo u njegovo selo 60 četnika i opljačkalo nekoliko seljaka čija su imena označena. Damjanović je čitao neki letak i prikaziva se partizano, koji će osloboditi hrvatski narod. Damjanović je pri odlasku pozdravio: »Smrt fašizmu, sloboda narodu«.

T.I. 14.

[...]

3. **Važnije vjesti iz Dubrovnika i Splita.** Iz jednog dosta pouzdanog izvora saznaje se da je u posljednje vrijeme četničko zapovjedništvo izvršilo u Nevesinju i Trebinju popis mužkaraca od 18 do 55 godina, te stavilo na raspolaganje talijanskim vlastima, na njihov zahtjev po 50 četnika iz svake satnije. Tako se je skupilo oko 2500 četnika, koji su poslati put Splita, vjerojatno za Liku. Jedan četnički zapovjednik izjavio je da se ovi četnici neće boriti protiv svoje braće (partizana) makar bi to htjeli Talijani, nego da je njima zapovjednik Kralj Petar i Draža Mihajlović.

Dne 21. XII. pr. god. između Nevesinja i Mostara izvršen je atentat na Dobroslava Jevđevića, kojom je prigodom poginuo njegov pobočnik Popović. Partizani govore da su Jevđevića do sada dva puta osudili na smrt.

Nakon dolazka Ustaša i domobrana u Makarsku Talijani su prije odlazka uništili sve bunkere i prevozna sredstva. Čak su ukinuli pristajanja parobroda u Makarsku.

Polovicom studenoga talijanske vlasti stavile su židove u sabirne logore dajući njima svima zavičajnost u Splitu ili Herceg-Novom, te ih smjestili u Mline i Kupare, a bogatije u hotelu Wregg u Dubrovniku II.

Dne 3. XII. 1942. poslato je parobrodom iz Splita u nepoznatom pravcu oko 180 taoca većinom onih čiji su sinovi odbjegli u šumu.

Dne 4. XII. 1942 Talijani su zatvorili u jednu vilu u Strožancu 36 uglednih mjestnih Hrvata te kuću zapalili, tako da su svi izgorjeli. Ostali dio sela sravnjen je topovima i granatama.

Dne 4. XII. 1942 partizani su dočekali na cesti u Strožancu blizu Splita dva talijanska kamiona, te ubili 26 vojnika, a ostale odveli u šumu.⁶

Neki fašista ubio je dne 6. XII. 1942 kod trogirskog mosta nekog Ciciliania u njegovom dućanu u po biela dana.

Dne 7. XII. 1942 partizani su porušili između Trogira i Šibenika 70 brzojavnih stupova. Za počiniteljima se traga.

⁶ Vidi knj. 4, dok. br. 155.

Dne 11. XII. 1942 stiglo je u Split 50 njemačkih vojnika i 180 domobrana. Domobrani stanuju u Solinu, a po danu zalaze u Split. Dobar dio splitskog građanstva ugodno je ovim iznenađen.

Pred Božić partizani su onemogućili električnu rasvjetu Splita, koja je trajala već 6 dana do ovog izvještaja, a valjda i dalje.

[...]

Iz popisa viesti.

BROJ 293

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 17. SIJEČNJA 1943.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O SMRTI I PO-
TIZANA KOD PODGORE BRODA »SV. NIKOLA« NATOVARENOM
TJESTENINOM I DUHANOM¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 84/43

Omiš, dne 17/I 1943

Predmet: Zapljenjena tjestenine i duhana

za kotar Brački po partizanima u Podgori.

1/ Obće Upravnom Povjereničtvu kod višeg zapovj.
tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

2/ Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo

3/ Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost

4/ Ustaškoj nadzornoj službi

Ured I/III

Z a g r e b

Kotarska oblast Supetar spisom Taj. broj: 1/43 od 6/I tg. dostavlja:

»Prema izvješću nekih lica koja su brodom »Sv. Nikola«. — občina Sutivan, putovali na povratku iz Metkovića za Brač, partizani iz Podgore² zaustavili su na moru spomenuti brod i odveli ga u Podgoru. Na tom brodu bilo je ukrcano za kotarsku oblast Supetar 1400 kg. tjestenine, nešto privatne hrane i duhana za glavnu trafikku Supetar. Nakon što su brod doveli u Podgoru, iskrcali tjesteninu, duhan i veći dio privatne hrane, te sve zaplijenili. Na istom brodu bio je i oružnik amošnje postaje Božo Martinac, kojega su također zaustavili.«

Dostavlja se radi znanja izvješćem, da je istoga dana sa strane partizana zaplijenjeno puna četiri broda hrane u količini od 14 vagona. Kako se je otimačina dogodila na pučini mora u blizini sela Igrana i Podgore nije bilo moguće poduzeti bilo kakve mjere sa strane naše voj-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 37/6—1, k. 230.

² Akciju su izvršili borci Blokovskog partizanskog bataljona. Vidi dok. br. 4.

Republika Država Hrvatska
Veliki župan Dubrava

Oslo, dan 17/I 1943

Taj. broj: 04/43

Prema izjavi tjestenine i
društva sa kotar Brački po partizanima
u Podgori.

- 1/ Opće upravnog Povjereništva kod višeg zapovj.
tal. oružanih snaga "Sjevernija-Jadranija"
- 2/ Ministarstva unutarnjih poslova-Zajednice
- 3/ Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost
- 4/ Vataškoj nadzornoj službi
Bred I/III

Z a g r a b

Kotarska oblast Supetar spisom Taj.broj: 1/43 od 6/I tg.dostav-
lja:

"Prema izvješću nekih lica koja su brodom "Sv.Nikola"-obdina
putovali na povratak iz Metkovića na Brač, partizani iz Podgore
saustavili su na moru spomenuti brod i odveli ga u Podgoru. Na tom brodu
bilo je oružano za kotarsku oblast Supetar 1400 kg. tjestenine, nešto pri-
vatne hrane i duhan za glavnu trafiku Supetar. Nakon što su brod doveli u
Podgoru, iskrucali tjesteninu, duhan i veći dio privatne hrane, te sve zapli-
jemili. Na istom brodu bio je i oružnik amonije postaje Božo Martinac, ko-
jega su zatvorili saustavili."

Dostavlja se radi znanja izvješćem, da je istoga dana sa stra-
ne partizana zaplijenjena puna četiri broda hrane u količini od 14 vagona.
Kako se je otimanje dogodilo na putini mora u blizini sela Igrana i Pod-
gore nije bilo moguće poduzeti bilo kakve mjere sa strane naše vojske u
Podgori, jer je ista bez ikakvih sredstava i ne posjeduje niti jedan ča-
mca za kretanje po moru. Sutradan talijanske vojne vlasti bombardirale
su u mora selo Igrana i Podgoru i nisu uspjele, da pronađu zaplijenjenju
hranu, nego su iskrcavanjem zapalili veliki broj kuća. Kako je to područje
u rukama partizana manjkalo a tom događaju pojedinosti.

Na Dom Spremani!

Veliki župan:

L. Luetić

1050

1. II. 1943

ke u Makarskoj, jer je ista bez ikakvih sredstava i ne posjeduje niti jedan čamac za krstarenje po moru. Sutradan talijanske vojne vlasti bombardirale su s mora selo Igrane i Podgoru i nisu uspjeli, da pronađu zaplijenjenju hranu, nego su iskrcavanjem zapalili veliki broj kuća. Kako je to područje u rukama partizana manjkaju o tom događaju pojedinosti.

Za Dom spremni!

M. P.

Veliki Župan:
Leutić v. r.

BROJ 294

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U METKOVIĆU OD 17. SIJEČNJA 1943. USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI O ZLOČINIMA TALIJANA I USTAŠKE MILICIJE U SELIMA DESNE I GORNJI KOMIN¹

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast u Metkoviću
Pres. broj: 62/43.

Prijepis!
Metković 17. I. 1943.

Predmet: Redarstvena akcija u selu
Desne i Gornji Komin.

1/ Ustaškoj Nadzornoj Službi
Ured I/III

Z a g r e b

2/ Velikoj župi Hum

M o s t a r

3/ Župskoj redarstvenoj oblasti

M o s t a r

Dana 13. siječnja ove godine Zapovjedništvo talijanskih vojnih snaga u Metkoviću poduzelo je opsežnu redarstvenu akciju, koja je imala za cilj, da pohvata jači partizanski odred, koji je prema obavijestima imao sjedište u selu Desne ovoga kotara.

Navedenog dana, rano u jutro pomenuto selo sa okolnim naseljima bilo je opkoljeno, ali su partizani u jačini od 100—150 ljudi naoružani puškama i strojnicama uspieli pobjeći, tako da ni jedan nije uhićen.

Prilikom pretresa kuća u selu Desne i zaseocima Šišine, Smokovac i Masline pronađeno je u pojedinim kućama veći broj kreveta, što dokazuje, da su ovdje odmetnici imali stalno sjedište.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 32/8—14, k. 231.

Ove kuće do 25 na broju popaljene su, a stoka otjerana. Istovremeno vršena je redarstvena akcija u G. Kominu. Tom prilikom prema podatkapetana Cantinija, koji se nalazio u čelnom kamionu, preporučivši mu uhićen je veliki broj lica, njih 100 muškog i ženskog spola. Susljednih dana, izvjestan broj od ovih lica oslobođen je tako, da je do danas zadržano do 40 osoba, od kojih će neki prema pribavljanim podacima biti upućeni specijalnom vojnom sudu u Šibeniku.

Temeljem pribavljenih podataka i osnovane sumnje, da su u djelatnoj vezi sa partizanima talijanske vojne vlasti strijeljali su sliedeća lica: Vuković Stanka Matina trgovaca, Medak Tomu Stankina, Medak Stanka Stankina, Dugandžić Antu pok. Stanka i Čopo Nikola Martinova, svi iz sela Komina te Markić Juru iz Desana.

Iz pouzdanih izvora saznaje se, da su strijeljana još 3 lica, ali se za sada njihova imena ne mogu utvrditi.

Kod ove akcije sa talijanskim jedinicama učestvovao je manji broj milicionera-dobrovoljaca iz Ljubuškog, dok amošnji oružnici niesu učestvovali, niti su bili obavješćeni.

Ova kotarska oblast od talijanskog zapovjedništva u Metkoviću nije primila nikakovu službenu obavijest o ishodu navedene akcije, a buduć se oružničke ophodnje ne mogu u navedenim područjima kretati, to su se podatci morali pribavljati posrednim putem, zbog čega se ovo izvješće sa zakašnjenjem podnosi.

Za Dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti
Makale v. r.

BROJ 295

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 18. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNIČKU POSTAJU U SATRIČU¹

KOTARSKA OBLAST

T. Br. 35 od 18. siječnja 1943.

Sinj

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo

Z a g r e b

- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljstvo za javni rad i sigurnost

Z a g r e b

- 3) Ustaškoj nadzornoj službi Ured II

Z a g r e b

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 18/6-1, k. 230.

4) Obći upravni povjerenik kod višeg Zapovjedništva
italijanskih oružanih snaga

S u š a k

5) Župskoj redarsvenoj oblasti

O m i š

Oružnička postaja Vrlika spisom od 12 siječnja 1942 Br. 54/42 dostavlja:

Noći između 2—3 siječnja oko 24 sata oko 160 pobunjenika² napalo je na oružničku međupostaju u selu Satriću, občine Sinj. Borba je trajala sve do 6 sati jutra kada su se pobunjenici povukli u pravcu sela Zelova. Gubitaka na našoj strani nije bilo dok su na strani pobunjenika nepoznati. Međutim su pronađene na više mjesta lokve krvi. Krov i zidovi vojarnje su na više mjesta oštećeni.

Dne 7 siječnja oko 4 sata u jutro jedna grupa pobunjenika³ od oko 120 ponovno je napala ovu vojarnu ali i ovoga puta su odbijeni bez gubitaka, dok na strani pobunjenika pronašlo se na tri mjesta tragove krvi.

Dne 11 o. mj. po treći put napala je istu vojarnu oko 160 partizana⁴ koja su predhodno obkolili sa svih strana i osuli pušcanu, strojopuščanu vatru bacajući pri tome i ručne bombe. Borba je trajala sve do 6 sati u jutro. Za vrijeme borbe uhvaćeni su pobunjenici Milivoj Peran iz K. Staroga i Ante Matić iz Skradina koji su predati italijanskim vojnim vlastima koji su ih sutrađan streljali.

Zarobljenici su izjavili da su dobili nalog da zgradu napadnu i zapale. Gubitaka na našoj strani nije bilo dok su pobunjenici nakon što su se povukli ostavili 4 boce benzina, jednu italijansku pušku, 2 bombe, torbicu streljiva i jednu bocu benzina koje je nosio zarobljeni Peran, zatim od Matića jednu pušku bivše jugoslovenske vojske, 2 bombe, torbicu streljiva i sjekiru. Osim toga pobunjenici ostavili jedne skale, 4 bombe, 4 sjekire, 4 boce benzina te na više mjesta prazne i pune čaure te jedan okvir naboja italijanske strojopuške.

Prema lokvama krvi pobunjenici su morali imati 7 mrtvih ili ranjenih koje su sobom odnijeli.

Zarobljenici izjavljuju da su svaki drugi imali sjekiru i benzin za rušenje i palenje zgrade a napad da su izvršili 1 i 2 četa 3 bataljona 1 Dalmatinske udarne brigade.

Primjećeno je da se cijelo selo Satrić neprijateljski drži prema ljudima ove međupostaje a zarobljenici su izjavili da su svi seljaci Satrića simpatizeri partizana jer da su dobili od svojih starešina da se ni jednom Satrićanu nesmije ništa dogoditi.«

Prednje se dostavlja izvješćem da je o prednjem obavještena i Velika župa Cetina.

Za Dom spremni!

Zamjenik kotarskog predstojnika
Dr. Martinović

M. P.

^{2, 3 i 4} Odnosi se na jedinice Treće dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 32 i 152.

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI DUBROVNIK OD 18. SIJEČNJA 1943. ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI DUBROVNIK O ZLOČINIMA TALIJANA I USTAŠKE MILICIJE NA PELJEŠCU¹

KOTARSKA OBLAST DUBROVNIK
Taj. broj: 31/43.

Dubrovnik, 18. siječnja 1943.

Predmet: Izvješće o akciji čišćenja
od strane talijanske vojske,
naše milicije i domobranstva
na području postaje Trpanj.

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

Dubrovnik

Oružnička postaja Trpanj brojem 25 od 8. siječnja 1943. godine izvješćuje:

»Dne 28. prosinca 1942. godine došla je talijanska vojska u jačini oko 300 ljudi i naše milicije u jačini oko 80 ljudi na područje ove postaje u cilju čišćenja terena od partizana i zapalila sliedeće kuće u selu Oskorušnu, občine Kuna: Ivu Ostojiću jednu kuću i Nikoli Orhanoviću star 73 god. 1 kuću, 3 štale i 1 konobu sa motivacijom, što se Ivan Ostojić i Ante Orhanović sin Nikolin, star 30 god. nalaze u šumi sa partizanima.

Pored napried pomenutog dotične snage odveli su Tomicu Ostojić ženu Ivana, stara 50 god. iz gore označenog sela.

U Vručici Gornjoj, občine Trpanj, područja ove postaje zapaljene su sliedeće kuće i to: Juri Srhoji, star 50 god., dvije kuće i 3 štale iz razloga toga, što se vlasnik kuće Jure Srhoj ne nalazi kod svoje kuće i što mu se Sin Pero nalazi u šumi sa partizanima. Iz ove kuće odveli su Srhoj Jure ženu Filu, staru 43 god. i sina Peru stara 18 god. iz razloga toga, što se ne nalaze kod kuće, već sa partizanima ima mjesec dana.

Zapalili su kuću Filipa Lozića, star 55 god. i dvije štale i istog odveli sa sobom, sina Iva starog 23 god. i kći Katu staru 30 god. iz razloga toga, što se njegov sin Pero nalazi u šumi sa partizanima ima mjesec dana.

Lukoviću Marku zapalili 1 kuću i odveli mu sina Antu iz razloga toga, što mu se Sin Ante i žena Doma ne nalaze kod kuće, koji su pobjegli od kuće uslied straha ekspedicije.

Brigoviću Donku, star 55 god. zapalili 1 kuću i odveli mu sina Juru, star 30 god. i sina Matu starog 19 god. iz razloga toga, što mu se sin Roko nalazi sa partizanima.

Jurišića Ivana, star 60 god. sina Balda, star 30 god. i ženu mu Katu odveli sa motivacijom tom, što se njegov sin nalazi po imenu Jure kod svoje sestre u Kreki kod Tuzle, koji će se prema prikupljenim podacima

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 47/8—1, k. 156.

vratiti svojoj kući sa garancijom, da će ih talijanske vlasti pustiti na slobodu, kada im se sin javi.

Franku Mastulicu ženu Antinu i njezino diete od 5 mjeseci odveli su sa uzrokom tim, što se njezin brat Jure, ne nalazi kod kuće, navedeni pod tačkom 5.

Odveli su Anđelku Domaćin ženu Frana uslied toga, što postoji sumnja, da je imala pobliznje veze sa Ivanom Mordinom iz Janjina, koji je jedan najglavniji komunistički vođa partizana na Pelješcu, te se isti ima godinu dana nalazi u šumi, a čiji se muž ima više godina nalazi na radu u Americi.

Juru Sutona odveli su, ženu mu Teru, stara 55 godina, sina Nedjeljka, star 23 god. i kćer Ljubicu, staru 18 god. zbog toga, što se sin Ante Sutona Jure ne nalazi kod svoje kuće, a niti može njegov otac dokazati gdje se sada nalazi a postoji temeljita sumnja, da se nalazi u šumi sa partizanima, što će se dokazati od strane talijanske vojne vlasti i o čemu će se naknadno izvješće dostaviti, o pravom saznanju.

Vlasnicima pomenutih kuća izgorilo je sve pokućstvo, što se je nalazilo u kućama.

U selu Donjoj Vrućici, občine Trpanj, područja ove postaje 4. siječnja t. g. od strane talijanske vojne vlasti streljan je Ante Klarić, sin Antin iz razloga, što nije htio da oda, da su se partizani prije dva dana Božića nalazili pred njegovom kućom prošle godine i ako je ovo bilo poznato prema prikupljenim podacima ekspedicione vlasti, što se zaključuje po tome, što je poslije suđenja rekao, da će sve kazati s tim, da ga se odvede u Italiju, ali je ovo obećanje bilo uzaludno, jer je osuda prije pala. Pored ovog ubijenog Klarića odveli su njegovu majku Maru, sestru mu Mariju i Sunčanicu.

Odveli su Antu Skokandića star 50 god. ženu mu Franu staru 48 god. i kćer Francu staru 18 god. sa motivacijom tom što se njegov sin Ante nalazi u šumi ima mjesec dana sa partizanima.

Maru Čuljak i njezinu majku Mariju, staru 60 god. odveli su iz razloga, što je njezin muž pobjegao od straha pred ekspedicijom, kao starješina sela.

Odveli su ili uhitili Franu Čuljak ženu Matinu sa motivacijom tom, što se njezin sin Ljubomir nalazi sa partizanima i čine kaznena djela.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:

Ivo Novak v. r.

Dostavljeno:

Velikoj Župi »Dubrava« — Dubrovnik

„	„	»Cetina«	Omiš
„	„	»Hum«	Mostar
„	„	»Vrhbosna«	Sarajevo

Župskoj red. oblasti	Omiš
" " "	Mostar
" " "	Sarajevo
Ustaškom stožeru	Dubrovnik
Zapov. 2. Domob. sata	"

Broj i nadnevak kao gore

VELIKOJ ŽUPI »HUM«

Mostar

Molbom radi znanja.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:

Ivo Novak v. r.

M. P.

BROJ 297

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 19. SIJEČNJA 1943. MI-
NISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBI USTAŠA
I PARTIZANA KOD SELA MALJKOVA¹**

KOTARSKA OBLAST

T. Br. 39 od 19. siječnja 1943.

Sinj

1) Ministarstvu unutarnjih poslova

Tajništvo

Zagreb

2) Ministarstvu unutarnjih poslova

Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost

Zagreb

3) Ustaškoj nadzornoj službi Ured II

Zagreb

4) Obći upravni povjerenik kod višeg zapovjedništva
italijanskih oružanih snaga

Sušak

5) Župskoj redarstvenoj oblasti

Omiš

Oružnička postaja u Ribariću spisom od 17 siječnja 1943 Br. 69/43
dostavlja slijedeći izvještaj:

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 17/6-1, k. 230.

»Dne 16 o. mj. pobunjenici su zapucali na selo Maljkovo nakon čega je oružnička postaja sa 30 ustaša pošla u potjeru za partizanima.

Nakon izvršenog rasporeda od podnožja Svilaje do ceste prešlo se na istraživanje terena prema selu Otišiću. Odmah se naišlo na otpor koji je osim pušaka imao i 3 strojnice. U prkos toga išlo se postepeno napred i uspjelo je doći u samo selo i raztjerani neprijatelja kojih je bilo oko 60 a pripadali su 3 četi II bataljona.²

U ovoj borbi sa naše strane nije bilo gubitaka dok su gubitci na strani pobunjenika 2 zarobljena od kojih jedan ranjen, 8 ubijenih i više ranjenih koje su pobunjenici sobom ponjeli.

Osim toga zaplijenjena je jedna strojnica italijanskog porijekla sa jednim rancem i 15 okvira sa nabojima i jedna mauzerova puška.

Zarobljenici su Peraga Franjo iz K. Lukšića i Milišić Marko iz Solina »Sv. Kajo«.

Prednje se dostavlja izvješćem da je o prednjem obavještena i Velika župa Cetina.

Za Dom spremni!

Zamjenik kotarskog predstojnika
kotarski podpredstojnik

M. P.

Dr. Martinović v. r.

BROJ 298

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 19. SIJEČNJA 1943. OPĆEM UPRAVNOM POVJERENIŠTVU NDH KOD DRUGE TALIJANSKE ARMIIJE O ZLOČINIMA TALIJANA U SELU PODSTRANI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
Z A G R E B

Zagreb, dne 19. siječnja 1943.

Broj: I-155/43.

Predmet: Podstrane, odmazda Talijana
za napadaj na samovoze.²

OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIČTVU

S u š a k

Dodatno ovamošnjem dopisu br. I-11325/42 od 5. siječnja o. g. upotpunjuje se izvještaj sliedećim:

² Odnosi se na Treću dalmatinsku NOU brigadu. Vidi dok. br. 32.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 43/5-1. k. 230.

² Vidi dok. br. 292, napomenu 6.

Ubijena Sladović, žena Slavomira stara 60 godina, te Brajčić Ivan star 38 godina, ubijeni su zato, jer kada su vidjeli da ide talijanska vojska, skrili su se u jednu kuću, gdje su zatečeni od strane talijanskih vojnika kamo su noževima poklani.

Brajčić Marin Antin star 30 godina, kada je vidio talijansku vojsku, gdje tamošnje djevojke nagone da skaču u vatru preko neke ograde, otišavši kod njih moleći ih, da to ne čine od nevinih djevojaka, no Talijani su ga na mjestu noževima izsjekli a ostale su naprosto zatekavši ih na ulicama iz vatrenog oružja poubijali i tako ostavili.

Više kuća u selu Podstrani je popaljeno, čije vlasništvo nije još utvrđeno kao i župska kuća sa cijelim župskim uredom i spisima.

Od mrtvih u selu Podstrani su od strane tamošnjih seljaka pomoću župnika pokopani u groblju, dočim mrtvi Perišić Ivan Marinov star 28 godina i Bagatin Tomislav Antin star 13 godina ubijeni su u selu sv. Martin i tamo ostavljeni. Tamošnji seljaci su ih htjeli pokopati, ali to nije dozvolila talijanska vojska koja je još tamo.

Prilikom vođenja izvida po ovome od strane podpisanog ustanovljeno je da je među ovom talijanskom vojskom bilo i četnika, koji su imali na sebi talijanski haljinac i kabanicu, dočim hlače i cipele imali su civilne. Isti su prilikom odlazka u Split govorili na srbskom jeziku: »Alaj smo ih uredili, p.... im materina«.

Prednje se dostavlja s moblom na znanje s izvješćem da je prilikom napadaja partizana na talijanske samovoze tom prigodom ubijeno ukupno 23 talijanska vojnika, među kojima 3 časnika.

Za Dom spremni!

M. P.

Po naredbi ministra,
nadstojnik odsjeka
za romanske zemlje:
Dr. A. Sugja v. r.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 19. SIJEČNJA 1943. POGLAVNIKU NDH O POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU ŽUPE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN

Broj: V. T. 10/257-43.

Knin, 19. siječnja 1943.

Predmet: Politički položaj uobće
— četnici napose.

Kako sam već izvijestio, u Kninu se sad nalazi četnički štab za Bosnu, Liku i Dalmaciju. Četnički prvaci iz svih krajeva ovdje dolaze i zadržavaju se. Radi toga i želim u ovoj situaciji koliko je moguće olakšati politički položaj i svim sredstvima političke taktike osigurati i očuvati bitne državne i narodne interese, u prilici sam sastati se i razgovarati sa svim tim četničkim prvacima, doznati njihove ciljeve, njihove namjere, njihova razpoloženja i poduzimljem sve, što je potrebno i moguće, da budu sačuvani naši interesi, te životi i imovine katoličkog pučanstva.

Pošto na području ove župe ne raspolažemo oružanim snagama, a ni mnogim drugim preduvjetima za sigurnu obranu i učvršćenje državnog vrhovništva — baš dok se ovdje nalazi oko 8.000 naoružanih četnika — prisiljen sam svim mogućim političkim sredstvima i taktikama braniti naše političke i državne pozicije, te interese Države i našeg pučanstva u ovom osjetljivom graničnom području. Radi toga održavam stalne veze sa četničkim prvacima i vodim s njima stalne pregovore u cilju održavanja mira i odklanjanja svakog sukoba četnika sa hrvatskim pučanstvom. Zahvaljujući tome, u posljednje vrijeme prestali su napadaji četnika na naše pučanstvo i uzprkos prisustva tolikog broja četnika vlada na području župe barem prividan mir, osobito što se tiče odnosa četnika prema hrvatskom pučanstvu i obratno. Uobće smatram politički položaj poboljšanim i iz sljedećih razloga:

Talijani su pred više od mjesec dana napustili Gračac i u velikom broju napuštali i sam Knin. Talijani su se spremali napustiti skoro cijelo područje župe i čitava divizija »Sassari« već je bila u pokretu, da napusti ovo područje. Samo jedna posada divizije »Bergamo«, čije se jedinice nalaze i u Sinju i u Splitu, trebala je ostati u Kninu. Istovremeno iz Knina je pošla u Sinj i ona jedina naša domobranska bojna, koju smo ovdje imali. Povlačeći se iz Gračaca Talijani su predali četnicima vlast u Gračacu, a radi pokreta talijanske vojske i njezinog očitog povlačenja iz ovih krajeva, kao i radi priliva sve većeg broja četnika u ove krajeve — četnici su bili uvjereni, da će na cijelom ovom području, kao i u samom Kninu, oni preuzeti vlast t.j. da se stvaraju svi preduvjeti za to,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 14/1-2, k. 257.

kao i za ostvarenje njihovih političkih i vojničkih ciljeva. Naša slabost, odlazak talijanske vojske, povećani broj četnika, preuzimanje vlasti u Gračacu — stvorili su kod četnika uvjerenje, da će oni sticajem prilika i raznih okolnosti, te s pomoću Talijana u ovim krajevima preuzeti vlast i da će ostavši bez ikakvog nadzora stvoriti si pravu i sigurnu osnovicu i odskočnu dasku (u teritorijalnom i političkom smislu) i sve preduvjete za razvitak i postignuće svojih političkih i vojničkih ciljeva u smislu naloga Draže Mihajlovića, a sve u duhu »velikosrbske« politike i jugoslovenske vojske. Gračac je trebao biti prvo područje s kojeg će oni bez nadzora i nesmetano početi provoditi svoje ciljeve. Prvi bliži cilj trebao je biti Knin, a zatim čitava Lika, Bosna, sjeverna Dalmacija i Kordun. Njihova snaga, naša slabost i pokret talijanske vojske predstavljali su ozbiljan i zabrinjujući preduvjet za postignuće njihovih ciljeva i namjera. O tim opasnostima i namjerama u posljednje vrijeme sam izvištavao. U posljednje vrijeme došlo je do obrata u političkom položaju i to na našu korist, a na njihovu štetu i to iz sljedećih razloga:

Legija Crnih košulja iz Drniša, koja se upravo spremala odputovati za Italiju, dobila je nalog, da ide u Gračac i već nekoliko dana ta legija u Gračacu postepeno preuzima vlast, a četnike postavlja pod sve veći nadzor. Ova legija ostaje u Gračacu. I potrebno je, da talijanske trupe uoče, a ova legija posebno, budu u Gračacu, jer se ovima četnicima oduzimlje mogućnost da oni s nekog područja provedu nesmetano i bez nadzora — kao neka posebna vlast i kao država u državi — svoje namjere i ciljeve u ovom slučaju baš iz Gračaca, koji je na važnoj tromeđi Dalmacije Like i Bosne. Četnici, koji su već likovali radi preuzimanja vlasti u Gračacu, koji su već stvorili sve planove za provođenje svojih političkih i vojničkih akcija prvi put bez nadzora i van okvira talijanskih trupa, koji su se spremali za preuzimanje željezničke pruge Gračac—Knin i vlasti u Kninu — osjetili su u ovom povratku talijanske vojske u Gračac i to baš Crnih košulja neku promjenu u situaciji na njihovu štetu, pogotovo kad su Talijani povratili u Gračac naše željezničare, koje su najprije bili nagovorili, da napuste Gračac i sobom ih doveli u Knin, i kad je pred nekoliko dana nastojanjem zapovjednika Fašističke legije console-a Somaville opet započelo normalnim radom Obćinsko poglavarstvo u Gračacu kao zakonito (zasad jedino) predstavništvo hrvatske državne vlasti i hrvatskog vrhovništva u Gračacu.

Divizija »Sassari«, koja je već bila u pokretu, dobila je nalog da ostane, a njezine jedinice, koje su se već nalazile u Trstu, vraćaju se. Ova divizija ostaje naime na ovom području kao pokretna borbena divizija, a posadna divizija za ovo područje biti će divizija »Bergamo« sa sjedištem u Splitu, a sa posadnim jedinicama u Kninu i Drnišu, tako da će se ovdje nalaziti veći broj talijanske vojske, nego dosada što svakako povećava sigurnost ovih krajeva, kad mi ne razpoložemo vlastitim oružanim snagama.

Kao što su pred dva mjeseca bili uklonjeni iz Knina neki talijanski časnici, koji su svojim djelovanjem štetili našim probitcima i našem ugledu, tako i sad — premda divizija »Sassari« ovdje ostaje — odlaze opet neki talijanski časnici, koji su se kompromitirali, a jučer je otišao

i general Paolo Berardi, zapovjednik divizije »Sassari«, koji mi je napravio oproštajnu posjetu.

U svim ovim promjenama i baš promjenama nekih časnika četnici vide, da se nešto promienilo na njihovu štetu i na štetu njihovih namjera i ciljeva. Stanovito razočarenje kod njih uslijedilo je i radi sljedećeg:

Ja uvijek u svojem političkom radu iz stanovite političke nužde želim uvijek prikazati četnicima našu dobronamjernost i sklonost za međusobnu suradnju i pomirenje, a nastojim između njih i Talijana izazvati nesuglasice i nesporazume. U posljednje vrijeme energično sam tražio od Talijana, da obuzdaju neke četničke izpade, koji su se odražavali u poklicima, nadpisima, vješanju srbske zastave na pravoslavnim crkvama. Talijani su se osjetili primoranim energično nastupiti proti ovim izpadima, te su za Novu godinu (pravoslavnu) tenkovima i strojnicama najprije obkolili crkvu u Kninu, a onda bacili s nje srbsku zastavu. Sve je to djelovalo na četnike negativno.

Iznesene činjenice i moji stalni dodiri s četničkim prvacima izazvali su kod četnika stanovito vrienje i barem prividnu promjenu u njihovom stavu i odnosu prema nama i hrvatskom pučanstvu. Osim toga razni čimbenici uvjetovali su i uzrokovali su kod njih stanovite promjene u držnjaju, koje se odrazuju u taktičnijem i opreznijem izpoljavanju njihovih ciljeva i namjera, čak i u prikrivanju tih ciljeva, osobito, jer su osjetili, da su se u posljednje vrijeme istrčali i previše otvoreno istupili.

U par navrata imao sam prilike razgovarati sa majorom Bačović-em² i Jevđević-em.³ Svi se oni trude da meni dokažu tobožnje suprotnosti, koje vladaju između njih i jugoslovenske vlade u Londonu, kao i njihove suprotnosti s englezkom politikom. Osjećam, da su prisiljeni to govoriti radi posljednjeg prevelikog i otvorenog ispoljavanja sa strane četnika njihovih veza sa neprijateljima Osovine.

Jevđević je ovih dana održao jednu konferencije sa svim četničkim prvacima i časticima. Uglavnom je rekao: »Najveći neprijatelj našeg naroda je komunizam i Rusija. Mi moramo u našoj zemlji na vrijeme uništiti komunizam. Može se dogoditi da se Crvena vojska skoro nađe na granicama Mađarske. U tom času osvanut će nad našom zemljom ruski padobranci, jer će se tada Rusija za postignuće svojih ciljeva koristiti komunističkom pobunom u našoj zemlji. Prije tih događaja i za osujećenje namjera Rusije moramo istrieбити komunističku vlast odavle i potjerati komuniste sa terena, koji bi mogao poslužiti Rusiji za njezine vojničke ciljeve. Svi moramo vjerno služiti Draži Mihajlović-u, koji se ne bori za ničije interese, nego za interese kralja i otačbine. Moram vas upozoriti, da mi ne možemo Englesku smatrati prijateljem. Engleska vodi politiku samo svojih interesa i traži od nas da se iskrvarimo za njezine interese. Engleska u ostalom nije ni sposobna odupirati se ruskim namjerama, jer je pred Rusijom podpuno poklekla. Engleska je za svoje interese spremna nas žrtvovati Rusiji, kao i čitav Balkan. Jedini naš prijatelj je Amerika. Naša vlada i Draža Mihajlović, gdje god se nalazili, voditi će samo politiku interesa svoga naroda i u smislu tih

² Petar Bačović, major, komandant hercegovačkih četnika.

³ Dobrosav Jevđević.

interesa odrediti svoj put i program. Promjene, koje su nastale u jugoslavenskoj vladi, pokazale su jasno taj put i program, koji se sastoji u bezkompromisnoj borbi protiv komunizma bez obzira na interese bilo koga, pa i same Engleske.« U daljnjem govoru Jevđević je istaknuo, kako je njegovo djelo suradnja četnika s Talijanima. Rekao je: »Ja sam odmah u početku vidio, da mi moramo za našu borbu imati što manje neprijatelja i da nam je potrebit netko, tko će nas pomagati. Da nije bilo nekog, tko je bio spreman četnike hraniti, po potrebi obući i pružiti sva potrebna sredstva za borbu, danas bi srbski narod — proganjan sa svih strana i uništavan sa svih strana — bio sav u partizanima, a to su baš htjeli naši neprijatelji. Nama je trebalo naći nekoga, tko će nas štititi, tko će nas pomoći i tko će našem narodu dati potrebitu moralnu i materijalnu podršku za vođenje naše nacionalne borbe. Taj netko bili su Talijani, koji su se pokazali voljni nama pomoći, a mi smo od te njihove pomoći imali samo koristi. Kad sam ja poveo i započeo saradnju s Talijanima Draža Mihajlović nije prihvatao to moje djelo. Međutim razvoj događaja je meni dao pravo i Draža sad u potpunosti odobrava moju politiku.« U daljnjem govoru je kazao: »Pošto je najveći neprijatelj našeg naroda i naše zemlje komunizam, to mi moramo sarađivati sa svima, koji se bore proti komunizam i to s Njemcima, s hrvatskim domobranima i čak s Ustašama.

U smislu posljednje stavke Jevđevićeva govora sa mnom je razgovarao Bačović rekavši mi, da će četnici sarađivati s hrvatskom vojskom i čak s Ustašama, jedno radi borbe proti komunizma, a drugo, jer ima vidnih znakova, da hrvatska vojska ne odbiva saradnju s njima i čak je prihvaća u smislu prijedloga, koje su oni t. j. četnici meni stavili, a koje sam svojevremeno dostavio nadležnima.

Osjeća se jak razdor između bosanskih i hercegovačkih četnika s jedne strane, a popa Đujića s druge strane. Jevđević je također protiv popa Đujića. Predbacuju mu, da je prisvojio više od milijun lira za svoje posebničke svrhe, a koje je od Talijana dobio za organizaciju. Predbacuju mu, da je zavaravao Dražu Mihajlovića o broju svojih pristaša. On ga je, naime, izviestio, kako raspolaže sa 30.000 četnika. Predbacuju mu netaktičan politički stav i obtužuju ga kao krivca za sve incidente i sukobe s Hrvatima. Četnici iz Bos. Grahova, Drvara i Bos. Petrovca, premda su vojnički uklopljeni u Đujićevu »Dinarsku diviziju«, predali su pismenu predstavku Jevđeviću proti Đujiću sa oko 700 potpisa. Ovu predstavku obećao je Jevđević proslediti Draži Mihajloviću.

Razmimoilaženje među četnicima nastalo je i radi nekih predviđenih operacija talijanske vojske i četnika proti Kijevu i Vrlici, a najviše za to, što sam se uzprotivio koliko kod Talijana, toliko kod četnika u tim operacijama u hrvatskim krajevima. O ovome obširnije izvištavam pod br. 10/259-43. ove župe.

Đujić je pred nekoliko dana dao u Strmici strijeljati 14 četnika obtuživši ih, da su u vezi s partizanima. Nekoliko četnika strijeljano je u Kosovu i Otriću. Nastavlja se batinanje pravoslavnog pučanstvo po selima, koje vrše četnici koliko Hercegovci, toliko i Đujićevi. Sve to iza-

zivilje razmimoilaženja među četničkim prvacima i razmimoilaženja između četnika i pravoslavnog pučanstva.

Pred par dana uslijedio je napadaj partizana na četnike u Gračacu. Partizani su upali usred mjesta, premda se u Gračacu nalazi koncentrirana glavna snaga četnika (oko 3.500). Četničke straže izvršile su izdaju i oko 48 četnika, koji su bili na straži, predalo se partizanima, koji su onda nesmetano upali u Gračac. U Gračac je upalo oko 1.000 partizana. Ubijeno je tom prigodom oko 200 četnika. Partizani su ušli u bolnicu i tamo preklali Talijane i četnike, koji su se tamo nalazili. Ubijeni su na strani četnika ovi njihovi časnici: Uzunčević, b. pukovnik jug. vojske, Tomašević, b. major jug. vojske, i bivši poručnici jug. vojske Vučković, Stefanović i Rocchi (Splićanin). Tek nakon intervencije Talijana, koji su se nalazili na željezničkoj postaji, i to baš njihovog topništva i bacača, partizani su odbiveni, te su i sami pretrpjeli gubitke, (oko 140 mrtvih). Četnici su uspješi zarobiti 40 partizana-Srba, koje su odmah poklali. Ovo, kao i čitav događaj u Gračacu izazvao je također trvenja i razmimoilaženja među četnicima.

U ovako izmijenjenoj situaciji, nastaloj radi svih gore iznesenih razloga, osobito novih pokreta talijanske vojske, povratka Talijana u Gračac, nešto energičnijeg nastupa Talijana prema četničkim izpadima, poduzimljem sve što je moguće, da i dalje otupljujem oštrice protivnika u svrhu očuvanja bitnih državnih i narodnih interesa. Ovo osobito nastojim u odnosu s četnicima, s kojima iz tih razloga podržavam veze i nastojim ih uvjeriti o mojim najboljim namjerama, o mojoj suradnji i o najboljim namjerama hrvatske državne Vlade prema Srbima i četnicima. Nastojim izazvati nepovjerenje Talijana prema četnicima i uvjeriti ih o njihovoj »velikosrbskoj« i jugoslavenskoj politici. Nastojim stvoriti razmimoilaženja i razdore, koliko između Talijana i četnika, koliko između pojedinih četničkih vođa, toliko uobće između četnika i pravoslavnog pučanstva.

U današnjim političkim prilikama i u času pune slabosti naše vlasti u ovim krajevima može se jedino tim načinom koristiti državnim i narodnim interesima, te očuvati živote i imovine našeg pučanstva u ovim krajevima. Rezultati takovog rada odrazuju se i vide, jer već duže vremena nema značajnijih sukoba između četnika i hrvatskog pučanstva. Podpuno su zaostali četnički napadaji na naše pučanstvo. U samom Kninu, gdje je vladala obća zategnutost i zabrinutost, zavladao je barem prividno smirenje. Talijani pokazuju veće razumijevanje za naše interese i naše poglede baš u pitanju četnika i dolazi u mnogim slučajevima do otvorenog razmimoilaženja između njih i četnika, osobito kad Talijani koče i onemogućuju četnička svojevoljna djelovanja. U samom Drnišu pojavljuju se slučajevi, da četnici šetaju skupa i s pripadnicima Ustaške pripreme. Osim toga ovakvim našim djelovanjem kod Talijana se izazivlje uvjerenje i priznanje, da hrvatske državne vlasti sa svoje strane sve čine i sve žrtvuju, da pomognu savezničku stvar i pomognu borbu, koju oni, t. j. Talijani, vode proti komunizmu.

Razumljivo, da ipak u svemu trebamo biti sviesni jedne činjenice, da su četnici radi današnje međunarodne situacije i obzirom što su imali

vriemena skoro 18 mjeseci organizirati se politički i vojnički, koliko kroz djelovanje Draže Mihajlovića, toliko pomoću Talijana, osobito nakon dolazka hercegovačkih i crnogorskih četnika i velikog broja biv. jugoslovenskih oficira, danas svi zadojeni »velikosrbskim duhom« i duhom jugoslovenske vojske, te da njihovo djelovanje, odnosno otvorenije ili prikrivenije provođenje pravih ciljeva i namjera ovisi o raznim političkim i vojničkim događajima i čimbenicima lokalne i međunarodne prirode. Nakon mnogih pogriješaka, koje su učinili Talijani, nakon dolazka velikog broja četnika iz drugih krajeva, radi prisustva velikog broja biv. jugoslovenskih oficira, a i radi podpune odsutnosti naših oružanih snaga, danas četnička organizacija u ovim krajevima predstavlja jezgru »velikosrbske« politike i jugoslavenske vojske u duhu i u ciljevima jugoslavenske vlade u Londonu i političke i vojničke akcije Draže Mihajlovića.

Namjera »četničkog štaba« i to onog Draže Mihajlovića, kao i onog u Kninu (gdje je štab i centar akcije za Bosnu, Liku i Dalmaciju) jest svakako najprije stvaranje svih političkih i vojničkih preduvjeta za ostvarenje ciljeva jugoslavenske vlade u Londonu, a onda i samo ostvarenje tih ciljeva, t. j. uzpostavu »jugoslavenske federacije« pod vodstvom »Velike Srbije« (u koju »Veliku Srbiju« ulazi i Bosna, dio Like, Kordun, Hercegovina, te dio sjeverne Dalmacije). Ostvarenje četničkih namjera, njihov stav i njihovo ponašanje danas i u budućnosti ovisi svakako o razvitku međunarodnih političkih i ratnih prilika, o držanju Talijana, a u velikom djelu i o našoj vojničkoj snazi, t. j. uopće našoj sposobnosti i mogućnosti da što prije svojim snagama uzpostavimo na svim područjima Države vrhovništvo državne vlasti, red i mir u zemlji, a sigurnost na granicama — sve to našim vlastitim snagama.

Radi svega toga potrebno je poduzeti i učiniti sve potrebno:

a) da Talijani i to oni u Rimu i oni u Sušaku postanu sviesni četničke opasnosti, te njihovih pravih namjera i ciljeva, da Talijani usklade svoja gledanja na četničko pitanje i svoje odnose s četnicima u duhu i smislu naših državnih i narodnih interesa, kao i interesa Osovine sa svim posljedicama, koje iz toga sliede što se tiče njihovog odnosa i stava prema četnicima i četničkom pitanju;

b) da Talijani uklone sve bivše jugoslovenske oficire od njihovog razornog utjecaja na pravoslavno pučanstvo;

c) da se točno odrede u sporazumu sa saveznicima zone četničkog djelovanja, tako da četnici djeluju u strogo srbskim krajevima, a i tu uvijek pod nadzorom osovinskih regularnih trupa, jer se nikako ne smije njima samima prepustiti bilo kakvo područje, da oni u njemu kao država u državi i kao posebna vlast politički i vojnički djeluju, te je radi toga potrebno sve poduzeti da talijanske trupe iz Knina, Gračaca i Like ne odu prije dolazka potrebitih i jakih naših oružanih snaga, te da nigdje i u nijednom slučaju više ne dođe do povlačenja talijanske vojske prije dolazka naših trupa (osobito ovo važi za Knin, Gračac, Lovinac, Gospić, Otočac);

d) da se zabrani četnicima nošenje i isticanje svih izvanjih obilježja i oznaka jugoslovenske vojske i »velikosrbske« politike (zastava, značke, častnički činovi i sl.);

e) da se uklone s našeg državnog područja svi častnici-inozemci, kao na pr. oni iz Srbije, Crne Gore i anektirane Dalmacije;

f) da što prije u Knin dođu naše oružane snage u snazi jedne pukovnije, jer prisustvo ovih oružanih snaga podpuno bi promienilo u političkom i vojničkom smislu situaciju na našu korist. Ovolike snage bile bi dovoljne za održanje reda i mira i njihovo prisustvo uvjerilo bi svij u svakoga o stalnosti i jakosti naše državne vlasti, a u to baš — radi naše slabosti — mnogi ovdje sumnjaju, što izazivlje neželjene posljedice u stavu i ponašanju koliko protivnika, toliko našeg pučanstva. Činjenica je da uzprkos ovolikog broja četnika oko Knina i u Gračacu danas ovdje postoje i sve više prevlađuju potrebiti politički preduvjeti za dolazak naših oružanih snaga u ove krajeve, tako da dolazak tih oružanih snaga u ove krajeve ne bi ni najmanje izazvao negativnu reakciju kod četnika, već bio dolazak i prisustvo naših oružanih snaga usliedili u potpunom miru, bez međusobnih sukoba, a podpuno bi izmienili stav, ponašanje, a čak i planove koliko četnika, toliko uobće pravoslavnog pučanstva na našu korist. Ovo vriedi koliko za Knin, toliko i za Gračac. Razumljivo, da u ove politički osjetljive krajeve i u današnjoj situaciji ne treba nikako dovoditi Ustaške postrojbe, već dobro izvježbane i dobro vođene domobranske postrojbe;

g) da se župi u Kninu stavi na raspolaganje iz navjera Drž. ravnateljstva za Udružbe veća svota novca za pomaganje velikog broja izbjeglica-pravoslavaca, kojih ima danas u Kninu oko 5.000 i to iz političkih i društvenih razloga;

h) da se otvori ovoj župi posebna navjera u novcu za političku akciju među četnicima i njihovim vođama, pogotovo kad su hrana i novac jedina sredstva, kojima naša državna vlast ovdje danas može raspolagati i s kojima nešto može postići u pravcu smirivanja pravoslavnog pučanstva, predobijanja pojedinih četnika i njihovih vođa za djelovanje u našu korist i po našim uputstvima, za stvaranje razdora među četnicima i prikupljanja obavještenja;

i) da se na čitavom državnom području **sa svim konzekvencijama(!)** provodi politika smirivanja, jednakopravnosti svih državljana i pune zakonitosti s određenim ciljem, da se okupe i pridobiju svi Hrvati bez razlike i da se uvjeri pravoslavno pučanstvo o neistinitosti glasila, kriticizacija i promičbe koliko partizanskih, toliko četničkih vođa o tobožnjim namjerama hrvatske državne vlasti i Ustaškog pokreta o uništenju svih pravoslavaca-»Srba« u Hrvatskoj. Ovo posljednje i s ciljem, da se postigne ili pospješi već započeto djelo razdvajanja pravoslavnog pučanstva od njegovih vođa i agitatora, bilo od onih komunističkih ili četničkih.

Za Dom spremni!

Prilozi: četnički letak popis
ovicira

M. P.

Zamjenik obćeg uprav. povjerenika
Veliki župan Velikih župa
Bribir-Sidraga i Gacka-Lika
Sinčić David v. r.

Dostavljeno:

Poglavniku N.D.H.
Min. unutar. poslova, Min. vanjskih poslova,
Pom. Predsjednika Vlade, Poglavnikovom Gl. Stanu,
Obćem uprav. povjer., Obćem vojn. povjer., Zapovjed-
niku U.N.S., Zapovj. Ustaške vojnice,
Doglavniku-Postrojniku,

BROJ 300

**IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH PO-
SLOVA NDH ZA PERIOD OD 17. DO 23. SIJEČNJA 1943. NA POD-
RUČJU VELIKE ŽUPE CETINA I BRIBIR I SIDRAGA¹**

I. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI CETINA

1. Partizani izplovili i na otvorenom moru zaplijenili brodove. Župska redarstvena oblast u Omišu dne 11. siječnja o. g. javlja, da su dana 30—31. prosinca između 9—13 sati partizani izplovili svojim motornim čamcima iz Podgore, Igrana i Živogošća, te na otvorenom moru zaplijenili i odveli u Podgoru 6 brodova sa 8 i pol vagona hrane, te hranu iztovarili, a ujedno zadržali dva broda po svoj prilici najbolja, valjda u namjeri da ih naoružaju.²

I. 480.

2. Prilike u velikoj župi Cetina. Velika župa dne 29. prosinca 1942 javlja, da su partizani dne 21. prosinca 1942 prisilili jednog mesara da zakolje nekoliko volova i da meso prodaje seljacima po 100 kuna kg. Dne 23. prosinca 1942. oko 1 sat upalo je 500 partizana u selo Lečevicu, otelo milicionerima dvije puške, te otjerali 200 grla sitne stoke, tri vola, dva konja i oduzeli razne hrane. Poginuo je jedan milicioner i jedna žena. Prema iskazu milicionera partizani su bili obučeni u odore talijanskih vojnika.

Dne 20. prosinca 1942 jedan odjel tal. vojske s jednim častnikom na čelu oduzeo je Plazibat Luki iz Košuta kod Sinja, jednog vola zbog toga što je njegov brat Nikola prebjegao odmetnicima. To su isto učinili i Kažimiru Franji iz Košuta, također zbog njegovog brata Ivana, koji se nalazi među odmetnicima.

Dne 20. prosinca oko 17,30 u blizini želj. postaje Dicmo, talijanske vojne vlasti strijeljale su Bilana Blaža pok. Ivana iz Prisoja zbog toga

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 3/5—1, k. 256.

² Vidi dok. br. 4, 8, 14, 18, 125 i 311.

što su kod njega pronašli 4 bombe, samokres i 80 naboja, za samokres talijanskog porekla.

I. 301.

3. Napad partizana kod Koprivna (Sinj). Represalijske Talijana. Iz izvještaja kot. oblasti u Sinju proizlazi, da je dne 17. prosinca oštećen vlak paklenom mašinom blizu Koprivna na pruzi Split—Sinj.³ Još prije toga ubijen je na tom mjestu jedan talijanski vojnik. Vlak je stradao u 11 sati. Istog dana oko 15 sati Talijani su u podhvatima oko toga sela zapalili dvije kuće u kojima su prema iskazu jednog svjedoka talijanski vojnici zatvorili 4 tamošnja stanovnika, te zapalili kuće u kojima su i ta četvorica izgorjela, jer su njihovi lješevi pronađeni u tim kućama. Istom prilikom Talijani su odveli dva vola i jednu svinju.

I. 374.

4. Sukob Talijana i partizana kod Jelse. Iz izvještaja kot. oblasti Hvar vidi se, da su 15. prosinca 5 talijanskih vojnika susreli kod mjesta Vira 10 partizana te misleći da će biti napadnuti, otvorili na njih vatru. Partizani su također otvorili vatru iz samokresa, jedan je tal. vojnik teško ranjen i poslije od toga umro, istog dana. Zbog toga su dne 3. siječnja talij. snage od 4—18 sati poduzele kazneni pohod te u selu Dol sv. Ane uništili 32 kuće, te je bilo 4 žrtve. U selu Vrboska oštetili 10 kuća, u Vrbanju uništili 210 kuća. Dvije ljudske žrtve.⁴

Kotarska oblast traži novčanu pomoć za ove stralnike.

I. 377.

5. Ispad talij. vojnika u selu Vrisnik (Hvar). Iz izvještaja kotarske oblasti Hvar vidi se da su noću od 30—31. listopada 1942. trideset tal. vojnika iz Starigrada otvorili pušчанu vatru na selo Vrisnik, te ubili Katu Gurdulić, ženu od 50 godina. Kad su vidjeli da su kuće prazne stali su uzimati razne stvari, te su tom prilikom odnели i jednu mazgu i dvije koze, i prolili jednu bačvu vina. Sobom su također odveli 4 seljaka iz Vrisnika. Nije se mogao ustanoviti nikakav opravdani razlog za ovaj napad tim više što je izvršen noću, dok je svijet bio na spavanju. Šteta se cieni sa 250.000 kuna.

I. 316.

6. Događaji na Hvaru i u blizini Makarske. Prema do sada stiglim viestima o događajima na otoku Hvaru i u blizini Makarske u vremenu od 1. do 6. siječnja o. g. doznaje se sljedeće:

Na otoku Hvaru vladalo je uglavnom neodređeno stanje. Dio otoka bio je u rukama partizana ili barem bez nadzora naših vlasti. Talijan. vojničke posade drže samo pojedina mjesta. Po koji put poduzimane su ekspedicije po otoku od strane Talijana bez stvarnog učinka.

Prvih dana mjeseca siječnja došlo je međutim u mjestima Vrboska, Vrbanj i Dol sv. Ana do kaznene ekspedicije od strane Talijana,⁵ koja je uslijedila navodno radi toga: 1. što je na putu Jelsa—Starigrad napadnuta jedna talij. obhodnja. Ovom prilikom ostao je ranjen jedan talijanski vojnik, koji je nakon 8 dana umro, 2. što je pokušao atentant na zapovjednika talijanske posade u Starigradu satnika Fabio Mantinello, 3. što

³ Vidi knj. 4, dok. br. 155, 172 i 404.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 127, 128, 132 i 281.

su 4—5 dana prije ekspedicije partizani navodno održali neke sastanke u selima Dol i Vrbanj i tu ukonačeni i zaštićeni stražama prietili zapovjedniku tal. posade u Starigradu Mantinellu. Za ovog Mantinella izgleda da nije uravnotežen čovjek i da je kod pučanstva izazvao nezadovoljstvo s podjelom hrane.

Od strane Talijana nakon poduzete ekspedicije izdan je proglas (samo na talij. jeziku) u kome se naglašuje, da su represalije uslijedile radi »ranjavanja jednog tal. vojnika i ostalih prijetnja«, a da će za bilo koji daljnji incident biti kažnjen čitav otok.

Premda do sada stiglim podacima štete od represalija počinjene od Talijana su sljedeće: U Dolu (sv. Ana) 4 mrtva od toga dvije žene, jedan ranjen. Uništeno do temelja 37 kuća sa svim zalihama ulja, vina te ostale hrane. Ostale kuće mjesta u glavnom su opljačkane. U Vrbanju 2 mrtva, (Vodanović i sin) uništeno od vatre 140 kuća, također sa zalihama ulja vina i hrane. U Vrboskoj oštećeno mnogo zgrada, ljudskih žrtava nema.

Ministarstvo narodnog gospodarstva uputilo je kao pomoć za sada 3 vagona kukuruza. Ne zna se da li će talij. vlasti dozvoliti podjelu te hrane nastradalom pučanstvu.

Od strane ovog ministarstva obavješteno je radi poduzimanja najozbiljnijih koraka naše poslanstvo u Rimu, i Obće upr. povjereništvo.

Događaji u Podgori kod Makarske.

1. siječnja oko 3 sata počelo je od strane Talijana bombardiranje Podgore s mora i trajalo je sve do oko 12 sati.⁶ Dne 6. siječnja Talijani su ponovno sa 5 pomorskih jedinica bombardirali Podgoru, u vremenu od 3 do 12 sati.⁷ Za vrijeme bombardiranja pokušano je izkrcavanje vojske u Podgoru, ali su ih partizani odbili. Skoro svaki dan od 1. siječnja pa do 13. siječnja (kad su dostavljene viesti) talijanski su zrakoplovi bombardirali Podgoru i okolna sela.

Dne 9. siječnja napadnut je s obale kod Vrulja (blizu Baške Vode) s pušcanim metcima talijanski parobrod »Airone«.⁸ Talijani su za odmazdu dne 10. siječnja u 5 sati iz Sumartina bombardirali Bašku Vodu, kojom je prilikom oštećeno i pristanište.

I o događajima u blizini Makarske obavješteno je naše poslanstvo u Rimu i naše O. U. Povjereništvo na Sušaku.

T. I. 21.

7. Odgovor Superslode glede represalija u Podstrani. O. U. Povjereništvo dostavlja odgovor Superslode na njegovo posredovanje glede represalija koje je provela talijanska vojska u Podstrani, u kojem odgovoru Supersloda navodi, da su talijanski odredi vodili borbu sa pobunjenicima u Podstrani, odakle su pobunjenici pobjegli u okolna brda. Odred crnih košulja ušavši u Podstranu, tu je već našao 25 mrtvih osoba, koji su valjda poginuli uslijed puščane vatre, koja se prije vodila. 20 pak kuća bilo je spaljeno, jer je iz njih pucano na talijanske trupe.

⁶ i ⁷ Vidi dok. br. 27, 133, 135 i 198.

⁸ Vidi dok. br. 198.

Ovaj je međutim izvještaj i predstavljanje stvari podpuno drugačiji od naših izvještaja iz kojih je ustanovljeno, da su baš talijanski vojnici i četnici ubijali tamošnje seljake tom prigodom, a neke čak i klali.

I. 379.

8. Daljnji podatak o strijeljanju Bilana po Talijanima. Dne 20. prosinca u 19.30 sati 200 m od želj. postaje Dicmo, Talijani su strijeljali Bilana Blaža iz Prisoja iz razloga, kako je izjavio zapovjednik straže poručnik Hohns, što su našli kod njega četiri bombe, te ga osumnjičili da švercuje oružjem i da ga dodaje partizanima.

I. 350.

9. Talijani spriječili pom. promet s Makarskom. Ministarstvo prometa dne 15. siečnja izvještava, da parobrodi koji putuju Dubrovnik—Split kao ni ostali više ne dodiruju Makarsku sve od 16. prosinca 1942. kada je talij. vojska napustila Makarsku. Svim parobrodima redovnih pruga kao i ostalim brodovima i jedrenjacima zabranjeno je pristajanje u luku. Još prije toga Talijani su odveli sve brodove iz svih mjesta makarskog primorja, te ih smjestili u Sumartin, a vlasnicima zabranili plovidbu. Veliki župan posredovao je u Splitu, povodom čega je 23. prosinca 1942. obećao zapovjednik divizije Bergamo koji je toga dana došao u Makarsku, da će parobrod Ston jedan put tjedno dodirivati Makarsku, a parobrod Rab tri puta tjedno. Međutim parobrod Ston je stvarno pristao dne 24. prosinca, dok parobrod Rab koji bi imao pristajati tri puta sedmično uobće ne pristaje. Također talij. vlasti nisu udovoljile molbi naših vlasti da se jednim samokretnim brodom uzpostavi promet Makarske s Omišem i Metkovićem, niti da se jednim brodom prenese iz Metkovića tamo sakupljena pošta za Makarsku.

I. 375.

V. ž. Cetina 22. prosinca javlja među ostalim da su 14—16 prosinca talij. vlasti odvele iz Makarske i ostalih luka sve manje i veće lađe u Split i protiv prosvjeda velike župe. Razlog je navodno, da se spriječi gusarenje. Dne 16. prosinca Talijani su napustili Makarsku i Bašku Vodu i odveli s sobom sve Židove i talijanske podanike. 16. prosinca talijanski avioni bacali su letke pozivajući odmetnike da se vrate kućama i da će im poštediti život, kao i letke u kojima napadaju partizane i njihov protuhrvatski rad.

Dne 13. prosinca došlo je u Omiš 700 domobrana koji su srdačno dočekani od građanstva, te naših i talij. vlasti, a nakon toga odputovali za Zadvarje.

U ovim danima partizani su napali oružničku postaju Kučići⁹ bez uspjeha ukopali dvije mine od kojih je stradao jedan posebnički samovoz i svi putnici. Razrušili su 4 gvozdena električna stupa.

I. 302.

11. Supersloda traži smjenjivanje kot. predstojnika u Hvaru. O. U. Povjereništvo javlja da je primilo od Superslode dopis kojim moli, da se obavjeste hrvatske vlasti da je kot. predstojnik u Hvaru nepodesan

⁹ Vidl dok. br. 167, 170, 172 i 310.

za to mjesto, obzirom na tamošnje delikatne prilike kao nedovoljno odlučan, te da bi ga trebalo izmeniti.

I. 381.

[...]

2. **Uređenje partizanskih odreda oko Drniša.** O. U. Povjereništvo prema izvještaju oružničkog zapovjedništva Knin javlja, da je sjedište mosečkog partizanskog odreda Mirlović Polje kod Drniša u jačini od 800 ljudi, sa 20 strojopuškaka, 7 strojnica i dovoljno streljiva i bomba. Lozinka im je »borba protiv okupatora i oslobođenje naroda«, pa time opravdavaju i nasilno oduzimanje namirnica.

I. 445.

3. **Koncentriranje četnika oko Knina.**¹⁰ Iz izvještaja velikog župana Knin od 10. I. 1943.

U područje Knin došlo je do sada 4.000 četnika, a sada pripremaju njihove vođe iz Hercegovine, kojih ima svaki dan više, dolazak daljnjih 4.500 iz Crne Gore (okružje i pleme Vasojevića), došlo je već nekoliko crnogorskih četnika radi spremanja smještaja.

Iz Splita doveli su Talijani 50 đaka srednjoškolaca, koji se nisu htjeli upisati u splitske škole radi »jugoslovenskih osjećaja«, u Kosovo kod Knina i tamo omogućili, da se sprema i naoružaju kao četnici. Uz to dolaze i drugi bivši bojnici i slični iz Splita, Kaštela i Trogira, radi uvrštenja u redove četnika.

Nastojanja četničkog skupa, vođenog od vođa iz Hercegovine i Crne Gore, koji se zajedno sa sve većim brojem častnika, dovedenih od Talijana, skupljaju oko Knina su sljedeća:

1) U vidu borba protiv partizana u Lici, Bosni i oko Knina provesti vojničku i političku djelatnost radi organiziranja svih Srba u velikosrbskom duhu, u duhu Mihajlovića s tim, da se još i prije konca rata učvrsti vlast Srba u tim područjima za odbranu Jugoslavije pod vodstvom Velike Srbije u slučaju pobjede Englezke, koju smatraju vjerovatnom i za ostvarenje preduvjeta za Veliku Srbiju za slučaj pobjede Osovine, s Bosnom, Hercegovinom i djelovima Like i Dalmacije i to po navodnim kombinacijama neke potajne veze Nedić—Mihajlović.

2) Boriti se protiv partizana u srbskim krajevima u interesu dinastije i londonske vlade i stvoriti siguran oslonac na tromedi Bosna—Lika—Dalmacija, dakle na važnom strategijskom prostoru za vojničke ciljeve Mihajlovića i Londona, pa se preuzimanje vlasti u Gračacu smatra kao važan korak u tom pogledu.

Veliki župan smatra kao potrebno da se poduzmu protumjere, da Talijani vode računa o hrvatskim probitcima, da se četnici-inozemci uklone, tako Srbijanci, Crnogorci i oni iz anektirane Dalmacije, da se nijedno područje ne prepusti četnicima, jer bi, nalazeći se pod uplivom Mihajlovića to područje upotreбили za širenje svog političkog upliva, što naročito vriedi za važno strategijsko područje na spomenutom tromedu i na ličkoj pruzi i da se što prije jače oružane snage upute u to područje, kako je to već opetovano predlagao.

[...]

I. 355.

¹⁰ Vidi dok. br. 278, 283, 286 i 287.

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOTARSKE OBLASTI IZ SINJA OD 28. SIJEČNJA 1943. O ČETNIČKIM ZLOČINIMA NA PODRUČJU VRLIKE¹

KOTARSKA OBLAST
T. Br. 62 od 28. siječnja 1943.
Sinj

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo	Zagreb
2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost	Zagreb
3) Ustaškoj nadzornoj službi Ured II	Zagreb
4) Obći upravni povjerenik kod višeg
Zapovjedništva italijanskih oružanih snaga	Sušak
5) Velikoj župi Cetina	Omiš
6) Župskoj redarstvenoj oblasti	Omiš

Oružnička postaja u Ribariću spisom od 27 siječnja 1943 T. Br. 49/42 izvještava:

»Dne 26 siječnja 1943 oko 8 sati u jutro stigla je jedna grupa četnika od Knina—Siverića u mjesto Maovice obćine Vrljika koja je bila po prilici u broju od oko 6.000 većinom Hercegovci, bosanci i crnogorci.²

Odmah po dolasku u navedeno selo preduzeli su akciju protiv hrvatskih sela Maovice, Miljkovići, Batalići i Skorupi i u toku paljenja su sela Kijevo, Kozore, Vinalić, Garjak, Ježević i svih ostalih sela u kojima stoje Hrvati-katolici. Akcija je bila u tome da su palili kuće i klali žene, djecu i ljude i koga god uhvate samo je li katolik, zatim u pljačkanju blaga i ostale imovine.

U selu Maovicama u koliko se moglo saznati do sada je poklano oko 50—60 osoba. U zaseoku Miljkovići četnici su zatvarali po 5—6 osoba u kuće tako žive zapalili.

Na području postaje do sada stiglo oko 300 osoba izbjeglica a još uvijek pridolaze.

Točniji podatci dostaviti će se naknadno.«

[...]

Za Dom spremni!

Zamjenik kotarskog predstojnika
kotarski predstojnik
Dr. Martinović v. r.

M. P.

¹ Original (útpkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 49/7—1, k. 230.

² Vidi dok. br. 45, 302 i 303.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 31. SIJEČNJA 1943. POGLAVNIKU NDH O AKCIJI ČETNIKA NA PODRUČJU DRNIŠA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
KNIN

Broj: V. T. 10/263-43.

Knin, 31. siječnja 1943.

Predmet: Obći politički položaj.

U izvještajima br. V. T. 10/259-43. od 19. siječnja 1943. i br. V. T. 10/262-43. od 26. siječnja 1943. upozorio sam na posledice četničke akcije prema hrvatskim-katoličkim selima Vrlike i Kijeva.

Talijanski Armejski korpus u Splitu naredio je talijanskoj diviziji u Kninu, a zatim Zapovjedniku Sektora Dinara u Kninu izvršenje vojničke akcije proti partizana u pravcu Vrlike, time da u tom pravcu operiraju sami četnici Hercegovci pod vodstvom Bačović-a.

Ja sam već pred više od 15 dana poduzeo korake koliko kod Talijana, toliko kod četnika (a ujedno kroz izvještaje tražio posredovanje u tom pravcu koliko Vlade, toliko Obćeg upravnog povjereništva) proti takovoj akciji četnika kroz hrvatske krajeve, pogotovo kad idu u operacije bez nadzora i sudjelovanja talijanske vojske.

Svi četnički prvaci su se također uzprotivili toj akciji iz dvaju razloga i to:

1) Odbili su iz političkih razloga načelno vršiti operacije kroz katolička sela upozoravajući, da oni, pogotovo Hercegovci, te krajeve ne poznaju, a ni ljude u njima (t. j. ne znaju tko je partizan, a tko nije), te obzirom na to i na nediscipliniranost njihovih vlastitih ljudi predviđaju mogućnost obračuna, sukoba i povećanja razdora između njih i hrvatskog pučanstva.

2) Iz vojničkih razloga, jer su radi te akcije morali oslabiti obranu »srpskih krajeva«, kao Strmice, Plavna i Golubića, koji su ugroženi od partizana.

Talijansko zapovjedništvo u Kninu obzirom na moje protivljenje i obzirom na protivljenje četničkih vođa odgodilo je operacije prema Vrlici.

Ipak 22. siječnja došao je neopoziv i bezodvlačan nalog s Armejskog korpusa, da se operacije četnika prema Vrlici moraju sprovesti.²

Kad su se četnici uzprotivili. Talijani im nisu dali tri dana hranu. U Knin je došao Trifunović-Birčanin i s prijetnjom naredio četničkim vođama, da moraju provesti tu operaciju. U Splitu je naime očevitna saradnja i osobni dodir generala Spigo, zapovjednika Armejskog korpusa i četničkog »vojvode« Trifunović-Birčanin-a.

S velikim nezadovoljstvom izgladnjeli četnici odvedeni su talijanskim vlakovima u Žitnić (njih oko 800) kod Drniša, odakle su morale

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 33/5-1, k. 258.

² Vidi dok. br. 160, 172, 188, 301, 303 i 340.

početi operacije. Gdjegod su došli, ovi gladni četnici počeli su pljačkati bez razlike »srbska« ili naša sela. Ovi hercegovački četnici, nahučkani od nekoliko domaćih (Žitničana), upali su i u katolička sela Gradac i Otavice, premda ne poznaju ni kraj ni ljude. Tu su popalili nekoliko kuća i ubili nekoliko nedužnih ljudi — pravih Hrvata-nacionalista. Ova sela leže na putu između Drniša i Vrlike. Uništili su do temelja pravoslavna sela Štikovo i Polaču. Opljačkali su i sva ostala pravoslavna sela, kojima su prolazili. Sutradan su došli i u Vrliku. Iz Vrlike su partizani već bili otišli i četnici niesu naišli na nikakav odpor, a nikoga nisu u Vrlici ni dirali. Istog dana iz Vrlike su krenuli natrag. Tako je tekla i svršila ta operacija proti partizana, određena i naređena od talijanskog Armejskog korpusa u Splitu. Nijedan partizan nije stradao. Dalnja posljedica ovih »operacija« je sljedeća:

Partizani, koji su unapried znali za sve pripreme Talijana, (jer je to i svako diete već 15 dana prije znalo) za operacije talijanske vojske iz Gračaca prema Srbu i četnika iz Drniša prema Vrlici, povukli su se iz tih pravaca i koncentrirali se u Bos. Grahovu. Dok su te operacije vršene, navalili su na Strmicu, Plavno i Golubić, te ih zauzeli i tamo izvršili strahovito klanje nad pravoslavnim pučanstvom i četnicima. Oko 300 četnika je poklano, iz Plavna 240 odvedeno, a ne zna se za sudbinu stanovništva (sve pravoslavci).

Ja sam bezobzirno reagirao kod Talijana:

a) jer su mimo mojih želja i obćih interesa izvršili četničku akciju prema Vrlici, a ujedno i kroz hrvatska sela drniškog kotara;

b) jer su poslali četnike same bez svog nadzora zapriječivši, da sudjeluju operacijama naši delegati, koji bi trebali prisustvovati savezno sporazumu o saradnji talijanskih vojničkih zapovjedništva i nadležnih hrvatskih činbenika prema odluci »Supersloda« od 4. studenoga 1942. br: 12141/A.C.

Savezno tome došao sam u sukob s generalom u Kninu (koji se je sukob izgladio) i s zapovjednikom Armejskog korpusa (koji se sukob nije izgladio). Uputio sam o svemu izvještaj kao Zamjenik Obćeg upravnog povjerenika izravno Zapovjedništvu »Supersloda«.

Reagirao sam i proti četničkim vođama, a kao represaliju zabranio razdiobu hrane. Četnički vođe su se međutim opravdano izvinili i za sve obtužili Talijane opravdano prikazavši, da su baš oni t. j. četnici s ovom operacijom oštećeni, jer je samo radi toga pala Strmica, Plavno i Golubić. Odustao sam od zabrane dieljenja hrane, pogotovo kad su mi obećali, da će se suprostaviti vršenje operacija u hrvatskim krajevima.

Četnički vođe tvrde i mišljenja su, da do svega ovoga ne bi došlo, t.j. do njihovog i našeg stradanja, da je ovamo došla hrvatska vojska, kako su oni više puta tražili. Uostalom i ja sam o tim njihovim željama izviestavao, a činjenica je, da su i hercegovački četnici ovamo došli, jer nije došla hrvatska vojska i jer su Talijani pripremali odlazak kao što je osnovni uzrok svim našim poteškoćama u ovim krajevima baš odsustvo naših oružanih snaga.

Posljedice potpunog odustva i pomanjkanja naših oružanih snaga neprestano se pokazuju i to:

1) Kod našeg pučanstva, koje — jer nezaštićeno — postaje sve malodušnijim;

2) Kod pravoslavaca, koji — također nezaštićeni — izloženi su po svim selima strahovitom teroru i pljački koliko četnika iz Hercegovine, i Crne Gore, toliko partizana. Na pljačku navodi četničke činjenice, što su ih Talijani — nakon što su ih ovako doveli — skoro potpuno prepuštali samima sebi.

3) Kod četnika, koji su ogorčeni držanjem Talijana. Talijani im daju po nekoliko pušanih metaka pred borbu, a uglavnom su oružani nevaljalim puškama i drugim oružjem loše kakvoće. Talijani im ne daju jesti, ili im daju sasvim nedovoljno, a baš time pomažu u nevolji, jer se Talijani uglavnom drže u žici. Danas se četnici osjećaju osobito ugroženima od partizana, koji ih nemilosrdno uništavaju i kolju.

Uobće kod pravoslavnog pučanstva, radi partizanske opasnosti, radi pasivnog držanja Talijana u borbi, radi loše obskrbe i opreme, radi međusobne pljačke, radi međusobnog sukoba pojedinih četničkih voda — a tako i kod četnika — došlo je do obćih znakova demoralizacije. Pravoslavno pučanstvo zazire od četnika, četnici ne će da se bore, mnogi idu partizanima. Javljaju se znaci rasula. Ovo danas najbolje odgovara i koristi partizanima, a ovo trebamo i mi znati izrabiti u političkom i vojničkom smislu.

U slučaju i času dolazka naše vojske, ova mora bezuvjetno nastupiti zakonito i liepo prema pravoslavnom pučanstvu, a posljedice će biti od ogromne koristi. Već danas većina pravoslavaca, kao spas od pljačke i opasnosti s bilo koje strane, čeka hrvatsku vojsku. Ova ne smije svojim nastupom pokvariti postojeće psihološko i političko razpoloženje pravoslavaca i četnika. U svemu jasno je, da kao negativan elemenat, a i opasan, djeluju jugoslavenski oficiri, koji se nalaze među četnicima, osobito Srbijanci i Crnogorci. Ove svakako treba posredovanjem kod »Supersloda« ukloniti, a onda će dolazak hrvatske vojske u ove krajeve, što se tiče četnika i pravoslavnog pučanstva, moći uslijediti bez otpora.

Molim, da se na gornje obrati osobita pažnja.

Odmah je potrebno:

1) Sa »Superslodom« načelno riješiti i zaključiti, da četnici ne smiju biti od strane talijanske vojske upućivani u operacije kroz hrvatska sela i krajeve uobće, a pogotovo sami bez nadzora talijanske vojske, jer se u obratnom slučaju izigrava utanačenje i sporazum o saradnji talijanskih vojničkih zapovjedništava i nadležnih hrvatskih čimbenika, sadržan u odluci »Supersloda« od 4. studenoga 1942. pod br. 12141/A.C.

2) Uskladiti djelovanje hrvatskih oružanih snaga u ovim krajevima sa gore iznesenim političkim i psihološkim razpoloženjima pravoslavnog pučanstva i četnika u ovim krajevima.

3) Likvidirati pitanje uklanjanja s našeg područja i od utjecaja na četnike svih četnika-inozemaca, bivših jugoslovenskih častnika i popa Momčila Đujića.

Nakon povratka talijanske vojske u Gračac, te naloga »Supersloda«, da se našim činovništvu mora omogućiti povratak u Gračac — radi uspostave normalnog rada naših državnih ureda u Gračacu — potrebno je

radi ugleda naše državne vlasti koliko pred Talijanima, toliko pred pravoslavcima i četnicima, ne samo prisiliti sve činovništvo, koje je izbjeglo iz Gračaca kojekuda, da se povрати, već je potrebno organizirati našu tamošnju upravu i administraciju tako, da tamo osim ovih dođe i veći broj novih, a potrebnih i sposobnih predstavnika državne vlasti, te činovnika, a ujedno treba u Gračac poslati i jednu bojnu hrvatske vojske.

Partizani iz područja Kijeva, Vrlike, Glamoča, Gračaca, Drvara, koncentrirali su se u posljednje vrijeme oko Bos. Grahova, te su odatle — kad su Talijani izvršili akcije svojom vojskom i četnicima iz Gračaca prema Srbu i Drnišu prema Vrlici — napali s uspjehom Strmicu, Plavno i Golubić. Ima ih tu koncentriranih oko 5.000 naoružanih.

Vjerujem, da će ovi partizani, a možda i oni iz Like i zapadne Bosne svi se na koncu i baš radi operacije naše i njemačke vojske uglavnome koncentrirati oko Bos. Grahova, Uilice Planine, Šator Planine, Peći, a možda i oko Drvara i Oštrelja, te Jelovih Tavama, te iz ovih šumovitih područja pružiti odlučni, a i zadnji odpor.

Za Dom spremni!

M. P.

Zamjenik Obćeg uprav. povjerenika
Veliki župan Velikih župa
Bribir—Sidraga i Gacka—Lika:
Sinčić David v. r.

Dostavljeno:

Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Obćem uprav. povjereniku kod »Supersloda«
Obćem vojn. povjereniku kod »Supersloda«
Zapovjedniku Ustaške vojnice
Doglavniku-Postrojniku, Min. Dr Lj. Šolc-u

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. VELJAČE 1943.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O AKCIJI ČETNIKA U
VRLIČKOJ KRAJINI¹**

Nezavisna Država Hrvatska

Velika Župa Cetina

Taj. broj: 266/43

Omiš, dne 4/II 1943

Predmet: Posljednji događaji u
Vrličkoj krajini i pretenzije
četnika na istu.

- 1) Predsjedništvu vlade
na ruke drž. tajnika g. Dr. Vjekoslava Vrančića
 - 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Ured ministra
 - 3) Glavnom ravnatelju za javni red i sigurnost
Odsjek X
 - 4) Ministarstvu vanjskih poslova
 - 5) Obće upravno povjereništvo za romanske zemlje
- S u š a k
Naše zapovjedništvo II sektora u Sinju dostavilo je Obće vojničkom
Povjereniku kod »Superslode« u Sušaku sljedeće izvješće:

»Već od prije, a naročito u događajima skorih dana, jasno se ispoljila pretenzija četnika, da Vrlička krajina ostane njihov teritorij, a u tom su pomagane od talijanskih vojnih vlasti.

Dok je još talijanska vojska bila u Vrlici, dolazili su Srbi-četnici iz Knina na posadno zapovjedništvo u Sinju, i tražili, da se ukloni iz Vrličke krajine neke istaknutije Hrvate.

Italijani su dana 4 prosinca 1942 g. u 8 sati na večer zagonetno napustili Vrliku, a da nijesu obavjestili naše vlasti, niti su čekali smjenu naše vojske. Neposredno pred svoj polazak naoružali su Srbe i Vrličkoj krajini, i to sela: Otišić, Civiljane i Cetinu. Talijani su napustili Vrliku u 8 sati na večer, opalivši tri topovska hitca, što bi imao da bude znak, a u 11 sati na večer ušli su u Vrliku partizanski odredi. Među partizanima, koji su prvi ušli u Vrliku, bili su isključivo Srbi sa partizanskim oznakama, Oni su par dana terorizirali u Vrlici paleći, koljeći u manjoj mjeri,² a zatim su u Vrliku ušli partizanski odredi sastavljeni od Hrvata, koji su uspostavili red.³

Talijani napuštajući Vrliku mislili su, da će Vrlikom zavladati ili četnici ili partizani, na koje će onda oni poslati četnike, da ih otjeraju.

Srbi vrličke krajine mjenjali su partizansku zvijezdu sa četničkim grbom i obratno prema situaciji.

Talijani su povelj akciju⁴ na Vrličku krajinu podpuno tajno, a da o tome nijesu obavjestili naše vlasti, a kad je zapovjednik II. sektora upitao poslije saznanja o nekoj akciji u Vrličkoj krajini, mjerodavno

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 24/1—2, k. 259.

² Ovo nije točno.

³ U Vrliku su ušle jedinice Treće dalmatinske NOU brigade. Vidi knj, dok. br. 134.

talijanskoj vlasti, da li u toj akciji učestvuju četnici, tada mu je odgovoreno, da oni o tome ništa ne znaju. U toj akciji nijesu sudjelovale hrvatske oružane snage, kao nijedan predstavnik naše vojske i civilne vlasti, protivno sporazumu.

Talijanska akcija u kojoj su sudjelovali četnici, krenula je iz Kosova dana 25 siječnja 1943 god. Dana 24 siječnja tg. na večer partizana uobće nije bilo u Vrličkoj krajini, osim jedne zaštitnice u Kijevu, koja se je povukla 25 siječnja tg., i prema tome akcija, ako je vođena protiv partizana, izgubila je svoju svrhu.

Dana 26 siječnja tg. četnici su ranim jutrom stigli u Vrličku krajinu, i odvojeni od talijanskih trupa, koje su bile mnogo zaostale za njima, počeli su paliti i klati, i to ne partizane, nego Ustaške obitelji, i hrvatski orijentiran živalj Vrličke krajine. Katoličko stanovništvo Vrličke krajine je bez izuzetaka orijentirano Hrvatski nacionalistički i među njima nema uobće partizana.

Četnički odredi, odvojeni od talijanskih trupa, protivno sporazumu sa predstavnicima talijanske vojske, upućeni su u katolička sela: Maovice 5 (6 katolici), Vrlika (svi katolici osim 10 kuća), Kosore 2 (3 katolici), Vinalić (svi katolici), Kijevo (svi katolici). Četnici u čisto pravoslavna sela uobće nijesu zalazili, a u katoličkim selima klali su i palili većinom po kazivanju domaćih Srba.

Na brzu i energičnu intervenciju naših vlasti, talijanske oružane snage izdale su u noći 26 na 27 siječnja tg. naredbu o povlačenju četnika iz Vrličke krajine, a istovremeno su zabranile našim postrojbama da pođu zaštititi katolički živalj u Vrličkoj krajini. Naročito je zabranjeno 1. satu XXXIV. Ustaške pripremne bojne, obrazovanom od Hrvata iz Vrličke krajine, a taj se sat nalazio na Ribariću, u neposrednoj blizini Vrličke krajine. Ovaj je sat bio blokiran od talijanske vojske topovima i strojnica, te izdano naređenje talijanskoj vojsci koja je bila oko Ribarića, da pucaju na svakog ustašu, koji bi se osudio udaljiti sa Ribarića.

Dana 27 siječnja tg. svečano je objavljeno od predstavnika talijanskih oružanih snaga u Sinju, da četnici moraju tokom jutra 27 siječnja tg. izprazniti Vrličku krajinu, i da u času davanja te izjave — izjava je dana u 10 sati i pol — više nema četnika u Vrličkoj krajini. Međutim se doznalo, da su četnici istoga dana sve do 16 sati palili i ubijali u Kijevu, a onda se jedan dio njih uputio u Kosore, i tamo palio i ubijao katolički živalj.

Prema tome naredba talijanskih oružanih snaga nije se svela.

Kad je oko 100 ustaša 1. sata XXXIV Ustaške pripremne bojne, bez znanja i dozvole svojih starješina, kradomice otišlo u noći od 27 na 28 siječnja tg. u Vrličku zonu, da pokopa svoje mrtve, zaštititi i dovede na Ribarić svoje obitelji, upućena je 28 siječnja tg. za njima jedna žena i tri čovjeka da se vrate natrag u Ribarić, jer ako se odmah ne povrate da će stradati oni i njihove starješine. Govorili su im, da su ostale Ustaše na Ribariću razoružani, i zajedno sa svojim starješinama sprovedeni od Talijana. Isti su nosili vijesti i naloge tobože od hrvatskih vojnih vlasti,

⁴ Vidi dok. br. 38, 43, 160, 301, 323 i 326.

međutim nitko od hrvatskih vojnih vlasti nije njih bilo kamo upućivalo. Predpostavlja se, da su poslali od talijanskih vojnih vlasti.

Poslije povratka Ustaša iz Vrličke zone, koji su stigli na Ribarić 29 siječnja tg. ranim jutrom, čulo se u Vrličkoj krajini topovska paljba, kao da se puca na Vrliku. Kad su predstavnici naše vojske pitali predstavnike talijanskih oružanih snaga, o čemu se radi, odgovoreno do danas nije ništa.

U noći između 26 i 27 siječnja tg. usmeno, a 27 siječnja tg. pismeno su zatražili naše vojne vlasti od talijanskih oružanih snaga da se u Vrliku uputi konbinirana posada naše i talijanske vojske radi uzpostave i održavanja vlasti. Do danas talijanske oružane snage nisu po ovoj stvari donijele nikakvog rješenja.

Iz ovih svih činjenica i toga događaja zaključuje se:

1) Da postoji sporazum između Talijana i četnika, da Vrlička krajina priđe u vlast četnika, za čim teže četnici već 25 godina.

2) Da zadatak borbe gore pomenute akcije nije bio borba protiv katolika.

Stoga molim, da se spriječi svako uvlačenje četnika u Vrličku krajinu i da se izhodi, da se u postaji u Vrlici radi reda i zaštite pučanstva uzpostavi posada, bila naša bila konbinirana od naše i talijanske vojske. U ovu posadu potrebno je bezuvjetno predviditi 1 satniju IX. (sada XXXIV) pripremljene bojne u kojoj služe izključivo ustaše iz Vrljke i okoline, visoko svjestni.«

Prema naknadnim podacima od strane Kotarske oblasti Sinj u samom selu Maovice zaklano je 50—60 ljudi, žena i djece i selo do temelja spaljeno.

Četnici su u selu Maovice glavaru sela Blažević Nikolu izpekli živa na vatri i to u seoskoj kovačnici Herceg Ivana.

U Zaseoku Miljovići četnici su pleme Miljkovića zatvorili u jednu pojatu i zapalili te su nesretni ljudi uz grozne muke živi izgorjeli.

Za selo Kijevo nema se provjerenih podataka i ako je potpuno sigurno, da je to selo najgore stradalo i pouzdano se znade za 10 (deset) osoba, koje su zaklane.

Mjesto Vrljka i sela Zaseok i Vinalići teško su stradali, a službenih podataka nema, jer naše vlasti u nemogućnosti su, da prikupe podatke.

Gubitci našeg pučanstva mnogo su veći, nego što se je moglo dosada ustanoviti, te se u tom pravcu nastoji prikupiti točne podatke te će se Naslov o svemu izvijestiti.

Moli se Naslov od 1—5, da se primjerno ukaže što obilnija pomoć u novcu i hrani za nastradala sela občine Vrljka, koji svojom razvijenom nacionalnom i ustaškom svješću prednjače i štite ovaj kraj od najezde podivljalih četnika i daju svoje živote danomice bilo u borbi protiv partizana ili četnika.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan:

M. P.

Stanojević v. r.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI DUBROVNIK OD 5. VELJAČE 1943.
VELIKOJ ŽUPI DUBRAVA U DUBROVNIKU O AKCIJAMA PARTI-
ZANA NA PELJEŠCU U STUDENOM I PROSINCU 1942. GODINE¹**

Priepis!

KOTARSKA OBLAST DUBROVNIK Dubrovnik, dne 5 veljače 1943 god.

Taj. broj: 63/43

Predmet: Izvješće o saznanjima iz
nađene bilježnice partizana Iva
Baldasari.²

VELIKOJ ŽUPI DUBRAVA

Dubrovnik

Savezno ovdašnjem dopisu Taj br. 44 od 24. I. t.g. dostavlja se izvješće dostavljeno od oružničke postaje Trpanj o saznanju iz bilježnice Baldasari Iva u sljedećem:

Osobe na području ove postaje, koje su zapisane u pronađenoj bilježnici jesu sljedeći:

Svetozar Benić Stjepanov, Veljko Ferlan, Stjepan Šeparović, Pepo Antunović, Ante Jozin svi iz Kune, Vioić Ivo iz sela Potomlja, občine Kuna, Kuzma Paušina Nikolin, iz Vrućice Donje, Srhoj Tomislav Jurin, Ante Suton Jurin, Pero Lozić Filipov, Ante Luković Markov, Bakalić sa nepoznatim imenom iz sela Vrućice Gornje.

Napried imenovani otišli su od svojih kuća ima duže vremena i pridružili se partizanima i čine razna kaznena djela na području ove postaje, jer su naoružani sa puškama, bombama i strojnicama. Od napried imenovanih javio se je samo Ante Suton talijanskim vojnim vlastima u Trpnju dne 29. ov. mj. t.g.

Talijanska ekspediciona vojna vlast, koja operiše na području postaje Trpanj u cilju čišćenja terena od partizana, napried imenovanim zapaljane su većinom kuće od strane iste, odveli im roditelje i članove obitelji kao taoce, gdje se sada nalazi u Janjini.

Iz pronađene bilježnice vidi se, da su i ostali nepoznati partizani sa napried pomenutim operisali na području postaje Trpanj i to po selima Kune, Pijavičina, Potomja, Prizdrina, Županje Selo, Zakotarac, Golubinca, Košarini do, Zagruda, Oskorušno, Vrućica Donja i Gornja, Divna i Duba, dakle po svim objektima naseljenim na području postaje Trpanj.

Za dokaz dostavljaju se sljedeće činjenice u pronađenoj knjižici i to:

Dne 14. studenog 1942 godine zaista su napadnuta tri pričuvena domobrana postaje Trpanj od nepoznatih partizana idući za Kunu na putu između sela Vrućice Gornje i Zagrude—Oskorušna, koji su sva trojica razoružani, a dvojica ranjena i odnešeno 180.000.— Kuna i pošta zaplijenjena, koja je nošena iz Trpnja za Kunu.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 14/4—2. k. 259.

² Vjerojatno se odnosi na borca Pelješačke partizanske grupe.

Dne 17. studenoga 1942 godine odnešena je pošta i 54.000.— Kuna, koja je nošena iz Trpnja za Kunu između sela Vručice Gornje i Zagruđe—Oskorušna od partizana, a u kojem je napadu učestvovalo gore navedeni Ante Suton iz sela Gornje Vručice, jer se baš njegovo ime spominje u napadu u pronađenoj bilježnici Iva Baldasari iz Janjine.

Istog dana u noći bili su prepilani brzoglasni i brzoglasni stubovi na području ove postaje od partizana i neizključuje se mogućnost, da niese u ovom napadu učestvovala gore navedene osobe.

Dne 29. XI. 1942 godine oko 17.30 sati bio je izvršen napad od strane partizana na mjesto Trpanj, kojom su prilikom ranjena dva talijanska vojnika, dva zarobljena i iste noći prilikom ovoga napada poginuo je partizan Mirko Satara iz Janjine, koji se spominje u bilježnici pronađenoj od partizana Ivana Ostojića iz sela Oskorušna područja postaje Trpanj i to nehatno misleći, da je talijanski vojnik, pošto se je poginuli Satara nalazio u talijanskoj vojnoj odori i što nije dao odgovor na ugovoreni znak. Poslije ovoga napada kako se to u bilježnici navodi partizani su se povukli u selo Vručica Gornja i prenoćili. Partizan Luković Ante iz istog sela pokisao do kože, kako je to u bilježnici napisano. Sutradan t.j. 30. XI. 1942 godine u čitaonici sela Vručice Gornje dobili dvije bijele kafe i ručak.

Dana 10. prosinca 1942 godine partizani su prenoćili u Kuni u klubu Kralja Tomislava, što se u bilježnici navodi.

Dana 16. prosinca 1942 godine bio je ples u selo Vručica Gornja u znak proslave »Narodne Vlade« sastavljene u Bihaću, što je u bilježnici zapisano.

Dana 20. prosinca 1942 godine partizani su iz Orebića opljačkali materijal sproveli u selo Duba, područje postaje Trpanj, koji je slučaj pronađen i zabilježen u bilježnici.

Pored napried navedenog u pronađenoj bilježnici vidi se da su se partizani stalno kretali po pomenutim selima, vršili akciju i napade, teror nad pučanstvom i ubistva, noćivali, hranili se, držali zasjede i ostalo.

Ujedno se iz pronađene bilježnice vidi, da su imali logor u blizini sela Vručice Gornje i gdje su najviše dolazili, jer su u ovom selu, kako se vidi imali najviše podrška od pučanstva, koje u ovom selu je sklono komunizmu.

Područje ove postaje još i do danas je ugroženo od partizana, jer je pučanstvo sklono komunizmu, a naročito se osjeća u zadnje vrijeme, kada su Engleske i Amerikanske trupe preduzele veću ofenzivu u Africi.

Partizani se vješto kriju ispred ekspedicione talijanske vlasti i prebacuju se iz jednog mjesta na drugo u kojem pogledu pučanstvo im dolazi na ruku.

Potrebno bi bilo, da se izašalje naša vojska u većem broju i da ostane sve dotle, dok se područje ove postaje odnosno cijeli poluotok ne očisti od partizana. Ujedno da se preduzmu mjere, da se vojni neposlušnici uhvate i sprovedu na vojnu vježbu, čiji je broj velik. Ovoj postaji za sada je nemoguće, jer na postaji ima mali broj ljudi. Dolaskom naše

vojske i preduzimanjem akcije od strane istih, povratilo bi se narodu povjerenje u državnu vlast, zaštitu i moć naše države.

Po učinjenim djelima gore spomenutim prema prikupljenim podacima većinom je podnieto izvješće tome kotaru i ostalim mjerodavnim vlastima.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Kotarski predstojnik:
M. Mamić, v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA DUBRAVA
DUBROVNIK

Taj. broj: 523/43

Dubrovnik, dne 24 veljače 1943 god.

- 1) Obćem Upravnom Povjereniku kod »Superslode« — Sušak
- 2) Ministarstvu Vanjskih — Poslova — Zagreb
(za gosp. Dr. Bačića)
- 3) Ministarstvu Unutarnjih Poslova — Zagreb
(na ruke gosp. Pomoćnika Dra. V. Vrančića)
Čast mi je dostaviti Vam radi znanja.

Za Dom spremni!

M. P.

Zamjenik Velikog Župana,
Podžupan:
M. Mehčić

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA OTSJEKA POSUŠJE—IMOTSKI—LJUBUŠKI OD 7. VELJAČE 1943. O RASPOREDU JEDINICA NOV OKO IMOTSKOG¹

ZAPOVJEDNIČTVO OTSJEKA
POSUŠJE—IMOTSKI—LJUBUŠKI

Op. br. uredovno
dana, 7. II. 1943.

Predmet: Dnevno izvješće.

ZAPOVJEDNIKU III. SEKTORA (6. DIVIZIJE)

Od 6. u 12. sati do 7. u 12. sati ništa osobito nije se dogodilo osim čarkanja na pojedinim posadama. Naša ophodnja upućena u pravcu Zagorja gdje se je sukobila sa jednom partizanskom ophodnjom (11. part) bez gubitaka i pozitivnog rezultata.

Po dobivenim podacima jače partizanske grupe se prikupljaju oko postaja ovoga Odsjeka sa namjerom zauzimanja Imotskog s time da je jedna grupa upućena sjevero-istočno od Rakitnog u pravcu Grla—Svinjača; jedna grupa žena i djece u Kongoru; oko trista oboružanih na prostor Studena Vrela; kod Duvna jedan bataljon (navodno brojčano jak); Mosorska grupa² oko Studenaca i Aržana; Biokovska brigada³ na prostoru zapadno Imotskog. Za očekivati skori napad na odsjek sa mogućim obuhvatom desnog krila istočno sela Rakitna u koliko nije posrijedi povlačenje partizana Crnogoraca prema Neretvi. Ove pridošle grupe — na sjevernom pravcu potiču od bježećih grupa iz Glamoča i Livna.⁴

U svrhu olakšanja pritiska sa zapada i jugo-zapada predviđam, u koliko se situacija ne promijeni, akciju po zapovjedi koju prilažem. U svrhu potpomaganja ove akcije od strane talijanskog zrakoplovstva molim da ovo razvida i eventualne kolone tuče oko Mesihovine i Duvna zatim na putevima zapadno crte Studenci—Rimski Put—selo Gudelji (tri km. južno Krivog Dola) — selo Podosoj.

Zapovjednik pukovnik
Šimić pk v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 45/9—1, k. 102.

² Odnosi se na Mosorski partizanski bataljon.

³ Odnosi se na Četvrtu dalmatinsku NOU brigadu.

⁴ Na ovom sektoru nalazila se Druga proleterska divizija ojačana sa Četvrtom dalmatinskom brigadom.

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 10. VELJAČE 1943.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O SMRTI I POGREBU
ČETNIČKOG VOJVODE ILIJE TRIFUNOVIĆA-BIRČANINA
U SPLITU¹**

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 319/43

Omiš, dne 10 veljače 1943

Predmet: Smrt četničkog vojvode
Ilije Trifunovića-Birčanina.

- 1) Obće Upravno Povjereništvo kod višeg zapovj. tal. oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Ured ministra
- 3) Ministarstvu vanjskih poslova
Odsjek za romanske zemlje
- 4) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost

Z a g r e b

U noći između 2 i 3 veljače 1943 g. umro je u Splitu prirodnom smrću Ilija Trifunović-Birčanin poznati četnički vojvoda i predsjednik Narodne odbrane bivše Jugoslavije.² — Poslije sloma Jugoslavije nastao se je u Crnoj Gori, a prije godinu i po dana došao je u Split.

U Splitu je razvio osobitu djelatnost pri organiziranju četničkih banda i za vrijeme četničke pobune prošle godine vidno se je isticao u rukovanju četničkih akcija.

U zadnje vrijeme u Splitu bio je živo aktivan četničkom promičbom, a naročito u svome glasilu, koji je izlazio u obliku letka »Krik iz jama« u kojem je otvoreno ustao protiv Ustaškog pokreta i navodnog njihovog klanja kao i proti partizana, te je sistematski nastojao stvoriti kod svojih pristaša, uvjerenje da je Ustaša i partizan isti protivnik samo zaogrnut drugim plaštem. Talijanski »Il popolo di Spalato« donosi obavijest o smrti Ilije Birčanina u stupcu »Gradska kronika« gdje veliča osobu istoga kao junaka i prvoborca za slobodu srpskoga naroda u prošlom ratu i kao borca u današnjem ratu proti boljševičke opasnosti.

Dana 4 veljače tg. sahranjen je Ilija Birčanin u Splitu uz sudjelovanje većeg broja četničkih prvaka i jednog odreda potpuno oboružanih četnika, što je naročito zapaženo i što se na poseban način komentira.

Iza liesa Ilije Birčanina zapažene su sljedeće osobe: Dr. Jakša Račić, prof. Alfirević, bivši upravitelj gimnazije u Splitu i nedavni pokršćeni pravoslavac, Dr. Tomo Mimica, odvjetnik također nedavno pokršćeni

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 51/3—2, k. 259.

² Vidi dok. br. 333 i 342.

pravoslavac, braća Vrdoljak trgovci iz Splita i prof. Ante Cetineo također nedavno pokršćeni pravoslavac.

Smrt Ilije Birčanina u četničkim redovima izazvala je pitanje njegova nasljednika te se kao najozbiljniji kandidat spominju prof. Alfirević i pop Momčilo Đujić, vođa četnika iz Knina.

Radi bolje obavijesti citira se dopis jednog ozbiljnog i pouzdanog rodoljuba iz Splita, a koji glasi:

»Dne 3 veljače tg. preminuo je u Splitu četnički vojvoda Ilija Trifunović zvan »Birčanin«. U Savezu s njegovom smrću i pogrebom smatramo za rodoljubnu dužnost ukazati na neke činjenice.

1) Sve pripreme koje su izvršili njegovi pristaše i istomišljenici da bi sprovod ispao što bolje i po njih uspjelije, bile su toliko pretjerane, da su i talijanske vlasti bile prisiljene zabraniti i odrediti da se sprovod-pogreb obavi bez učešća njegovih pristalica. Međutim zabrana je dignuta i sprovod je obavljen dana 4 veljače u 2 sata poslije podne. Pogrebna povorka krenula je iz Starčevićeve ulice sastavljena od četnika, židova i jugoslovenskih pristaša, do pravoslavne crkve. Kad je pogrebna povorka stigla u Marmontovu ulicu palo je nekoliko poklika: »Dole Hrvatska«, živila Srbija, Živio Kralj Petar II, Živila Jugoslavija«. Ove je poklike nekolicina iz pogrebne povorke prihvatila. Pogrebna povorka je stigla do pravoslavne crkve, gdje je Birčanin položen. Pored njegova liesa prolazili su u počast: židovi, četnici, te pristaše Jugoslavije. Toga dana izgledalo je, da se nalazimo u bivšoj Jugoslaviji, pa čak i više u samoj Srbiji.

2) Dana 5 veljače rano u jutro stigao je jedan sastav od oko 80 četnika u odori na tri kamiona. Ovi su odali počast Birčaninu i ostali u Splitu do 10 sati u jutro. U 10 sati su se ukrcali u kamione i otišli u nepoznatom pravcu. Za vrijeme njihova odlaska jedna grupa četnika ispratila ih je poklicima: »Živila Srbija, za Krst časni, Živio Kralj Petar II., Živila Jugoslavija i doviđenja braćo u Splitu«. Među ovima se je istakao poznati jugoslaven Šafranko. Mrtvo tijelo Birčanina ostalo je u crkvi i bilo je neopaženo otpremljeno u nepoznatom pravcu. Toga dana stigao je zamjenik Birčanina, ime mu ne znamo, koji je nakon prote Urukala održao govor. U govoru je među ostalim rekao: »Ti Ilija, koji si doplovio ovim našim srpskim morem u naše ovdje srpske krajeve, putokaz si našem cilju i kunem ti se da ću do kraja tvoju i našu borbu dovršiti.« Time je dovršio njegov govor. Pali su zatim poklici: »Živila Srbija, živio Kralj Petar, Živila Jugoslavija«.

3) Treba navesti i imena onih Hrvata odmetnika, koji su prisustvovali pogrebu, a to su: Dr. Jakša Račić, prof. Cetineo, Dr. Ćurin, Dr. Kovačić, braća Vrdoljak, Dr. Vlade Matošić i brat mu Đorđe, Koceić Šime, ing. Razmilović, te svi bivši policijski agenti. Draganja, Alfirević i još mnogi drugi antihrvati. Nemamo dovoljno vremena i prostora da sve učesnike ovdje navedemo, ali to ćemo učiniti drugom zgodom.

Prilike su u Splitu tako teške po Hrvatski živalj, da ih je vrlo teško opisati. Split je postao jedna velika tvornica, koja proizvoda najogavnije izmišljotine i sije mržnju na Hrvate i njegovu državu. Mnogobrojni Hr-

vati ovoga grada osjećaju se u neku ruku kao u čistilištu s velikom nadom, da će ove muke jednog dana prestati, a izdajice biti nagrađene zasluženom kaznom.«

Prilaže se priepis četničkog glasila »Krik iz jama« broj 11.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan:

M. P.

Stanojević v. r.

BROJ 307

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 11. VELJAČE 1943.
OPĆEM UPRAVNOM POVJERENISTVU NDH KOD DRUGE TALIJAN-
SKE ARMIIJE O ZAUZIMANJU IMOTSKOG OD STRANE PARTIZANA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika Župa Cetina

Taj. Broj: 361/43.

Omiš, dne 11. veljače 1943.

Predmet: Partizani zauzeli Imotski.

Obće Upravnom Povjerničtvu
kod Višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga »Slovenija—
Dalmacija«

S u š a k

Kotarska oblast Imotski spisom Broj: 40/43. od 11. veljače t. g.
dostavlja:

»Dne 10. veljače 1943. partizani su zauzeli Imotski.² Napad je izvršen sa sjeverne strane oko 4 sata poslije podne upotrebom lakog i teškog oružja.

Napadači su pripadali grupi koja djeluje u okolici Livna i Duvna pojačana partizanima okolice Glamoča.

Naša posada povukla se je u 3 sati navečer nakon čega su partizani ušli u grad. Naša posada nije pružala naročiti otpor, jer je dobila naređenje da se povuče.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 28/3—1, k. 231.

² Imotski su zauzele jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 59 i 69.

Posadni zapovjednik nije dopustio pučanstvu da napusti mjesto i ako je to Kotarska oblast tražila. Kao posljedice toga pasti će kao žrtve istaknuti Hrvati u Imotskom. Kada se utvrdi izviestit će se naknadnim opširnim izvješćem.«

Dostavlja se radi znanja i daljnjeg postupka.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan

M. P.

Stanojević v. r.

BROJ 308

IZVJEŠTAJ VELIKOG ŽUPANA SINČIĆA OD 12. VELJAČE 1943. O OSNIVANJU TALIJANSKE KOMANDE DINARSKOG SEKTORA U KNINU I SURADNJI S GENERALOM GIANNUZZIOM¹

Podatci Vel. Župana Sinčića, 12. II. 1943.

Stanje u Kninu 5. II. 1943. u znaku boljeg držanja talijanskog novog zapovjednika Gen. Gianuzzi-a, već od prije u Kninu, koji je do sada bio povučen i koji je u razgovoru rekao, da je politika Talijana, a osobito »oružanje u masi« (Sassarska divizija da je oko Knina naoružala 7.000 četnika po njegovoj izjavi, od kojih se je 2.000 četnika s puškama, dobivenim od Talijana već do 5. II. nalazilo kod partizana) bila kriva. On je bio posmatrač i prilično je otvoreno pokazivao svoje mnijenje protiv politike Superslode i divizije Sassari (kod kojih je bio zapovjednik pješništva), pa je bio držan u pozadini radi toga. Sada je postao zapovjednik novo uzpostavljenog Sektora Dinara (Settore Dinara), gdje ima četa iz divizije Sassari i Bergamo. Njemu su sada podređeni i četnici »Divizije Dinara«. On je izjavio da mu je dužnost i da to tako smatra: poštivati hrvatsko vrhovništvo i činjenicu, da je Knin u Hrvatskoj. Da u takovom okviru želi odrediti svoj stav prema svima. Odmah je rekao (i to i izvršio), da ne želi viditi oružane četnike u Kninu. Stvarno se oni, od kada je Gianuzzi zapovjednik, na »posto di blocco« razoružavaju prije odlaska u grad, a u gradu im Carabinieri ne dozvoljavaju skupljanje u većim grupama, a i njihov ured (»Komandu«) premjestio je iz središta grada na periferiju (Primjećuje se, da Carabinieri mrze u Kninu četnike i obratno, a Carabinieri su s njima surovi). Gianuzzi izjavio je 5. II. da će u smislu svojih načela samo u tom pravcu djelovati i da će ili nešto poistići ili morati otići. Izgleda međutim, jer je dodao »možda ću ipak otići«,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 30/1-2, k. 259.

da on drži, da se zapovjednik korpusa u Splitu (Spigo) ne slaže s tim načelima. Gianuzzi se je podpuno složio s načelima Vel. Župana, da se četnici ne smiju upotrijebiti u krajevima s hrvatskim pučanstvom, pa je on zato 10 dana odgađao četničku akciju prema Vrliki (tada su se i četnički vođe protivili toj akciji i molili Vel. Župana, da to pomogne i to iz razloga, jer nisu htjeli slabiti obranu svojih sela i jer su im ljudi nedisciplinirani, pa su htjeli izbjeći incidente). U momentu akcije protiv Vrlike izvršen udarac partizana iz Grahova na Strmicu, Golubić i Plavno imao je porazne posljedice za četnike, koji su se slabo borili. Oko 150 prešlo ih je partizanima. Obrana i usprkos 54 bunkera zatajila je, 306 četnika (boraca) ubijeno je u Strmici, a u Golubiću i Plavnom oko 120. Sela su skoro sasvim spaljena, a ubijeno je i nešto žena i djece iztaknutih četnika. U Knin je došlo njih 60 teže ranjenih, koje Talijani nisu odmah pustili u žicu. Nakon ovih događaja krive četnici Talijane, da su ih slabo naoružali i naredili akciju u Vrliku. Uslijed toga vlada nepovjerenje kod četnika, dok su Talijani počeli tvrditi, da su četnici slabi u borbi. Tomu je doprinjeo i udarac partizana na četnike u Gračacu, gdje su četnici imali oko 250 mrtvih boraca. Osim toga postoji još uvijek veliki razdor između domaćih i pridošlih četnika, osobito radi vodstva. Dne 28. I. 1943. javio je radio London, da su »četnički vojskovođe« Mane Rokvić, Vlade Novaković i Brane Bogumović, sada svi u Kninu na prijedlog Draže Mihajlovića odlikovani »Ordenom Obilićeve zvijezde s mačevima«. Uslijed toga bilo je dan kasnije veliko čestitanje. Nerazpoloženje domaćih pravoslavaca oko Knina prema četničkom vodstvu raste stalno radi batinjanja i pljačkanja od strane stranih četnika u srpskim selima, a najviše radi traženja hrane, jer Talijani četnike jako slabo hrane. To se izražava na primjer u tome, da su sela, koja su do sada bila »četničke kule« (Biskupija, Orlić, Polača, Zrmanja, Otrić) prišla partizanima sa svim domaćim četnicima i da većina pravoslavnog pučanstva željno očekuje bilo koju regularnu vojsku da uspostavi red i sigurnost u tim krajevima, pa se u toj želji pojavljuju glasine o brzom približavanju njemačke i hrvatske vojske. Sada traže četnici od svakog pravoslavca da bi morao ići pod oružje, bar u toliko, da se povremeno smjenjuju na položajima, a oni se još uvijek nadaju, da će Talijani sve naoružati, kad im budu javili, da su postavili nove jedinice. Pravoslavci u Kninu međutim to ne će, pa se skoro svi prave bolestnima, ali im to četnici ne vjeruju, što sve izaziva međusobne sukobe. Obća parola pravoslavaca u Kninu je, da je sada Hrvatima najbolje.

Najbolje je uobće sada svima, koji su inače unutar žica te su svi, katolici i pravoslavci »izvan žica« više ili manje ugroženi i tako se i osjeća. Vel. župan je mišljenja, da je situacija u tom kraju podpuno zrela za dolazak hrvatske vojske, a to i u pogledu psihološkog raspoloženja većine pučanstva svih vrsti.

O partizanima postoje u Kninskom području glasine o svađi između vodećih, jer jedna struja zamjera vodstvu, da su se previše koncentrirali na jednom području, što je omogućilo napadaj na njih i njima nametnulo pravu borbu umjesto guerilskog rata. Njihov je plan navodno izbiti

na more i ako im to ne bi uspjelo razpršiti se na sve strane probiti ob-
ručje i otići u malim grupama u razne daleke pravce (Dalmaciju, Srijem,
Sloveniju, Srbiju, čak i Mađarsku) i produljiti guerilski rat. U Grahovu
bilo je oko 1. II. 4.000 naoružanih i na čitavom području do Sinja itd.
oko 10.000.

BROJ 309

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 13.
VELJAČE 1943. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U KNINSKOJ
KRAJINI¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
V. T. broj: 10/271-43

Knin 13. veljače 1943.

Predmet: Politički položaj uobće —
četnici napose.

ZAMJENIKU OBĆEG UPRAVNOG POVJERENIKA,
VELIKOM ŽUPANU I STOŽERNIKU
Gosp. Davidu Sinčiću

Zagreb

Na području ove župe i u Kninu obći položaj, koji je bio opisan u
zadnjim izvješćima, slijedom događaja razvio se dalje kako slijedi:

U drniškom kotaru oružnička postaja u Ružiću, koja je bila uzpo-
stavljena u jačini od oko 100 momaka, dana 4. veljače 1943 bila je pri-
siljena na povlačenje uslijed jakog pritiska partizana. Sutradan je podu-
zeta akcija talijanske vojske u suradnji sa ustaškom pripremnom boj-
nom iz Drniša, pa su partizani nanovo potisnuti, ali pošto su se pred-
večer sve te snage povratile u Drniš, oružnička postaja u Ružiću toga
dana nije uzpostavljena.

Dana 11. veljače 1943 ova oružnička postaja je ponovo uzpostavljena
i poduzete su sve mjere, da se ista na tom mjestu održi. Inače u okolici
Ružića sela Otavice, u Kljacima postoje i dalje odredi partizana i tu se
situacija bitno nije izmijenila.

Dana 3. veljače 1943 talijanska vojska iz Drniša je poduzela jednu
akciju protiv četničke skupine u selu Žitniću, predvođene od Beader
Drage pok. Stevana iz Žitnića. Talijani su jedan dio ovih četnika разо-
ružali (njih oko dvadesetak sa Beader Dragom) a za koje su talijanske

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 3/7—1,
k. 195.

vojničke vlasti imale podatke, da su oni krivci za pljačke, zlostavljanja i ubijanja hrvatskih seljaka iz okolnih sela. Sedmoricu su uhitili.

Talijani su htjeli još veći broj četnika razoružati, za koje su imali podatke, da su krivi za spomenuta zlodjela, ali ostali su pobjegli sa oružjem u planinu Moseć i tamo osnovali bez odobrenja talijanskih vlasti jedan odred pod nazivom »Štab Gorskih osvetnika iz planine« pod vodstvom Vojina Beadera pok. Ranka iz Žitnića. Preostali broj četnika, za koje su Talijani imali podatke, da se niesu ogriješili nad hrvatskim pučanstvom, talijanske vojne vlasti su ih ostavili naoružane pod vodstvom nekoga bivšeg jug. oficira za ime kojega niesam mogao da doznam.

Od toga vremena pa do danas u onoj okolici niesu zabilježeni više kakovi incidenti.

U samom Kninu sada ima vrlo malo četnika i to većinom samo bolesnika, dok su svi ostali otišli i baš: jedna skupina prama Bos. Grahovu, druga skupina sa pravcem Strnice—Tiškovac—Drvar, treća skupina prama Zrmanji, a četvrta prama Gračacu.

Prema tome ni u Kninu, ni u Kninskom Polju, a niti u selima bliže kninske okolice sada nema oružanih skupina četnika. Jedino u Kosovu još uvijek stoji jedna skupina oružanih četnika od oko 800 ljudi.

Sela: Biskupija, Orlić i Markovci još uvijek se nalaze pod uplivom ne toliko jakih partizanskih skupina, koje dolaze i odlaze iz tih sela.²

Ovaj odlazak četnika iz Knina i kninske okolice je u vezi sa ratnim operacijama, koje talijanska vojska vodi protiv partizana. Ona skupina što je sa jednom talijanskom kolonom pošla prama Bos. Grahovu, nalazi se sada 4 km ispred Grahova na Jelinom Polju i tu čeka na naredjenja, da pođe na Bos. Grahovo. Uglavnom je ova skupina stigla do ovoga mjesta bez otpora sa strane partizana. Ova će skupina tu čekati dok se Bos. Grahovu ne približi i druga kolona talijanske vojske sa nekim odredima četnika, koja je 9. veljače u noći krenula iz Plavna preko Tiškova također za Bos. Grahovo. Doznajem, da su četnički odredi zapalili selo Tiškovac.

Od časa kad su četnički oboružani odredi povučeni iz Knina i neposredne okolice za gornje akcije, u Kninu i neposrednoj okolici je mirnije i ne čuje se za kakove incidente.

U vezi sa akcijom čišćenja partizana na području Zapadne Bosne i Like kod manjeg broja četnika je zavladao strah, da će dolazkom njemačke i hrvatske vojske oni biti razoružani i da će time propasti njihov plan, da u ciljeve namisli njihovog vrhovnog zapovjednika Draže Mihailjevića zadobiju u ruke jedan stanoviti teritorij pomoću kojega bi se dalje širili i stvorili tako reći državu u državi sa ciljem uzpostavljanja Velike Srbije. Većina međutim je uvjerena, da do razoružanja neće doći i da će oni ipak uspjeti, da poslie likvidacije partizana u Zapadnoj Bosni, na području Drvara, Bos. Grahova, Bos. Petrovca, Donjeg Lapca, Mazina i Bruvna da u glavnom oni ostanu gospodarima, pošto da su u tim krajevima skoro 100% pravoslavci i da se tamo neće uspjeti uzpostaviti hrvatske vlasti.

² Odnosi se na dijelove Treće dalmatinske NOU brigade.

Dana 7. veljače 1943 održao je u četničkoj kancelariji u Kninu jedan sastanak jugoslaveski major Palošević, koji je i opunomoćenik u ovim krajevima Draže Mihaljevića sa četničkim vođama i sa predstavnicima raznih četničkih građanskih odbora. Tom sastanku je prisustvovao i naš povjerenik br. 1, koji je mene izvijestio, da je Palošević između ostalog kazao i sljedeće: da pozivlje sve i svakoga, da bez njegovoga naređenja nitko ne smije za sada što poduzeti protiv Hrvata ili Talijana, jer da sada oni imaju zadatak, da provedu borbu protiv partizana do njihova uništenja; nakon što budu obračunali sa partizanima, da će onda nastaviti borbu protiv Ustaša i protiv Države Hrvatske, a i protiv Talijana, u koliko ovi ne budu uviđavni i ne napuste ove krajeve; međutim da on drži prema obavještenjima, s kojima razpolaze, da do ovoga zadnjega neće doći, jer da će Talijani prije toga sklopiti separadni mir sa Engleskom i svojevrijedno napustiti ove krajeve; da je on na pokopu Vojvode Birčanina, koji je 2. veljače 1943 u Splitu preminuo, u svom govoru o tome nešto i kazao, kad je iztakao, da Split nije Talijanski, već da je Split Jugoslovenski, a da to svjedoče srbski grobovi, pa i grob Vojvode Birčanina.

Pod ovom pitanja stanova pravoslavni izbjeglica u Kninu, kad je Paloševiću od prisutnih rečeno, da neki izbjeglice moraju seliti iz jednog vojničkog magazina je rekao, da nitko se nema seliti dok mu se ne dadu druge odgovarajuće prostorije, a neka i kotarski predstojnik, a i Veliki župan zapamte, da se nalaze u srbskoj krajini u Kninu. Nadodao je, da će kroz najkraće vrijeme po očišćenju dotičnih krajeva od partizana svi izbjeglice vratiti svojim kućama u Bos. Grahovo, Drvar i Bos. Petrovac, a da se nitko ne začudi, ako on jednoga dana naredi, da se svi pravoslavci iz Knina izsele.

Ovo zadnje je povjerenik br. 1 shvatio, kao i svi ostali prisutni, da je Palošević kazao ciljajući na prije od njega istaknutu mogućnost otvorene borbe i protiv Hrvatske Države i protiv Talijana.

U pogledu Hrvata Palošević je kazao, da se sada mora nastojati što veći broj Hrvata sakupiti u četničke redove, a ove Hrvate, da će se smatrati kao i Srbe, a sve ostale da će se smatrati, da su protiv Srba, pa kao takovima s njima i postupati. Što se tiče uređenja države je rekao, da se neće dozvoliti, da Srbi i Hrvati budu pomješani, a da je granica srbskog područja rieka Kupa.

Ovaj govor Paloševića najbolje ilustrira, kojim duhom dišu svi ovi četnici, koji su se sakupili u ovim krajevima, da su oni po svojim namjerama i ciljevima čisto jugoslavenska vojska pod zapovjedništvom Draže Mihaljevića i jugoslavenske vlade u Londonu.

To dokazuje i pismo »Bratu Vojvodi Dobroslavu Jevgjeviću« upućeno njemu u ime vojno-četničkih odreda bosanskih krajeva od Jove Kreco, Koste Mirkovića, Mile Stojakovića, Mile Bogunovića, Brane Bogunovića, Mane Rokvića, Voje Došenovića, Gjura Plečaša, Pere Stojakovića i Srdić Dragana, a u kojem pismu se od Jevgjevića traži, da ishodi od ministra vojske, mornarice i vazduhoplovstva (Draže Mihaljevića) postavljanje zapovjednika raznih četničkih odreda u Bos. krajini.

Iz celoga pisma su razvidne namjere i ciljevi ovih ljudi, koji nagovieštaju ne samo borbu protiv partizana, već borbu protiv svih neprijatelja srb-skoga naroda, a da za takove smatraju i Nezavisnu Državu Hrvatsku, suvišno je isticati, kad se u pismu priznaju pod zapovjedništvom Draže Mihaljevića, a pismo svršavaju sa riečima: Vjerom u Boga za Kralja i Otadžbinu.

Ovo pismo je bez datuma, a predato je Jevgjeviću u drugoj polovici siečnja 1943, kad je bio u Kninu. Ovo pismo mi je dao na uvid u konceptu naš povjerenik br. 1, te je doslovno prepisano, a koncept sam mu morao vratiti iz razumljivih razloga.

Ovo pismo Vam prilažem u ovjerovljenom priepisu.

U duhu pak rieči jug. majora Paloševića, koji je rekao, da se mora nastojati što veći broj Hrvata sakupiti u četničke redove, su četnici rasturivali u Kninu letak, koji Vam prilažem, a koji nosi naslov »U vojnoj Emisiji iz Londona rečeno je ovo na dan 14. siečnja 1943«, a u kojem letku se pozivaju domobrani, da pristupe u četničke redove, pod vodstvom Draže Mihaljevića i da budu spremni na akciju u času, kad će Engleska i njezini saveznici jurišati — kako se u letku kaže — prigodom velike savezničke ofenzive, koja se sprema.

I ovo dokazuje, što su i tko su četnici i koje su njihove namjere.

Ja sam ovaj letak sa talijanskim prievodom dostavio i gosp. Generalu Giannuzzi-u zapovjedniku Sektora Dinara u Kninu, radi znanja i da vidi i osvjedoči se, kako su četnici jug. vojska, a ne M.V.A.K., i da će se oni vrlo lako jednoga dana okrenuti protiv Talijana.

Prilažem Vam nadalje i letak četnika »Krik iz Jama« br. 5 od 30. XII. 1942 u priepisu, a iz kojega se također vidi stav ovih četnika i njihove planove, kao i letak pod naslovom — »Ko su jugoslavenski komunisti, šta su do sada uradili i šta oni hoće«.

Obzirom da su svi četnici iz ovih krajeva, i domaći, kao i Hercegovci, kao i oni iz Bosne, koji su se okupili oko Knina, sve četnici Draže Mihaljevića, neophodno je potrebno pa treba to tražiti i postići, da oni, kad budu dovršene operacije čišćenja protiv partizana u Zapadnoj Bosni, Liki i Dalmaciji budu razoružani i tako uklonjena pogibelj daljnjih zapletaja, jer ako ove skupine četnika oboružane budu poslie toga stajale u Bos. Petrovcu, u Bos. Grahovu, u Donjem Lapcu i drugim mjestima, sve u krajevima gdje je pravoslavno pučanstvo u ogromnoj većini, dogodit će se, da će oni nastaviti svojom akcijom protiv Nezavisne Države Hrvatske, prikupljati i oboružavati druge ljude, pa bi jednoga dana u svim tim krajevima mogli imati istu situaciju, koju su tamo bili stvorili partizani t.j. da bi iz tih krajeva hrvatske vlasti bile uobće onemogućene i da bi na tom području jedini gospodari bili četnici sa svim posljedicama.

U velikoj većini pravoslavno pučanstvo kninskog kotara je ogorčeno protiv četnika, jer osobito od kad su ovamo došli Hercegovci je to pučanstvo bilo također pljačkano i zlostavljano, pa kad bi sada u Knin došle jake oružane snage hrvatske vojske, to bi bio najzgodniji čas, da se to pučanstvo podpuno odvrigne od četnika i predobije za našu Državu,

jer kad bi tu bile naše jake oružane snage, to pučanstvo bi se osjetilo zaštićenim od četnika, pa kako je to pučanstvo željno mira, potpuno bi se priklonilo našoj vlasti.

Napomenuti mi je, da i ako sam u početku izvješća naglasio, da je sada u Kninu i neposrednoj okolici zavladao smirenje, da je tomu razlog što su ovih dana četnici odavle uklonjeni radi vojničkih akcija protiv partizana, ali sam uvjeren, da ćemo se vratiti na staro čim se četnici vrate u Knin i okolicu.

Radi svega toga, kao i radi zaštite hrvatskog pučanstva potrebno je da uslijedi ono što se od davna tražilo t.j. da u Knin budu upućene jake naše oružane snage.

Dana 7. veljače 1943 po naređenju gosp. Generala Giannuzzi-a uhićeni su u Kninu od domobranske patrole sljedeći vojnici:

1) Ćurko Ive I. Antin; Ćurko Ive II. Antin; 3) Ljubičić Slavko Krstin; 4) Krvavica Bepo pok. Jakova; 5) Krvavica Ante-Iculin; 6) Matković Josip Nikin; 7) Grgić Ljubo Ivanov; 8) Milić-Štrkalj Dečan, sin Dr. Ante; 9) Firal Joso Ivan; 10) Firal Ante Ivin; 11) Laća Ivo Josin; 12) Laća Frane Josin; 13) Dadić Ivan Ivanov i 14) Živković Ade pok. Ivana; a od talijanske patrole: Martinović Mile Ivanov i Radić Domoboj, avijatičari na dopustu u Kninu. Razlog uhićenja bi bio, da su sumnjivi komunizma.

Domobranski Mjestni Zapovjednik dopukovnik Matija Huber je na zahtjev Talijana dopustio, da svi ovi vojnici budu predani Talijanskim karabinjerima radi iztrage. Dana 9. veljače 1943 Talijani su osim 4 domobrana sve ostale predali Domobranskom Mjesnom Zapovjedništvu. Ovo je neke pustilo na slobodu, a neke pridržalo u zatvoru radi vođenja izvida.

Ja sam V.T. 63/43 od 11. veljače 1943 upozorio Domobranskog Mjestnog Zapovjednika, da prema Zagrebačkom Sporazumu od 19. VI. 1942 za postupak i suđenje hrvatskim vojničkim osobama su izključivo nadležni samo hrvatski vojnički sudovi te ga uputio, da traži od Mjestnog Talijanskog Zapovjednika, da mu za daljni postupak preda i ostale domobrane.

Domobranski mjestni zapovjednik se obratio sa gornjim zahtjevom na zapovjedništvo sektora Dinare, pa mu je obećano, da će mu i ostali domobranci biti izručeni, ali to do sada još nije uslijedilo.

Za Dom spremni!

M. P.

Podžupan:

Ante Vataavuk v. r.

Dostavljeno:

Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske

Poglavnikovom Glavnom Stanu

Ministru unutarnjih poslova

Ministru unutarnjih poslova, gl. rav. za jav. red i sigurnost

Ministru vanjskih poslova

Pomoćniku Ministra Pred. — Drž-Tajnika

Ravnateljstvu za javni red i sigurnost

Obćem Uprav. Povjereniku kod »Supersloda«
Doglavniku — Postrojniku
P.S.

Upravo kad sam zaključio ovaj izvještaj, došao je k meni zapovjednik Krilnog oružničkog zapovjedništva u Kninu gosp. satnik Bratanić Ivo, koji se netom vratio iz Drniša sa službenog putovanja, te me je usmeno izvijestio o sljedećem:

Dana 10. veljače 1943 u 10 sati po naređenju tal. zapovjedništva u Drnišu, koje je naumilo jednu vojničku akciju u svrhe uzpostavljanja četničke komande u Baljcima, kotara Drniš, došli su u selo Otavice oko 500 naoružanih četnika (svi domaći) iz Kosova i nešto iz okolice Knina, a s njima je bio i pravoslavni pop iz Drniša Sunajko; iz Otavica su prosliedili za Gradac, Mirlović Polje i Ružić. U svim ovim hrvatskim selima, a najviše u Otavicama su se izvjesno vrijeme zadržali, pa su redom pljačkali sve hrvatske kuće i učinili mnogo štete. Zlostavili su pak samo jednu ženu u Otavicama, a ostalima su prietili paležom i klanjem.

Sa četnicima nije bio nitko od Talijana, a niti po naredbi »Super-slode« je za tu akciju bio pozvan koji predstavnik naših vlasti.

Radi ovoga ću uložiti protest kod zapovjedništva sektora Dinare u Kninu, pa molim, da se intervenira i kod Superslode, da se zabrani četnicima pohode u hrvatska sela, jer i nakon protesta uložena od gosp. Velikog Župana prigodom pohoda sela u mjesecu siečnju sa strane četnika, a i nakon obećanja zapovjednika sektora Dinare, da se to više neće dogoditi, eto ponovno se je takav slučaj dogodio.

Od povjerenika br. 2 iz Kosova mi je sad javljeno, da se u Kosovu provada neka organizacija pod imenom »Crna ruka«, a koja je predvođena od Radić Sime (sadašnjeg zap. četničkog bataljona u Kosovu) i Čosić Ljube, obojice iz Kosova. Svrha ove organizacije je da kad za zeleni šuma, da će crnorukci pobjeći u šume i odatle upadati u hrvatska naselja, paliti imovine Hrvata i ubijati Hrvate.

O ovoj nakani i osnivanju ove nove organizacije obavijestit ću zapovjednika talijanske vojske, tražeći da se vođe uhite.

Za Dom spremni!

Podžupan:
Ante Vataavuk v. r.

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 7. DO 13. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJIMA VELIKIH ŽUPA CETINA, DUBRAVA, BRIBIR I SIDRAGA¹

I. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI CETINA

1. Napadaj Talijana na seljake u Podi. Ministarstvo unutarnjih poslova dostavilo je 10. siječnja 1943. izvještaj kot. oblasti u Sinju u kojemu se kaže, da je 4. prosinca 1942. talijanska vojska prolazeći kroz mjesto Podi kod sela Turjaka, občine Sinj, zaustavila i legitimirala jednu skupinu seljaka, koji su se vraćali kući sa samljevenim brašnom. Kada su se seljaci udaljili oko 50 koraka talij. vojnici su na njih otvorili vatru, neke od njih ranili, a neke ubili. Dvojica seljaka koji su ostali nepovređeni podigli su se, ali se je u to vratio jedan vojnik i na njih opalio 2 revolverska metka od kojih je ranjena seljakinja Marković Ana.

Nakon kratkog vremena Talijani su se vratili i gledali tko je od ranjenika na životu i kada su našli živog Galić Ivana postavili su ga uz jedan kamen i ustrelili, a nakon toga bacili još i jednu bombu među ranjene seljake. Sve vreće s brašnom natovarili su na samovoz i odvezli sobom, uzevši k tomu od poginulih još i jedan vjenčani prsten i jednu ogrlicu.

Talijani su nakon ovoga nastavili sa krstarenjem po okolini i kod toga naišli na Križanović Stjepana Ivanova, koga su na mjestu ubili, a majku mu Mandu teško ranili u glavu.

Prema izjavama očevidaca vojnici su ovo uradili po zapovjedi jednog častnika, koji im je naredio »tutto ammazzare«.

Prema naknadnom izvještaju kot. oblasti u Sinju zapovjedništvo talij. vojske u Sinju je bilo naredilo da se postave straže u predjelu mjesta Podi kako bi se spriječilo dopremanje živežnih namirnica partizanima imajući obaviest da ih snabdjevaju seljaci iz Turjaka, Krušvara i Dugopolja. Prema tvrđenju zapovjedništva talijanske vojske izvršeno je gornje ubistvo radi toga, što su se ubijeni i ranjeni seljaci, na poziv da stanu, dali u bieg.

Kot. oblast izvješćuje da se iz sela Dugopolje, Turjak i Krušvar znatan broj mještana odmetnuo u partizane.

I. 926.

2. Talij. vojska u Trilju izplaćuje rekvirirane volove. Prema dopisu Ministarstva unutarnjih poslova od 4. veljače 1943. izvjestila je kotarska oblast u Sinju, da je zapovjednik talijanske vojske u Trilju naredio izplatu volova, koje je talij. vojska u pomanjkanju mesa bila rekvirirala od navedenih seljaka.

I. 929.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 10/4-1, k. 91.

3. Izvještaj. Velika župa Cetina izvješćuje 28. siječnja 1943:

Noću od 18—19 siječnja partizani su posjekli sve brzoglasne stupove na putu od Malog Rata do Krila u duljini od 5,5 km u kotaru Omiš, zatim 92 brzoglasna stupa u općini Klis, te 13 željezničkih brzoglasnih stupova u blizini sela Dicmo u kotaru Sinj.

Talijanska vojska iz Klisa i Splita zapalila je 15 kuća sa svim namještajem i živežnim namirnicama u općini Klis, kotar Omiš, s razloga što je ranjen mehaničar Mornar Ivan, radnik kod tvornice Majdan, a napadač je rodom iz opustošenog sela. Ukupna šteta iznaša preko 2.000.000.— kuna.

Dana 21. siječnja upalo je oko 50 naoružanih partizana u selo Krušvar kotar Sinj, gdje su seljaku Župa Duji odnijeli 100 kg pšenice, 400 kg kukuruza i 61 kg. suhog mesa, zato što je dao sina u ustaše.

Noću između 23—24. siječnja napala je jedna skupina partizana oružničku vojarnu u Kučićima, općina Omiš. Među oružnicima bilo je 4 ranjena.

I. 964.

4. **Talijanski povjerenik na Hvaru.** Iz izvještaja Velike župe Cetina minsitarstvo unutarnjih poslova vidi se, da talij. vlasti nisu pismeno obavijestile naše vlasti o imenovanju povjerenika na Braču i Hvaru nego da je general Piažoni ustmeno obavijestio Velikog župana još u rujnu 1942 da će imenovati jednog zapovjednika za Hvar i Brač radi jedinstvenosti rada, a za vrijeme protupartizanskih poduhvata. Međutim iako ovih podhvata uobće nije bilo, ovaj je zapovjednik ipak vršio službu kočeći rad naših vlasti, mješajući se u pitanje odkupa ulja i zatvaranja radnja. Velika župa prima ovog zapovjednika ko činjenicu, povezanu s ovlastima koje talij. vlasti u obalnom pojasu imaju, gdje su im podređene sve naše građanske vlasti i da to treba izpravno shvatiti.

I. 882.

5. **Spor Obćeg upr. povjereništva sa Superslodom radi slučaja na Hvaru.** O. U. povjereništvo javlja 3. II. pod taj. br. 1082 sljedeće:

Povjereništvo je prilikom represalija odnosno talijanske kopnene ekspedicije na Hvaru² protiv sela kod Starigrada (Dol Sv. Ane, Vrbanj, Vrboska, uništenje 32 kuće u Dolu, 4 mrtva, 210 kuća uništeno i 20 teško oštećeno, 2 mrtva u Vrbanju, 10 teško oštećenih kuća u Vrboski, sve bez borbe s partizanima) tražilo od Superslode, da se spreče takove mjere, jer su tim teškim udarcem ne samo uništene kuće i ubijeni nedužni, dok su se krivci nepovriedeni povukli, već se takvim načinom postizava i samo osiromašenje seljaka i njihovo bjegstvo u red partizana — što nije u zajedničkom probitku — mjesto da se pogode pravi pobunjenici, te da se zaštite probitci miroljubivog pučanstva protiv pobunjenika jer su žrtve obično nevini, koji su ostali kod kuće, pošto su mislili da se nemaju česa bojati. Povjereništvo je tražilo objašnjenje za događaje. Na ovu predstavku nije još primljen odgovor, ali je Povjereništvo 27. I. o.g. dopisom, na poticaj ministarstva vanjskih poslova, saobćilo Superslodi, da ministarstvo narodnog gospodarstva namjerava poslati u Dol, Vrbanj i

² Vidi dok. br. 125.

Vrbosku na Hvaru, koji su »toliko pogođeni savezno operacijama, izvršenih od talijanskih oružanih snaga prvih dana tekućeg mjeseca«: 3 vagona kukuruza za prve potrebe pučanstva, pa se po nalogu Ministarstva vanjskih poslova moli Supersloda, da olakša slobodan prijevoz i podjelu, koju će izvršiti kot. predstojnik u Starigradu.

Na ovaj dopis uslijedio je 1. II. 1943. od Superslode oštar odgovor sljedećeg sadržaja:

»Odbijam, a da ne uzimam u obzir predložene mjere, Vaš list od 2. I. br. 604, pošto sadrži frazu »toliko pogođene u savezu s operacijama, izvršenim od talij. oružanih snaga prvih dana tek. mj.« (»tanto colpite in dipendenza alle operazioni eseguite da FFAA. italiana nei primi giorni del mese corrente«), koja bi bila opravdana samo onda, ako bi talijanske oružane snage umjesto da su savezničkoj Hrvatskoj i da proliju svoju krv za nju, pripadali neprijateljskoj državi i prema tome postupile.«

Dodaje se: »Saobćujem vam tom prilikom da će se ovo zapovjedništvo, dok ne dobijem objašnjenje u tom pogledu i izraz Vašeg žaljenja radi fraze, koja je u pitanju i koja se ne može kvalificirati (inqualificabile), suzdržati od odgovaranja na saobćenje toga Generalnog Povjereništva.«

II. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI DUBRAVA

1. **Djelatnost partizana u Točioniku.** Prema izvještaju velike župe Dubrava od 2. siječnja 1943. prebacilo se je oko 25 partizana nakon izvršenih nedjela na Pelješcu u Točiniku (između občine Slano i Ston). Pošto su seljaci odmah obavijestili vlasti o njihovom dolazku, organizirana je milicija i oružništvo, koji su stali obsjedati partizane. Ovime je ipak uspjelo pobjeći i lađama se prebaciti natrag na Peleješac. Jedan partizan je poginuo a jedan je ranjen dok je živa uhvaćena Marija Radeljević, studentica agronomije iz Dubrovnika. Istu su od naših oružnika preuzele talijanske vojne vlasti s većom svotom novca (oko 17.000 kuna) i znatnim promičbenim materijalom.

I. 928.

[...]

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH U ZAGREBU OD
18. VELJAČE 1943. GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA ORUŽANIH
SNAGA O ZAPLIJENI MOTORNOG JEDRENJAKA »EUROPA« OD
PARTIZANA U PODGORI¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO HRVATSKE MORNARICE
POMORSKO-REDARSTVENI ODJEL
R. Broj 3717

Zagreb, dne 18. veljače 1943.

Predmet: Motor. jedrenjak Europa
zaplijenjen od partizana u Podgori.²

- 1) GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
(Izvještajni odjel)
- 2) MINISTARSTVU NARODNOG GOSPODARSTVA — Glavno
ravnateljstvo za promet i jevne radove —
Odsjek za pom. i rieč. brodarstvo

Vlastnik motornog jedrenjaka »Europa« Ljubetić Mihovil iz Sutivana podnio je Lučkom poglavarstvu Supetar 25 siečnja t.g. podnesak sljedećeg sadržaja:

Dne 1 siečnja t.g. krenuli smo sa m/b »Europa« za Supetar, sa tere-
tom hrane. Brodom je upravljao Mate Rudolfi pok. Bože iz Sutivana,
šofer Ljubetić Ivan, mornar Petar Ljubetić, a na brodu je bio i mali Mi-
hovil Ljubetić Ivanov. Na brodu je bilo deset putnika sa raznom hra-
nom. Ukupno je bilo hrane oko 12.000.— kg. Vrijeme je bilo južno i
kišovito, tako da je vidik bio veoma slab na moru. Okolo 11.20 sati bilo
smo prema Podgori u udaljenosti od prilike 5 i pol morskih milja od
obale. U kišnom oblaku kapetan i nekoji putnici u udaljenosti od kojih
150 m. opazili su čamac sa desne strane broda, vidjevši gdje desetak ljudi
iz čamca mašu da krenemo brodom prema kraju. Na prvi mah mi smo
produžili naš pravi put i na lievo. Najedanput je prema nama sa istog
čamca motornog upravljena strojopušćana i puščana paljba, usljed čega
smo bili prisiljeni da stanemo, jer su putnici stali zapomagati. Motorni
čamac sa partizanima je najurio na naš brod i naređeno je kapetanu da
vozi sa brodom u Podgoru, jer će u protivnom pucati, a kroz to vrijeme
su partizani vazda držali puške uperene prema nama na brodu. Tako
praćeni motornim čamcem prispjeli smo u luku Podgoru u 12 sati.

Istu večer su započeli sa izkrcavanjem hrane i kapetanu saopćili da
je brod zaplijenjen. Prije ovoga zaplijenili su i 4 druga broda, koje su

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/5—1,
k. 256.

² Vidi dok. br. 127, 128 i 132.

kasnije pustili nakon što su hranu iskrkali. Kapetan Mate Rudolfi pušten je sutra dan, a dva člana posade, koji su ujedno i vlasnici broda bili su zatvoreni. Prilikom zračnog napada na Podgoru bili smo pušteni da se sklonimo van mjesta, koju smo priliku iskoristili i pobjegli prema Makarskoj i to 7. I. 43. Sutra u jutro smo se prijavili gosp. ustaškom logoriku Alaču, koji nas je uputio kući.

Ovim oduzimanjem broda ostale su bez zarade i kruha 3 obitelji sa 18 članova, pošto smo se svi sa zarađivanjem od broda prehranjivali. Motorni brod je vrijedan oko 2,000.000.— Kn. Osim toga izgubljeno je novaca, hrane i ostalog u vrijednosti oko 100.000.— Kn, kao i naša zarada ovog putovanja.

Od italijanske vlasti u Supetru bili smo po ovome predmetu ustmeno po povratku iz Makarske ispitani.

Gornju prijavu donášam Naslovu do znanje.«

Prednje se dostavlja na znanje.

Zamjenjuje zapovjednika
komodor *Angeli*

M. P.

BROJ 312

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 14. DO 20. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJIMA VELIKIH ŽUPA CETINA, DUBRAVA I BRIBIR I SIDRAGA¹

I. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI CETINA

[...]

2. Prilike u obalnom području. Prema jednom izvješću organa za promičbu od 4. veljače 1943. stanje na nekim područjima obale je sliedeće:

U siječnju su Talijani na zapadnom dielu otoka Brača imali vojničku i političku vlast, dok su istočni dio prepustili partizanima. Slično je i na otoku Hvaru.

Područja između Gradca i Makarska kao i između Makarske i Omiša su podpuno u rukama partizana, a stanovnici sela u tim krajevima, dielom iz straha podložni partizanima.

U samoj Makarskoj vlada mir i red. Kada su Talijani napustili Makarsku, napustili su iztaknuti simpatizeri partizana također Makarsku.

Kotar Metković stoji politički najbolje, ali je isti u vojničkom i političkom pogledu jako zanemaren, iako je Metković danas kao čvorište prometa, radi vladajućih prilika, vrlo važan.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/5—1, k. 256.

Stanje vojske je: Imotski 2.000 ustaša, Makarska oko 600, Omiš 40 i Zadarje oko 300 Ustaša.

Nov. 1033.

[...]

3. Premetačina izvršena po talij. oružanim snagama u Ravnom. U vezi s već poznatim događajima o vršenju premetačine po tal. oružanim snagama, dostavila je velika župa Dubrava dopisom od 6. veljače 1943. još sljedeće naknadne podatke:

Dana 17. prosinca 1942. oštećena je željeznička pruga po nepoznatim osobama između Ravnog i Velje Međe, usljed čega je iskočio iz tračnica vlak kojim se je vozila jedna skupina četnika upućena od talij. vojnih vlasti na čišćenje navodno u sjevernu Dalmaciju. Tom prigodom nije bilo nikakvih ljudskih žrtava, a i šteta je bila neznatna, te sve govori za to, da su djelo počinili sami četnici, kako bi na taj način spriječili svoj odlazak.

Međutim talijanske vojne vlasti osumnjičile su za ovo djelo mješćane Hrvate iz Ravnog i počele provoditi iztragu. Pregledavane su kuće i traženo oružje. Kod nekih ljudi su našli puške i ti su odmah bili zatvoreni i preslušavani. Kod drugih opet nisu našli nikakovo oružje, ali su ih svejedno pritvorili. Posljedak tih talij. premetačina bio je taj, da se je veći broj ljudi iz Ravnog našao u zatvoru od kojih su neki poslije nekoliko dana pušteni. Prema istom dopisu ostali su u zatvoru još petorica ljudi za koje su talij. vlasti saobćile, da će biti obtuženi pred ratnim sudom zbog nedozvoljenog držanja oružja i municije.

I. 1085.

III. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI BRIBIR I SIDRAGA

[...]

3. Stvaranje oružanih postrojbi na području velike župe. Prema izvještaju velike župe Bribir i Sidraga od 4. veljače 1943. u Drnišu se organizira ustaška priprema za borbu protiv partizana. Jedna satnija ove pripreme već uspješno djeluje protiv partizana u pravcu sela Ružić i Gradac, prema Svilaji. Ova satnija ostaje kao stalna posada u mjestu Ružić. U pripremu se već prvog dana prijavilo 260 organiziranih ustaša. U Promini se također organizira ustaška priprema uz pristanak Talijana, tako da su prominska sela sada dobro zaštićena. Nedavno je priprema u Promini spriječila pljačku četnika kod čega je poginuo jedan četnik.

Prema istom izvještaju Velikog župana Talijani su spremni naoružati osim ustaške pripreme u Drnišu, još daljnjih 500 Hrvata katolika na području velike župe u Kninu u obliku pričuvanog oružništva. Za stupanje u pričuvno oružništvo već se je do sada javilo 861 osoba. Talijani podupiru naoružavanje hrvatskih postrojbi u navedenim krajevima još iz razloga što je kod njih nastupilo veliko razočaranje i nepovjerenje prema četnicima.

I.T. 34.

4. Djelatnost četnika i partizana na području velike župe. Veliki župan u Kninu izvijestio je dopisom od 4. veljače 1943. da su mu Talijani saobćili da je 2000 četnika naoružanih po Talijanima s oružjem prebjeglo partizanima, te da su četnička gnjezda Plavno, Strmica i Golubić pred nekoliko dana pali u ruke partizanima,² jer se četnici nisu htjeli boriti. Strmica je obkoljena bunkerima, koje su talijani ostavili četnicima a ipak je nakon kratke borbe pala u ruke partizanima makar ju je branilo oko 800 četnika.

Talijanski general Giannuzzi kazao je velikom županu da se s talijanske strane mnogo pogriješilo u pitanju četnika i da pošto se je loše započelo da moraju uslijediti loše posljedice.

Talijanska vojska zauzela je od partizana Strmicu. Partizani sakupljaju veće snage oko Bos. Grahova, gdje se nalazi i njihov vođa Tito. Izgleda da tu imaju namjeru organizirati odlučan otpor.

I. T. 35.

[...]

BROJ 313

ZAPISNIK O SASLUŠANJU POSADE MOTORNOG BRODA »VICENCE S« OD 1. OŽUJKA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA BROD KOD PODGORE I ZAPLIJENI TERETA KUKURUZNOG BRAŠNA¹

Z A P I S N I K

Sastavljen dana 1. ožujka 1943. godine u pisarnici

Lučkog poglavarstva Makarska

Pozvan pristupi g. Skansi Ante pok. Ante iz Sumartina rođen 1906 po zanimanju pomorac, zapovjednik i vlasnik motornog broda »Vicence S«² ex »Rudnik« luke pripadnosti Sumartin zastave talijanske, te po predmetu napada prema Drašnicama izjavljuje sljedeće:

28. veljače t.g. donio mi je talijanski dočasnik isprave i naredio mi je da iz Makarske isplovim u 05,00 sati kako bi prihvatio brodograđarstvu koja putuje u jutro iz Sumartina. Ja sam iz Makarske otputovao u 05.30 sati dana 1. III t.g. i uputio se ravno van u kanal. Nakon vožnje od prilike jednog sata okrenuo sam brodom prema Sućurju. Po prilici kada sam došao na visinu Podgore opazio sam da je iz Makarske izašao talijanski minopolagač »Uglijano« i u isto vrijeme čuo pucanj strojnica sa kraja. Na ovaj pucanj sam okrenuo brod prema otoku Hvaru i vidio sam jedan brod da se približava mom brodu.

² Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 56/4—2, k. 92.

² Akciju su izvršile jedinice Mornaričkog odreda.

Nakon pucnjave iz strojnica čuo sam detonaciju topa i pred brodom oko 30 m. u more pala je jedna granata ili nešto slično tome, iza ove je pala još jedna pozadi krme oko 20 m. Pucanje je trajalo još neko vrijeme ali kugle su padale dalje. Videći da prieti opasnost brodu i ljudima kao i pratiocu tereta tajniku občine Gradac bio sam primoran zaustaviti brod i pitao sam njega što ćemo činiti. On je odgovorio da učinim sve za spašenje života. Brod koji se približavao mome brodu i došao na nas i naredio mi da vozim u Drašnice. Kada smo došli u Drašnice odmah su stali izkrcavati teret oko 45 kvintala. Osim toga su od brodskih stvari digli jedan novi kišni pokrivač za teret, jedan dalekozor, jedne mornarske čizme a moguće i još štogod jer sad nisam u stanju da to ustanovim. Kada su sve izkrcali i onda mi naredili da mogu odputovati kuda mi je volja. Obćinskog tajnika iz Graca zaustavili su u Drašnicama dok po izkazima ne ustanove za koga je bila roba određena. Odmah sam odputovao iz Drašnica i pravo se uputio prema talijanskom minopolagaču »Uglijano« i prijavio slučaj i rekao mu da putujem u Makarsku nakon čega je i i sam stigao u Makarsku.

Koliko je bilo ljudi na brodu koji

Vas je pratio i kako su s vama postupali?

Na brodu je bilo pet ljudi naoružani sa strogim postupkom i cijelo vrijeme puške su držali uperene na nas. Njihov postupak prema nama u početku bio je strog a kasnije su nam rekli da nam se neće ništa dogoditi.

Da li ste koga od napadača prepoznali

i da li znate odakle su?

Od napadača nisu mi poznati ni jedan, a jedan od njih kada smo rekli da je hrana za Gradac rekao je, ja sam iz Gradca, a občinski tajnik ga pozna.

Da li imate još šta kazati?

Nemam.

Ante Skansi v. r.

Saslušao

Ivo Rendić Miočević v. r.

Zapisnik sledi

Pozvan pristupi Stančić Josip Ivanov rođen u Sumartinu godine 1908 po zvanju pomorac kormilar sa motornog broda »Vicenco S« ex »Rudnik« p. Sumartin.

Jutros oko 05,30 sati odputovali smo iz Makarske za Gradac. Iz Makarske smo putovali pravo prema otoku Hvaru i nakon poprilići oko jednog sata okrenuli smo prema Sućurju. Na visini Podgore čuli smo da puca strojnica a iza toga jaka detonacija ili topa ili bacača mina. Nedaleko kugla je pala u more a dvije blizu broda i to jedna izpred pramca a jedna izpred krme. Odmah smo krenuli brodom prema otoku Hvaru ali u tom smo opazili jedan motor koji ide prema nama sa lijeve strane. Sa motora su nam naredili da idemo u Drašnice. Kada su nas izkrcali rekli su nam da putujemo jer može nastati pucanje. Mi smo na putu vidjeli dok smo došli u Drašnicu talijanski minopolagač, a siguran sam da je on i nas mogao vidjeti. Kad smo odputovali iz Drašnica bili smo

iza njega i on nas je dopratio do Makarske bez da se približio Drašnicama.

Jeste li koga poznavali na motoru?

Nisam nikoga

Saslušao

I. Stančić v. r.

Ivo Rendić Miočević v. r.

Zapisnik sledi.

Pozvan pristupi g. Cvitanović Petar Jakovljević rođen u Sumartinu godine 1917 po zanimanju pomorac šofer na motornom brodu »Vicenco S« ex »Rudnik« p. Sumartin.

Jutros smo u 05,30 sati odputovali iz Makarske za Gradac tako da smo u početku pravo vozili prema otoku Hvaru. Nakon jedan sat vožnje kada smo došli na visinu crte koja spaja Sumartin—Sućuraj skrenuli smo prema Sućurju. Ja sam pošao u motor da nešto radim i za menom je došao mornar i rekao mi da na brod pucaju sa kraja. Ja sam otišao na palubu i čuo dobro da sa kraja puca strojnica a iza toga nekoliko detonacija topa ili bacača mina. Opazili smo jedan motor koji nam presjeca put. Zaustavili smo i oni su nam naredili da vozimo u Drašnicu. Na putu od mjesta gdje smo ustavljeni do Drašnica vidjeli smo talijanski minopolagač da je išao iz Makarske. U Drašnici smo ostali po prilici pola sata i čim su nam izkrcali stvari naredili su da putujemo iz Drašnice. Iz Drašnice smo odputovali i uputili se prema minopolagaču kojeg smo uhvatili po prilici na istom mjestu gdje smo bili zaustavljeni i pristao uz nas. Zapovjednik i vođa palube otišli su na brod i nakon toga naredeno nam je da putujemo za Makarsku.

Da li ste prepoznali koga od napadača?

Nikoga.

Imate li još što nadodati?

Nadodajem na gornju izjavu da na početak pucanja brod je krenuo prema otoku Hvaru a zaustavili smo tek kada smo vidjeli da nam motor presjeca put.

Cvitanović Petar v. r.

Saslušao

Ivo Rendić Miočević v. r.

Za točnost!
brodski satnik:
Luteroti v. r.

M. M.

Zapovjedništvo
plovnih snaga NDH
Zagreb

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 6. OŽUJKA 1943. O POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU ŽUPE¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA

T. broj: 306/43.

Gospodinu Sinčić Davidu

Velikom županu, zamjeniku obćeg uprav. povjerenika
kod Superslode i stožerniku

I. **Obće stanje:** Kotar sinjski nastanjen je skoro izključivo sa katoličkim stanovništvom, izuzev obćine Vrlike i par zaseoka u neposrednoj blizini samoga Sinja. Narod se većinom bavi zemljoradnjom i stočarstvom, a u samome gradu Sinju trgovinom i obrtom, ali bez većeg elana. Narod je prilično dobre naravi ali mnogo ponosan i osjetljiv te u saobraćaju s njime mora se imati mnogo opreza i taktike te tako postupajući može se od istoga postići sve. Naprotiv ne trpe nabusitosti jer na svaki i najmanji nasrtaj obićno se povlaće i stvaraju u većini slučajeva pasivnu rezistenciju, a znadu upotriebiti i protivmjere. Ovo mora svaki odgovorni čimbenik imati u vidu kod saobraćaja sa narodom i prema tomu se ravnati u koliko želi imati uspjeha.

II. **Političko stanje:** Ovo nije zadovoljavajuće. Od Sinja u pravcu Livna i Vrlike može se reći da nema uobće vlasti — da je to ničija zemlja. Od Sinja prema Splitu u zadnje vrijeme prilike su se mnogo popravile i osjeća se priličan mir i sigurnost. Kako je poznato u Sinju i okolici od raznih neodgovornih lica nije se ništa težega desilo i da se je odmah u početku mogao zavesti jedan pravedan red, uvjeren sam, da ne bi bilo došlo do onoga što je došlo. Svieta iz Sinja i okolice imade priličan broj u šumi. Zašto su otišli, da li su to komunisti? Kako sam dobio dojam razgovarajući sa ljudima raznih zvanja i slojeva u prvome je redu tome dopriniela jaka i smišljena promičba sa protivničke strane, a slab rad u tome pravcu sa naše strane i još što je gore prietnje sa represalijama i pridievanje raznih imena ljudima koji to nisu nikada bili. Dakle trebalo je uzeti sasma drugi način, jer kako sam istakao pod I. to je narod osjetljiv i teško podnosi razne optužbe, a pogotovo ako su ove sa vrlo malim ili često nikakvim temeljem. Da li su komunisti? To se ne može nikako reći, nego naprotiv nacionalni i sviesni naravno izuzev tu i tamo po koju iznimku, ali treba imati u vidu, da su bili uvijek naučeni na neki svoj zaseban, da ga tako nazovem »Alkarski život« i naravna stvar da se takav narod ne može kroz noć prevesti na nešto sasma oprečno njihovom dosadanjem načinu života. U političkom pravcu nije pravilno rađeno. Sam kotar već godinu dana je bez kotarskog predstojnika. Dužnost kotarskog predstojnika vrši Dr. Martinović (Crngo-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 36/6—1, k. 231.

rac-pravoslavac), koji je inače vrlo izpravan i sposoban službenik, ali obzirom na okolnosti on ne može da uradi mnogo i bezuvjetno bi bilo potrebno postaviti kotarskog predstojnika starijeg i izkusnog upravnog činovnika i k tomu dodieliti potreban broj konceptualnog činovništva. Ustaški dužnostnici na svome su mjestu i ideja ustaštva i ako sporo, ali sigurno i temeljito napreduje. U tome pravcu ne treba ništa novo poduzimati, nego nastaviti dosadanjim radom. Ukinuti su viši razredi realne gimnazije, što je jako loše djelovalo na narod i ne vide razloga zašto je to urađeno. Kada se uzme u obzir da od Knina do Mostara nema ni jedne višerazredne školen uzevši u obzir tradicije Sinja i radi smirivanja bar za sada nije trebalo ukidati gimnazije.

III. Prehrana: Na tome polju pitanje je najboljnije. Namirnica za život narod nije primio već mjesecima. Skupoća je nepodnosiva. Narod je ispaćen. Za čitavu župu Cetina odobreno je 50 vagona hrane, ali od toga je vrlo malo stiglo od čega u Sinj ništa. Navodno se ta hrana nalazi u Sušaku i bilo bi potrebno poduzeti potrebne korake, da se istu čim prije dopremi.

IV. Izbjeglice:² U Sinju imade 1500 izbjeglica iz Vrlike i okolnih mjesta. Stanje među izbjeglicama nije dobro osobito što se tiče prehrane. U ogromnoj su većini mnogo ispaćeni najviše uslied slabe ishrane. U Omišu imade oko 700 izbjeglica i u Makarskoj oko 500, najviše djece. U Omišu i Makarskoj prilike sa izbjeglicama su prilično dobre.

V. Ustaše i Crna legija: Pored domobrana u Sinju imade ustaška vojnica sastavljena od ustaša i Crnaca (kako ih zovu radi crne odore). Među ovima imade mnogo nedisciplinovanih osobito onih mlađih, koji nisu nikada služili u vojsci i nisu bili naučeni na red. Ovi više puta upotrebljavaju razne gestove, ne hotimice, nego iz neznanja, koji niti služe njihovom ugledu niti poboljšanju prilika nego naprotiv postizavanju sasama protivno. Oni misle, da je njima sve dozvoljeno i da uobće nema vlasti nad njima. Kako sam primjetio i u tome pravcu poduzimaju se potrebne mjere i u zadnje vrijeme osjeća se poboljšanje te ima nade, da će pritužbe i sa te strane prestati. Disciplinu treba bezuslovno uvesti, jer ne samo što je to potrebno radi podizanja dostojanstva naših vlasti, nego i radi postizavanja poštovanja pred savezničkom vojskom, što do sada na žalost nije najbolje uspjelo.

Zaključak

Iz ovoga izvještaja, koji sam sastavio po saviesti vidi se, da imade mnogo nedostataka a među time i takovih, koji bi se dali otkloniti sa malo truda i spremnosti pa mislim, da treba odmah i pristupiti odstranjivanju svega što ne valja, ne odgađajući na sutra jer zlo koje se na vrijeme ne lieči postaje svakim danom gore.

Za Dom spremni!

Knin, 6. III. 1943.

Potpis nečitljiv

² Odnosi se na stanovništvo koje je izbjeglo pred četničkim terorom.

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 11. OŽUJKA 1943. O POKRETIMA I PLJAČKI ČETNIKA NA PODRUČJU SINJA I OMIŠA¹

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
V. T. broj: 13/43

Omiš, dne 11 ožujka 1943

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
Cetina u Omišu za vrijeme od 28/II do
6/III 1943 godine.

- 1) Ministarstvu unutarnjih poslova — Ured Ministra
- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova — Glavno ravnateljstvo
za javni red i sigurnost
- 3) Ministarstvu vanjskih poslova
- 4) Ministarstvu hrvatskog domobranstva — Zagreb
- 5) Obće Upravnom Povjereniku kod višeg zapovj.
tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«
- 6) Obće Vojnom Povjereniku kod višeg zapovj.
tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« — Sušak

Savezno nalogu Ministarstva unutarnjih poslova od 15/II 1942 V.T.
broj: 14-I-A predlažem Naslovu sljedeći izvještaj:

Ad I.

Pobuna ima i dalje, ali je djelatnost znatno popustila uslied poduzete
akcije protiv pobunjenika.

Za ovo razdoblje do danas nisu primljeni izvještaji, da su pobunjenici
počinili kakova nasilja.

Ad II nepromjenjeno kao u prošlim izvještajima.

Ad III.

Dana 1 ov. mj. došlo je u Trilj, kotar Sinj, do 2800 naoružanih čet-
nika,² gdje su prospavali, a dana 2 ov. mj. krenuli dalje prema Šesta-
novcu, kotar Omiš.

Za vrijeme boravka i prolaza kroz sama sela nanieli su pučanstvu
velike štete, ali nije bilo klanja.

U selu Vojniću odnieli su 7 konja i 9 magaraca te odnieli 16.000.—
Kn.

U selu Košutama otjerali su jednog konja i jednog magarca.

U selu Trilju otjerali su dva konja, a u zgradi pučke škole pociepali
sliku Poglavnika.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 29/7—1,
k. 231.

² Odnosi se na hercegovačke četnike koji su povučeni iz Kninske krajine u Herce-
govinu radi sudjelovanja u drugoj fazi četvrte neprijateljske ofenzive. Vidi dok. br. 12,
napomenu 4.

U selu Vedrinama otjerali 17 konja i 12 magaraca te vrlo mnogo odjevnih predmeta, hrane, zlatnine i novaca.

U selu Ugljanima otjerali 8 konja i 1 magarca te mnogo živežnih namirnica kao i odjevnih predmeta, 66.000.— Kn., zapalili jednu kuću Milun Jozi i sve što je u njoj bilo, a u poštanskom uredu uništili brzojavni aparat i pismohranu.

Kroz ovo vrieme četnici su pjevali uvrijedljive pjesme proti Poglavnika, Ustaša i Hrvatske.

Istoga dana do 14 sati stigli su u Katune, kotar Omiš, gdje su spavali, a dana 3 ov. mj. krenuli prema Imotskom u pratnji taljanskih zrakoplova.

I u selima Katune i Žeževici četnici su mnogo pljačkali te zapalili župni stan i 3 druge zgrade, lupali pokućstva i zagađivali vodu dok klanja nije bilo. Pjevali su uvrijedljive pjesme. Vodili su ih častnici biv. jugoslavenske vojske i oružništva, a među njima je bio kao satnik i bivši sreski načelnik u Imotskom Milan Joić iz Crne Gore.

Ad IV—VIII kao u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

M. P.

Veliki župan:

Luetić v. r.

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH
OD 12. OŽUJKA 1943. O PRILIKAMA NA PODRUČJU VELIKE ŽUPE
BRIBIR I SIDRAGA U KNINU¹**

Dnevni izvještaj broj 48., od 12. ožujka 1943.

[...]

Prilike u Župi Bribir i Sidraga

Iz izvještaja Velike Župe od 27. II. 1943 koji je tek sada primljen sliedi:

Prema primljenim viestima bila je talijanska vojska u borbi na području Korenica, Gornji Lapac, Srb i Tiškovac, a nakon postignuća cilja, pošto su joj jače partizanske snage došle iza leđa, povukla se je te namjerava napustiti Liku pa i Gračac (navodno između 5—15 ožujka). Jedna hrvatska lovačka bojna došla je u Gračac, ali se je opet povukla.

Tako opisuje položaj i izaslanik popa Đujića koji je u ime četnika došao Velikom Županu u Knin.

Ako bi talijanska vojska napustila Gračac prije dolaska naših snaga pao bi isti u ruke partizanima, a pruga i željeznički uređaji bili bi izloženi uništenju. Gračac neće nitko braniti pošto su četnički vođe već odlučili da se povuku na željezničku postaju Zrmanju i selo Otrić. Veliki Župan misli da bi trebalo spriječiti da talijanska vojska ode i to već zato što bi tim posredno bila izložena i talijanska Dalmacija provali partizana.

Izaslanik popa Đuića nudi savezno s time punu vojničku suradnju i ističe, da su četnici preslabi za braniti Gračac i prugu Gračac—Knin, pa stoga predlažu da im dođe u pomoć jedna dobro opremljena domobranska bojna sa težim naoružanjem i sa 2 topa, pa bi se onda zajedno sa četnicima to područje moglo držati. Đujić da smatra da bi to bilo korisno jer bi se nakon vojničke suradnje odnosi poboljšali. Veliki Župan misli da bi prijedlog bio prihvatljiv, u koliko se na vrijeme ne mogu onamo poslati dovoljne hrvatske snage, pa treba postići: ili da ostane talijanska vojska, ili poslati dovoljno naših snaga ili prihvatiti prijedlog. Snaga partizana na spomenutom području iznosi 6 brigada od po 700—1200 ljudi te jednog odreda od 600 ljudi, ukupno oko 5.500 ljudi. Nedavno je ustrojena jedna daljnja brigada između Grahova i Livna. Četnici misle da bi se čišćenje lako provelo uz suradnju jer su i domobrani i četnici vješti na tom terenu kao i načinu borbe pa im nebi trebale velike snage. Četnički delegat najavio je Velikom županu dolazak jedne delegacije četničkih vođa radi »političkih pregovora o uređenju pitanja pravoslavaca u zapadnoj Bosni« gdje su potjerani partizani. Veliki župan je mienja da držanje i namjera četnika nije promjenjena i da su i dalje uz London i Dražu, te se radi valjda samo o novoj taktici da bi se održali na području, gdje su u blizini hrvatske i njemačke čete.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 51/1—2, k. 256.

On drži stoga, da bi se mogla prihvatiti vojnička suradnja dok smo na području mi sami slabi, ali da za budućnost treba postići razoružanje četnika radi pacifikacije područja.

Iz Knina odputovalo je 27. veljače 2.500 hercegovačkih četnika² za Solin, pak ih je u Kninu ostalo samo malo. Odputovali su navodno prema Livnu za borbu protiv partizana. Iz predhodnog izvještaja od 13. veljače, (koji je također tek sada primljen) vidi se sljedeće:

U kotaru Drniš bila je u selu Ružiću uspostavljena oružnička postaja od 100 ljudi, ali je dne 4. veljače uslijed jakog pritiska partizana povučena. Nakon podhvata talijanske vojske i ustaške bojne u Drnišu 5. II. partizani su potisnuti te je 11. II. ponovno uspostavljena postaja Ružić, te poduzete mjere da se održi, jer u okolini još imade partizana.

Dne 3. veljače poduzela je talijanska vojska akciju protiv četnika skupine Žitnić (vođa Drago Beader). Talijani su razoružali jedan dio četnika, za koje su imali podatke da su krivci za pljačke i ubijanja u okolici. Uhitili su ih 7. Htjeli su razoružati još druge četnike za koje su imali ovakve podatke, ali su ovi sa oružjem pobjegli u planinu Moseć i tu samostalno osnovali bez pristanka Talijana »Štab gorskih osvjetnika iz planine« pod vođom Voinom Beaderom iz Žitnića. Ostale četnike za koje se nije ustanovila krivica ostavili su naoružane pod vodstvom jednog bivšeg jugoslovenskog častnika nepoznatog imena. Nakon toga nisu više zabilježeni incidenti na tom području. U Kninu je broj četnika sada malen većinom bolesnika, a ostali su krenuli prema Grahovu i Strmici —Drvaru, a jedna skupina prema Zrmanji i jedna prema Gračacu. U samom Kninu ima još oko 800 četnika. Sela Biskupija, Orlić i Markovci, prije četnički, nalaze se još pod kontrolom partizana.

Ovaj odlazak četnika iz Knina, radi kojeg je sada stanje oko Knina mirnije uslijedio je savezno sa operacijama prema Grahovu. Jedna skupina četnika i talijanske vojske došla je do u blizinu Grahova, bez odpora partizana.

Četnici su tom prilikom zapalili selo Tiškovac.

Neki četnici strahuju da će dolaskom njemačke i hrvatske vojske biti razoružani, uz propast njihovog plana o gospodovanju nad pojedinim teritorijama u Hrvatskoj, dok drugi misle da se neće uspjeti uspostaviti hrvatske vlasti.

Gore spomenuta akcija protiv Bosan. Grahova nije dala nikakvih rezultata, nego su se odredi nakon par dana vratili neobavljena posla, pak su četnici uglavnom Hercegovci do 27. veljače boravili u Kninskom Polju.

Dne 7. veljače održao je sa četnicima jedan sastanak major Palošević, bivši jugoslovenski major, koji je i opunomoćenik Draže Mihajlovića. Prema pouzdanom izvještaju Palošević je sviju pozvao da se uzdrže od napadanja protiv Hrvata i Talijana, ako ne budu htjeli napustiti ove krajeve. Međutim on drži da će Talijani dobrovoljno napustiti ove krajeve i sklopiti odjeljeni mir sa Engleskom, što je on natuknuo i u govoru na sprovodu Birčanina u Splitu rekavši, da Split nije talijanski nego jugo-

² Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

slovenski. Rekao je da se mora nastojati privući u četničke redove što više Hrvata, da u budućoj državi Srbi i Hrvati neće biti pomješani, nego će granica biti Kupa. Prema tome jasan je stav ovih četnika, pa treba postići da nakon čišćenja partizana budu razoružani. Što se tiče pravoslavnog pučanstva kninskog kotara, ono je ozlojeđeno na četnike i dalo bi se pridobiti za Državu.

Naše vojničke vlasti u Kninu na zahtjev Talijana odnosno osobnog generala Giannuzzi-a uhitile su 14 domobrana osumnjičenih radi komunizma, te ih na zahtjev Talijana njima predali. 10. ih je poslije vraćeno našim vojnim vlastima, a 4 su još u pritvoru kod karabinjera.

Dne 10. veljače došlo je oko 500 četnika, sve domaćih, u katolička sela Drniša te izvršili više pljačka. Ni prigodom ovoga kretanja četnika nije prisustvovao nitko od naših vlasti, pa čak niti talijanski častnik.

Izgleda da se u Kosovu stvara organizacija »crna ruka« pod vodstvom sadašnjeg zapovjednika četničkog bataljona Radića Sime, koja ima za cilj pobjeći u šume i odatle ubijati Hrvate.

Četnici su izdali letak reproducirajući viesti londonske krugovalne postaje, koja poziva Hrvate da se priključe četnicima, kao što su to učinili dalmatinski Hrvati, te mnogi domobrani. Napominje da je to posljednji čas da okaju ustaške pokolje, jer da saveznici spremaju veliki juriš, pa neka taj dan dočeka sve domobrane pod zapovjedništvom generala Mihajlovića. O ovom letku podžupan je obavijestio zapovjedajućeg generala.

Priloženo je pismo nekih četničkih prvaka Dabroslavu Jevđeviću kojim ti prvaci (iz Bos. Krajine) traže da ih se vrati u njihove krajeve da bi se čim prije očistili od partizana i tako povećao broj četnika koji su tamo neupotrebljeni, jer da sada četnici dinarske divizije razpolazu malim brojem četnika svega 2.200 ljudi, dok se sa dalmatinskim četnicima ne može računati, a i njih imade svega oko 1.000. To bi stvorilo preduvjete za borbu protiv svih neprijatelja srbskog naroda i to baš u krajevima zapadne Bosne šumovitim i nepristupačnim i time idealnim za ovu stvar. Drugačije takove operacije nebi bile potrebne.

U listu »Krik iz jama« izišao je članak upravljen Hrvatima. U njemu četnici odbijaju kritike da su primili oružje iz drugih ruku, jer da je njihova dužnost da ne budu sentimentalni u svojoj borbi protiv zatornika srbstva, koji su prouzrokovali »jedanaestotina hiljada mučeničkih grobova«. Naprotiv četnici žigoću kukavičko držanje Hrvata u ratu protiv Jugoslavije, čime su okaljali narodno evanđelje, da su južni Slaveni jedan narod, a osim toga pomagali ustašku ideju i zlodjela, radi čega će svak biti pozvan na odgovornost.

T.I. . .

[. . .]

Daljnji podatci o nedjelima četnika u kotaru Drniš—Vrlika

Župska redarstvena oblast u Omišu javlja, da je jedna grupa četnika koji su oko 26. siečnja vršili nedjela i ubistva u spomenutim kota-

rima pošla iz sela Žitnića. U selu Maovicama sastala se je sa drugom četničkom grupom koja je pošla iz Siverića preko Štikova, gdje je također ubijeno nekoliko osoba. U Maovicama ubijeno je 47 osoba. Jednog čovjeka su svezali na jedan stol i na njemu zapalili vatru. Treća grupa došla je u mjesto Vrliku i to preko Kozjaka. Tu su zaklali 13 osoba. Ova je grupa došla iz Kosova. Četvrta grupa iz Knina preko Polače u Kijevo. Tu je ubijeno preko 100 osoba, kroz dva dana. Iza toga su okolni seljaci nastavili pljačkom u Kijevo.

[...]

I. 1705.

BROJ 317

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH ZA PERIOD OD 8. DO 13. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU VELIKE ŽUPE CETINA¹

I. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI CETINA

1. Daljnji podatci o nedjelima četnika u kotaru Drniš—Vrlika. Župska redarstvena oblast u Omišu javlja, da je jedna grupa četnika koji su oko 26. siečnja vršili nedjela i ubistva u spomenutim kotarima pošla iz sela Žitnića. U selu Maovicama sastala se je s drugom četničkom grupom koja je pošla iz Siverića preko Štioca, gdje je također ubijeno nekoliko osoba. U Maovicama ubijeno je 47 osoba. Jednog čovjeka su svezali na jedan stol i na njemu zapalili vatru. Treća grupa došla je u mjesto Vrliku i to preko Kozjaka. Tu su zaklali 13 osoba. Ova je grupa došla iz Kosova. Četvrta grupa iz Knina preko Polače u Kijevo. Tu je ubijeno preko 100 osoba, kroz dva dana. Iza toga su okolni seljaci nastavili pljačkom u Kijevo.

I. 1705.

Odgovor Superslode u pogledu represalija u Dugopolju. U poznatim događajima u Dugopolju talijanski odredi skupa sa četničkom milicijom zapalili su više seljačkih kuća, ubili više seljaka.

Na posredovanje Obćeg upravnog povjereništva, zapovjedništvo Superslode dne 16. veljače odgovorilo je, da se čitava djelatnost mora shvatiti kao odmazda koju je nametnulo stanje koje vlada u tom području. Sve obavijesti pa i one hrvatskih vlasti potvrđuju, da je Dugopolje sklonište komunista, te da su u Dugopolju uz sudjelovanje seljaka pljačkani samovozi, koje su partizani zarobljavali i tu dovodili. Dugopoljski odmetnici krivi su i za napadaj na vlak izvršen 13. listopada 1942. u

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 10/5—1, k. 256.

kojem je poginulo 40 osoba, a tako isto i za mnogobrojne zasjede talijanskim četama, čiji je uspjeh izravno povezan uz suradnju seljaka. Stoga je bila potrebna nemilosrdna pouka tamošnjem stanovništvu, koje se je bilo napadno izobjestilo. Nek se Dugopolje vrati poslušnosti, pa će i vlasti prema njemu biti širokogrudne.

I. 1651.

3. Djelatnost partizana u području župe Cetina. Dne 9. veljače partizani su prisilno unovačili oko Omiša osobe od 18—30 godina, ali se nezna koliko je bio njihov broj. Istog dana su vršili novačenje i u obćini Poljica, Muć, Lećevica. Dne 10. veljače jakim snagama nakon višesatne borbe zauzeli su Imotski.

I. 1722.

4. Dolazak talij. vojske u Makarsku. 13. veljače stiglo je u Makarsku 500 vojnika koji su zauzeli svoje ranije nastambe. Poslije je stiglo još 620 vojnika, ali su 20. veljače napustili Makarsku odputovavši u pravcu Metkovića, tako da je ostalo svega 120 vojnika. Talijanski lučki častnik opet je doselio u Makarsku, te ima izgleda da će se uspostaviti ranije veze Makarske morskim putem.

I. 1578.

5. Odgovor Superslode o događajima oko Vrlike. Obće upr. povjereništvo posredovalo je kod Superslode, navodeći da su četnici-milicioneri u Kijevu ubili 8 osoba, u Kosarima jednog čovjeka, u Maovicama 50—60 ljudi, a u Vrlici 13 osoba i to po dosada pronađenim podacima, jer točniji podatci nisu se još mogli dobiti. Traži da se milicioneri ne upotrebljavaju u krajevima gdje je hrvatsko pučanstvo, kako je to i dogovoreno u Zagrebu 19. VI. 1942, ali je zapovjedništvo armijskog korpusa u Splitu zapovjedilo da milicioneri sami i bez sudjelovanja talijanske vojske poduzmu akciju oko Vrlike, makar da su i vođe četnika i Veliki župan u Kninu bili protivni upotrebi četnika oko Vrlike.

Zapovjednik Superslode odgovorio je, da su talijanski častnici koji su kao zapovjednici bacača mina pomagali ove podhvate posvjedočili, da milicioneri nisu izvršili nikakvih nasilnih djela. Jedino da su poginula dva katolika, zbog čega je zapovjedništvo milicionera poduzelo da pronađe i uhiti krivce. Ipak će obzirom na točne podatke O.u. povjereništva po imenima poginulih povesti ponovnu strogu izragu. Smatra pretjeranom tvrdnju povjereništva da su četnici nepouzđani za probitke uobće Osovine. Naprotiv i pored svih nezgoda pokazali su se vrijedni čemu je najbolji dokaz da su imali 1.000 mrtvih u posljednjih 6 mjeseci. Slaže se o potrebi najveće stege prema milicionerima, da bi se izbjegle osvete za to krvoproliće. Uostalom ispadi četnika obično su posljedica ispada sa strane Hrvata kao što je to bio slučaj koncem prosinca kod Lovinca gdje su milicioneri napravili ispad izazvani nepotrebnim ubistvom 9 pravoslavaca u tim krajevima, malo prije toga događaja. Izbjegavati će upotrebu pravoslavaca u hrvatskim krajevima iako to od slučaja do slučaja neće biti moguće. Želi da se ostvare pretpostavke da bi se moglo prići razoružanju milicionera.

I. 1711.

[...]

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD SRE-
DINE OŽUJKA 1943. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGUR-
NOST U ZAGREBU O POSJETU NJEMAČKIH OFICIRA KNINU I
POSJETU VOJVODE ĐUJIĆA GUVERNERU DALMACIJE U ZADRU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA

V. T. broj: 10/276-43.

Priepis: Darda

Predmet: Četnici. —

Ravnateljstvu za javni red i sigurnost

Z a g r e b

Dana 10. ožujka 1943. iz Bos. Grahova došli su u Knin 5 njemačkih častnika sa 2 dočastnika. Imao sam prilike da s njima razgovaram, a po njihovim riečima došli su u Knin, da izvide položaj na putu iz Bos. Grahova do Knina. Došli su bez ikakove pratnje na motornim dvokolicama. Javili su se i kod talijanskog zapovjedništva. Od njih sam doznao, da je njihovo zapovjedništvo divizije u Livnu, a da ista divizija ima posade u Bos. Grahovu, Drvaru i u Bos. Petrovcu. Rekli su, da oni neće tamo dugo ostati, ali da bi morala doći hrvatska vojska u navedenim mjestima prije njihova odlaska, jer ako nebi to uslijedilo, da bi se tamo mogli ponovo ojačati partizani. Istakli su, da su glavne snage partizana uništene, jedan dio pak da se prebacio preko Livna dalje prema jugu, a jedan dio manji prema Lici, a da u okolici Drvara ima još manjih dielova, koji su razpršeni po brdima i šumama. Partizanske snage, koje su se prebacile i sada se nalaze u krajevima granice Bosne i Like ciene na oko 5000 ljudi. Tražili su obavještenja o četnicima, te sam opazio, da su im imena glavnih vođa poznata, da im je poznat njihov rad, neprijateljstvo prema Hrvatskoj Nezavisnoj Državi, a i njihove veze sa Dražom Mihajlovićem. Istakli su, da ih ipak sa potrebnim oprezom treba upotrebiti u borbi protiv partizana, a poslije toga, da će s njima lako obračunati u koliko budu zadržali svoj nepomirljivi stav Prema Hrvatskoj Državi. Pričali su mi, da je k njima bio došao biv. jug. častnik Cvetičanin, jedan vođa četnika, i da ih uvjeravao, da su četnici spremni za borbu protiv partizana.

U Knin su došli u vezu sa ovim Njemcima, Mane Rokvić i još neki drugi četnici.

U vezi s time jučer 12. ožujka 1943. Bosanski četnici su se bez obavještenja Talijana udaljili iz Knina i okolice, te pošli prema Bos. Grahovu i smjestili su se u selu Pečenica, koje od Bos. Grahova nije udaljeno više od 2 km. Svega ih je pošlo oko 400 i baš: 36 Drvarčana, 30 Petrovčana i 300 Grahovljana. Od poznatih četničkih vođa s njima su pošli Mane Rokvić, Brane Bogunović i Marko Čučuz. Po obavijestima povjerenika br. 1. oni kane da se vrate u svoja mjesta i da surađuju sa

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 8/7-2, k. 195.

njemačkom vojskom, a i sa hrvatskom. Od bivših jug. časnika s njime je otišao bivši jugoslavenski nadporučnik Milan Cvetičanin, a Brane Bogunović je po nalogu zapovjednika njemačke vojske u Bos. Grahovu odputovao za Bos. Petrovac.

Isti povjerenik me obavijestio, da je pop Momčilo Đujić dana 8 i 9 ožujka 1943 bio u Zadru i da je bio primljen, od Namjestnika za Dalmaciju² i da se kod njega zadržao preko 1.30 sat.³ Predmet njihovog razgovora nije poznat.

Svakako nakon svog povratka pop Momčilo Đujić izdao je naređenje, da se štab njegov t.zv. »Dinarske divizije« preseli u Pađane, gdje će se i on, po onome što je kazao, zadržavati, a u Kninu će od četničkih vođa ostati samo biv. jug. satnik Ciganović i biv. jug. satnik Ilić. Sa popom Đujićem su ostali i svi ostali jug. časnici, koji su bili na ovom području. Nakon odlaska Bosanskih četnika jakost Đujićevih četničkih odreda sa Ličanima, koji su se k njemu priključili, cieni se na 2000—2200 ljudi.

Prema glasinama što kolaju u četničkim redovima izgleda, da je svrha Đujićeva razgovora u Zadru sa Namjestnikom Dalmacije bilo njegovo jače povezivanje sa Talijanima, te se tvrdi u istim krugovima da je to i postignuto.

Napomenuti mi je, da k meni nije uobće došla delegacija četnika, koju je biv. jug. satnik Ilić bio najavio u ime popa Đujića, a niti su Bosanski četnici došli k meni i donieli mi na pismeno svoje želje i prijedloge, kao što su bili obećali, o čemu sam izvijestio u ranijim izvještajima.

Za Dom spremni!

M. P. podžupan: Ante Vataavuk, v. r.

² Guvernera Dalmacije.

³ Vidi dok. br. 100 i 235.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA U OMIŠU OD 18. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U PRVOJ POLOVICI OŽUJKA¹

Zapovjedništvo oružničkog krila Omiš

Broj 621/taj.

U Omišu, dne 18. ožujka 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za prvu

polovinu mjeseca ožujka 1943.

- 1) Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije Mostar
- 2) Zapovjedništvu II. sektora O.V.P. kod Superslode Sinj
- 3) Velikom Županu velike župe Cetina Omiš
- 4) Župskoj redarstvenoj oblasti Omiš
- 5) Zapovjedništvu oružničkog krila Dubrovnik
- 6) Zapovjedništvu oružničkog krila Mostar
- 7) Zapovjedništvu oružničkog krila Travnik
- 8) Zapovjedništvu oružničkog krila Jajce
- 9) Zapovjedništvu oružničkog krila Knin

Temeljem odredaba Privremenog Naputka za rad i organizaciju izvještajne službe u domobranstvu i zapovjedi Glavnog oružničkog zapovjedništva J.S. broj 321/taj. od 31. srpnja 1941., a po prikupljenim podacima podnosim izvješće za minulih 15 dana u sljedećem:

I. OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1) Raspoloženje naroda:

Opće unutarnje prilike u narodu od posljednjeg ovakvog izvješća pa do danas, niesu izmijenjene. U narodu duhovi su još uvijek uznemireni i još uvijek vlada obća potištenost i uznemirenje. Ovo je osobito u posljednje vrijeme primjećeno od kada četnici kao suborci, pod okriljem talijanske zaštite vrše tobožnju akciju protivu partizana, dok međutim takva akcija uobće i nepostoji, već postoji obća pljačka i ubijanje svega onog, što se zove »Hrvat«. Ovi četnici očito i svuda ispoljavaju svoju mržnju protivu suvereniteta naše države i Poglavnika i ovakvim postupkom tih četnika, naš je živalj zabrinut i zastrašen.

Partizani i ostali odmetnici i na dalje ugrožavaju javnu sigurnost na čitavom području, no ali u manjim mjerama, kao što je to ranije vršeno. Zapaža se u zadnje vrijeme kod naroda neko vidno raspoloženje, uslied poduzete akcije na čišćenju i punu nadu polažu u naše i njemačke odrede, jer kod njega vlada uvjerenje da jedino te snage su u stanju da si svim tim pljačkaškim bandama već jednom učini potpuni kraj i partizani potpuno likvidiraju a jednako i četnici.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 27/2a—2, k. 138.

Gospodarstvene prilike su još uvijek očajne. O prehrani nema ni govora i narod gotovo skapava od gladi i stanje sve iz dana u dan se pogoršava osobito od kada su prekinute veze sa Sarajevom.

Drugi narodnosti na području ovog krila nema, osim nešto taljanskih optanata po otocima i židova dopremljenih na prisilan boravak. Optanti rade na promičbi u korist Italije, dok se nad židovima vodi strogi nadzor od strane taljanskih vojnih vlasti i njima je ograničeno kretanje i druženje sa pučanstvom.

2) Četnička akcija i poduzete protivmjere:

Od zadnjeg izvješća dogodili su se ovi slučajevi:

23. veljače u Vrliku i njezinu okolicu (36 km s.z. od Sinja) stigli su omanji odredi četnika, rodом sa područja okolice Knin i Vrlike.² Četnici vrše zastrašivanje našeg življa, vrše pljačku i uništavanje dobara našem narodu, rasturaju letke u kojima pozivaju sve Srbe na borbu do konačnog istrebljenja Ustaša. Takav jedan letak predan je od strane oruž. postaje Ribarić zapovjedništvu II. sektora O.V.P. kod Superslode u Sinju.

27. veljače u 02,00 sata iz Ribarića (16 km s.z. od Sinja) za Vrliku krenuo je 1 sat 34 Ustaške pripremne bojne crne legije pod vodstvom ustaškog poručnika Živka Ištakovića u borbu protivu ovih četnika.³ U Vrlici zatečena je grupa od 30 četnika od kojih 7 pohvatano je razoružano pa zatim pušteni svojim kućama, dok ostali su se razbjegli.

28. veljače u okolicu Vrlike stigla je druga grupa četnika u jačini oko 800.⁴ Svi dobro naoružani sa dva teška bacača a pod vodstvom nekog poručnika imenom »Nikola«. Ovaj »Nikola« pozvao je zapovjednika ustaškog sata na pregovore. Pregovori vršeni su na mjestu zv. Golobrdo (3 km j. od Vrlike) tog dana od 9,30 do 10 sati. Vođa tražio je da ustaše napuste Vrliku i njezinu okolicu što je poručnik Ištaković ovo odbio, jer da Ustaše pod nikakvim uslovima neće se povući, jer da su došli radi preuzimanja vlasti. Dok su pregovori trajali, četnici vršili obkolivanje naše ustaške satnije i zatim jedan od četnika iz zaklona viknuo je »komandire dolazi bataljon taljana, odmah dođite ovamo, pa je vođa četnika napustio mjesto i povukao se, a zatim povukao se je zapovjednik ustaške satnije sa svojom pratnjom. Četnici zatim odmah otvorili su pušчанu i strojopušчанu vatru, kao i iz dva teška bacača, na našu postrojbu, koja je ranije zauzela položaj od »Gradine« (5 km i. od Vrlike) do blizinu sela Maovice (3 km s.z. od Vrlike). Borba trajala je sve do 18,00 sati, kada su četnici prekinuli paljbu. Naše postrojbe ostale su na položaju i tokom noći povukli su i zauzeli sigurnije položaje poviše sela Vinalić—Garjak (5 km s. i. od Vrlike). Četnički gubitci iznose 70 poginulih, dok za ranjene nema se podataka. Gubitci na našoj strani: 6 mrtvih, 2 ranjena i 2 nestala.⁵

1. ožujka iz Ribarića upućeno je pojačanje od 30 oružnika i pričuvnika iz 3 satnije pripremne ustaške bojne. Daljih se podataka nema.

Izvješće ovog krila broj 603/taj. od 15. ovog mjeseca.

^{2, 3, 4 i 5} Vidi dok. br. 228 i 342.

1. ožujka grupa od oko 3000 naoružanih četnika iz Splita,⁶ pri prolazu iz Dicma preko Trilja, Blata n/C, Šestanovac, Žeževica, Grabovac, Zagvozdo i dalje prema Imotskom izvršili su sljedeća djela:

u selu Vojnić (13 km j. od Sinja) opljačkali su 18 komada tovarne stoke, a Lovri Bajiću odnijeli srebrni sat sa lancem i Ivanu Mijiću 3 muška odijela i druge razne ženske robe;

u selu Gardnz. (14 km j. od Sinja) seljaku Roguljić Jozi odnijeli su 6000 kuna, a Tadinac Ivanu 10.500 kuna;

u selu Košute (12 km j. od Sinja) otjerali su jedno magare i jednog konja;

u selu Trilju (14 km j. od Sinja) u osnovnoj školi pocjepali su sliku Poglavnika i 2 zemljovidne karte N.D.H., a jednom seljaku otjerali jednog konja;

u selu Vedrine (16 km j. od Sinja) u s. Čaporice (15 km j. i. od Sinja) i s. Ugljane (17 km j. i. od Sinja) vršili su pljačku svega onog do čega su došli (živežne namirnice, odjevne predmete, vrijednosne stvari, novac, stoka. U s. Ugljane uništili su naš poštanski ured, razbili brzoglasni i brzoglasni stroj i pismohranu zapalili. Osim gore navedenog ta banda kuda god je prolazila pjevali su razne uvredljive pjesme protivu Poglavnika, Ustašama i N.D.H. te propitivali gdje ima rodbine ustaške da ih kolju;

2. ožujka u s. Blatu n/C (15 km s. i. od Omiša) zapalili su stojnu kuću, sa gostionom, kuhinjom, podrumom i štalom sa svima stvarima koje su se unutra nalazile seljaku Perišić Slavku, a po selu izvršili pljačku do svega do čega su došli i sobom otjerali 12 konja. Na prolazu četnici bili su napadnuti od strane partizana sa nekoliko puščanih naboja j. i. strane mosta rieke Cetine, kojom prilikom dva su četnika ranjena, dok borbu sa partizanima nisu poduzeli, već su krenuli za s. Šestanovac;

u s. Katuni (18 km s. i. od Omiša) opljačkali su više komada konja, goveda, ovaca, zatim raznih odjevnih predmeta i posteljine, gotovog novca, ostalih vrijednosnih stvari, živežne namirnice, po konobama prolili vino i rakiju, po kućama porazbijali stakla na prozorima i kućni namještaj;

u s. Žeževica (24 km i. od Omiša) zapalili su župski stan i garažu Milana Pejškovića i u istom selu zapalili su dvije pojate, pa zatim po selu nastavili svoju uobičajnu pljačku i pljačku vršili na isti način kao i u ostalim selima. Pored toga u ovome selu zagađivali su vodu u bunarima, na taj način što su vršili veliku nuždu, pa izmetine bacali u bunare;

3. ožujka u s. Grabovcu (19 km s. od Makarske) zaklali su seljaka Vrdoljak Pavla i zapalili šest domova (kuća);

u s. Zagvozdu (14 km s. od Makarske) ubili su (zaklali) sljedeće osobe: Dundić Matu, Čagalj Josipa, Stapić Ivana, Stapić Mirka, Bartulovića Matu, Čagalj Luku, Buljubašić Ivana i Gaću Marijana, a zapalili ukupno 8 domova, među kojima i župsku kuću, oružničku postaju i osnovnu školu. Zatim u selu izvršili svoju »generalnu« pljačku, iznudu,

⁶ Odnosi se na hercegovačke četnike. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

silovanja, narod zlostavljali da im na taj način izruči novac i razne vrijednosne stvari sa ruku skidivali prstenje, sa osoba svlačili bolja odijela i obuću, razbijali i uništavali ostalo dobro seljacima, kao prolivali vino i rakiju, porazbijali prozore, namještaj itd.

Ova četnička banda većinom izvršila je osvjetu kod onih žitelja, koji imaju bilo sina ili brata u ustaškoj vojnici, tako da ovi te isti ljudi ranije stradali su od partizana, a sada podpuno uništeni su po četnicima. Poništenje kod ovog naroda je na vrhuncu i ne dase opisati.

Iz ovoga se zaključuje da ovo nisu četnici koji su spremni za borbu protivu partizana, već ovo je naoružana pljačkaška protudržavna banda koja stoji na tome da podpuno istriebi naš hrvatski narod i da nanosimu milionsku štetu.

Četnike pratilo je pet talijanskih krilaša.

Izvjeste oruž. postaje Trilj broj 202/taj. od 3.; Blato broj 112/taj. od 4.; Zadvarje broj 156/taj. od 4. i Zagvozđ broj 93/taj. od 6. ovog mjeseca.

3) O K o m u n i z m u:

Održava se i širi pod vidom »Narodno oslobodilačke partizanske vojske«. Svojom prinudnom mobilizacijom, o kojoj je izvješteno u prošlim izvješćima, imali su namjeru pojačati dielove na kopnu, pa su na otoku Braču i u Makarskom primorju imali dobar odaziv, dok po drugim mjestima, taj odaziv bio je vrlo slab i gotovo nikakav. Pogovara se, ali vijesti nisu potvrđene, da je među partizanima na kopnu došlo do rasula i da su svi njihovi logori raspušteni i da ide kud ko zna, jer im je uslied povedene akcije od strane naših i njemačkih postrojbi u Bosni po nestalo hrane, opreme i streljiva, a veliki je pritisak na iste sa strane naše i savezničke vojske. Tako se pogovara, da ima veći broj partizana u predjelu mjesta Bogomolja na otoku Hvaru koji su se na kopno prebacili a rodnom su sa područja otoka Korčule i Visa.

Na otok Brač, prema obavještenju oruž. postaje Supetar vratilo se je iz partizanskih redova oko 1000 osoba.⁷ Manje su se skupine prijavile talj. voj. vlastima, dok ostali se još ne osuđuju prijaviti.

Kao važniji događaji savezno sa njihovom akcijom bili su:

U posljednje vrime odbjegli su od svojih kuća i priključili se partizanima i to: Milošević Milica iz Glavica, Mandić Anđelka iz Brnaza, obe obćine Sinj, kotar isti (izvjeste oruž. post. Sinj br. 733 od 12. o. m.) Lovrić Ante trg. pomoćnik, Marković Radovan đak, Dragaš Ubaldo, šofer, Bešker Srećko đak i Čikara Ivan mesar, svi iz Sinja (izvjeste oruž. post. Sinj broj 701 od 9. o. m.) Anđelko Šipić i Mate Šipić iz Vedrina, Milan Pešo, Stipe Knezović i Luka Mandić iz Ugljana, obćine Trilj, kotar Sinj (izvjeste oruž. post. Trilj broj 387 od 10. ov. mj.).

20. II. odbjegli su od svojih kuća i priključili se partizanima: Jakov Delić, Marko Radman, Ante Čosić, Stipe Kristić i Duje Krce iz sela Graba Podi, obćine, Trilj, kotar Sinj.

⁷ Vidi dok. br. 89 i 94.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 397 od 12. o mj.

20. II. povratio se je iz odmetništva Boban Ivan Petrov đak iz Sinja. Predan je našoj oblasti.

Izvješće oruž. postaje Sinj broj 730 od 12. ožujka:

26. II. od 07,00 do 08,00 sati grupa od 15—20 naoružanih partizana Dinarske skupine⁸ vršili su napadaj na oruž. ophodnju postaje Han u s. Gala (9 km s. i. od Sinja) jačina 12 oružnika. Ophodnja prihvatila je borbu i partizane odbacila u pravcu »Krivi Umac« kota 502 (10 km s. i. od Sinja) a budući da se u blizini nalazi partizanski logor u Stražbenici (2 km j. od Krivi Umac) dalji progon obustavljen je i kada je ophodnja dobila zatraženo pojačanje, ponovno se je sukobila sa partizanima kod kote 536 (11 km i. od Sinja). Partizani imali su gubitke: 2 mrtva i 2 ranjena i uništena je njihova lađa, sa kojom su preko rieke Cetine prevažali hranu.

28. II. u 09,00 sati grupa naoružanih partizana⁹ iste skupine vršila je napad na domobranski posadni vod u s. Bajagiću (7 km s. i. od Sinja). Napadaj je dobiven bez vlastitih gubitaka.

Izvješće ovog krila broj 585/taj. od 10. o. mj.

1. ožujka tri taljanska krilaša bombardirali su s. Tučepi (6 km i. od Makarske) navodno zbog toga, jer se u selu nalaze partizani. Srušeno je 10 kuća i isto toliki broj ima ranjenih i 1 žena ubivena.

Izvješće voda Makarska broj 207/taj. od 16. o. mj.

3. ožujka u 08,00 sati iz strana više s. Vedrina (1 1/2 km i. od Trilja) jedna grupa partizana otvorila je pušчанu vatru na napadače i ove rastjerala sa gubitcima 4 mrtva i 1 ranjen.

3. ožujka u 23,00 sata pet naoružanih partizana Kamešničke skupine oduzeli su Vidić Marku u s. Čitluk (6 km s. od Sinja) krugoval uz obećanje da će mu se krugoval vratiti, kada njima neće više trebati.

Izvješće ovog krila broj 585/taj. od 10. ovog mjeseca.

3. ožujka grupa od 70 naoružanih partizana u s. Velić (6 km s. i. od Trilja) odnieli su seljaku Petru Mariću 3 vola, 2 koze i 2500 kg sena.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 379 od 8. ovog mjeseca.

5. ožujka, oko 24,00 sati grupa od 50 naoružanih partizana Mosorske skupine u s. Vojnić—Bučani (5 km z. od Trilja) opljačkali su seljaku Ivanu Ivkoviću: 1200 kg pšenice, 250.000 kuna, 12 pari opanaka, razne kućne robe, 100 kg krumpira, 2 džepna sata, 2 vola, 100 kg suvog mesa, 4 pršuta i 80 kg kukuruznog brašna, a seljaku Stipanu Majiću: 700 kg pšenice, 8 pršuta, 12 kg suvog mesa, 150 l vina, 2 para cipela, i dogled, konja, kravu, gotovog novca 45.000 kuna, zatim opljačkane stvari nato-varila na konje i otišli u pravcu Mosora.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 379 od 8. ovog mjeseca.

4. ožujka prijavio se je našoj straži na bloku u Trilju, povratnik partizan Srećko Bešker iz Suhaća kod Sinja. Sproveden je zapovjedniku II. sektora O.V.P. kod Superslode u Sinju.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 347 od 4. ovog mjeseca.

⁸ i ⁹ Odnosi se na jedinice Splitskog NOP odreda.

7. ožujka dobrovoljno povratio se je iz odmetništva Ante Križanac šofer iz Sinja. Imenovani po izvršenom saslušanju pušten je na slobodu.

Izvješće oruž. postaje Sinj broj 702 od 9. ovog mjeseca.

5/6. ožujka partizani porušili su most na reci Cetini u Blatu na Cetini (16 km s. i. od Omiša) tako da je na njemu svaki prolaz nemoguć.

Izvješće oruž. postaje Blato broj 116/taj. od 7. ovog mjeseca.

6. ožujka oko 22,30 sati grupa od 20 naoružanih partizana u selu Obrovac (6 km s. od Sinja) opljačkali su seljaku Tenžera Ivanu 3 vola, 50 kg suvog mesa i 350 kg pšenice i sa plienom udaljili se u pravcu planine Dinara.

Točno neustanovljenog dana početkom ovog mjeseca ubijen je po partizanima i bačen u potok Ruda občinski poslužitelj Mardić Vinko iz Sinja, koji je raznosio službene spise i pozive seoskim glavarima občine Sinjske.

Izvješće oruž. postaje Han broj 383 od 8. ovog mjeseca.

9. ožujka u 07,00 sati neutvrđen broj naoružanih partizana Biokovske skupine¹⁰ od sela Kotišine (4 km ist. od Makarske) izvršio je prepad na naše ustaške postrojbe, koje se nalazu na periferiji grada Makarske. Borba trajala je sve do 20,00 sati, kada su se partizani povukli. Poginuo je čarkar Ivan Ivanković, a tri čarkara ranjena su. Partizani imadu gubitaka 20 mrtvih i nekoliko ranjenih.

U selu Kotišina prema saznanju prebačeno je 500 partizana — Crnogoraca, koji su izbjegli iz okolice Livna.

Izvješće ovog krila broj 593/taj. od 12. ovog mjeseca.

9. ožujka u 10,00 sati u Omišu uhićen je Mužinić Vlado iz sela Srinjina, kotar Omiš, (10 km sj. z. od Omiša) iz razloga što je prisilno mobilisao mladiće iz sela Kučići (12 km ist. od Omiša) ove odvodio u partizanske logore, Mužinića pripoznali su Topić Ratimir, Topić Petar i Pervan Mirko svi iz Kučića, koji je Mužinić sprovodio do partizanskog logora iz kojeg im je uspjelo pobjeći.

9/10. ožujka neutvrđen broj naoružanih partizana Mosorske skupine u selu Krušvar (12 km j. od Sinja) zapalili su kuću seljaku Nikoli i Ivanu Bilandžiću iz razloga što imenovani imaju svoje sinove u ustaškoj vojsci.

Izvješće ovog krila broj 596/taj. od 13. ovog mjeseca.

11. ožujka u 22,00 sati 4 naoružana partizana Mosorske skupine u s. Jesenice (7 km s. z. od Omiša) opljačkali su seljaku Nazor Mati, raznu posteljinu i kuhinjsko posuđe u ukupnoj vrijednosti od 304.100 kuna. Ove stvari bili su u pohrani kod imenovanog Nazora, a vlasništvo su hoteljera Hanzika. Sa plienom partizani udaljili su se u pravcu planine Mosor.

12. ožujka oko 10,00 sati neutvrđen broj partizana Mosečke skupine iz brda »Imber« iznad s. Sičane (10 km j. z. od Sinja) sa paše otjerali su 9 koza. Poduzeta akcija od strane talj. vojske iz Dicma, ostala je bez uspjeha.

13. ožujka oko 24,00 sati u s. Donji Bajagić (9 km s. od Sinja) došlo je 9 naoružanih partizana Dinarske skupine i seljaku Vrce Jozi opljač-

¹⁰ Odnosi se na Biokovski NOP odred. Vidi dok. br. 119.

kali jednu kravu, 2 magarca, 200 kg pšenice i 40 kg suvog mesa. Među ovom bandom prepoznat je Petar Balajić iz istog sela.

14. ožujka dobrovoljno predao se je našoj postrojbi u Makarskoj partizan Grubeša Ante iz Makarske sa jednom bombom i Bilić Filip iz Baškevode, kotar Makarske. Na zapisniku izjavili su da su bili zavedeni i da među partizanima ima ih mnogo koji bi se htjeli predati, pa čak i sa oružjem, kad bi znali, da im se neće ništa dogoditi.

14. ožujka oko 01,00 sat partizani u s. Gljev (14 km s. i. od Sinja) opljačkali su ukupno 20 ovaca — iz svake kuće po jedan komad — i otjerali u pravcu planine Kamešnica.

14. ožujka oko 12,00 sati naoružani partizani Boban Stipe i Jakov Vuković iz Prugova, občine Klis, kotar Omiš, sa paše zv. Radinje (17 km j. z. od Sinja) otjerali su 29 ovaca i 9 koza seljacima sela Sušci i stoku otjerali za Muć.

14. ožujka u 23,30 sati 27 naoružanih partizana Mosorske skupine u s. Krilo-Jesenice (9 km s. z. od Omiša) naložili su Pivčević Mati da ih sa svojim brodom prebaci za otok Brač. Pivčeviću uspjelo je pobjeći, pa su partizani sami uzeli brod imenom sv. Ana i sa istim prebacili se za otok Brač. Brod do danas nije vraćen.

Izvjешće ovog krila broj 619/taj. od 17. ovog mjeseca.

17. ožujka našim postrojbama u Zadvarju (18 km i. od Omiša) dobrovoljno se je predalo 70 partizana. Na zahtjev talj. zapovjedništva, partizani predani su Taljanima, koji su partizane istog dana prebacili za Dugi Rat (5 km z. od Omiša) od kuda će vjerovatno biti prebačeni za Split.

Izvjешće oruž. postaje Omiš broj 155/taj. od 18. ožujka.

4) O akciji radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata:

Nije ništa osobitog primjećeno.

5) O stranoj promišlji u narodu:

Vrši se pomoć krugovala iz Londona i Moskve te drugih neprijateljskih mjesta, pa te vjesti kako partizani, tako i četnici prenose i šire među nekim seljacima, a naročito kod subverzivnih elemenata gdje i sa svojom promišlbom uspjevaju.

6) O prilikama prehrane i prometu:

Stanje na čitavom području je očajno. Narod takorekuć skapava od gladi, i sve se iz dana u dan pogoršava, osobito od kada su prekinute veze sa Sarajevom. Ova oskudica najviše pogađa oružništvo, koje iz domobranskog obskrbnog skladišta prima nepotpuni obrok hrane, dok je skučenih beriva, sa druge strane nemogu dobiti životne namirnice. Potrebno je da mjerodavni donesu potrebnu odluku, da je oružništvo prima cjeli obrok. Naročito zabrinjavuće je stanje u Omišu, gdje se

jedan litar mlieka proda već po 100 kuna, a svežeg mesa već mjesecima nema. Usled zarazne bolesti »pjegavi tifus« talj. vojne vlasti zabranile su svaki izlaz iz Omiša u bilo kojem pravcu ili bilo kojem poslu, tako da ni službena pošta se ne otprema brodom.

Brodski promet je bez promjene, dok samovozni promet je na čitavom području obustavljen, usled ugroženosti puteva.

7) O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima:

Dobri su i u znaku uzajamne suradnje.

8) O odnosima sa savezničkom talijanskom vojskom čiji se dieľovi nalaze u našoj zemlji:

Sa talijanskom vojskom čiji se dieľovi nalaze: u Omišu, Zadvarju, Makarska, Klis, Dicmo, Sinj, Trilj, Strožanac i na otocima Braču i Hvaru odnosi su korektni, ali ne i srdačni.

2. ožujka talijanske vojne vlasti evakuisale su svoje položaje u s. Gradac (37 km j. i. od Makarske) i pošli za Metković. Sa ovim posadama a po ustmenoj zapovjedi evakuisana je u Metković i oružnička postaja Gradac i Igrane. Sve posade u Gradcu nisu bile ugrožene i nije bilo razloga za povlačenje.

3. ovog mjeseca talijanski krilaši bombardirali su mjesto Gradac. Učinak nije poznat.

5. ožujka u vremenu od 23,00 do 23,45 sati, talijansko topništvo iz Sumartina na otoku Braču otvorilo je topovsku paljbu na istočni dio varoši Makarska. Ispaljeno je 17 probojnih granata, koje su pale u predjel gdje su se ranije nalazile talijanske bitnice (istočno od pristaništa Makarska oko 800 m) i gdje se sada nalaze naše ustaške postrojbe. Prva granata pala je 3 m daleko od stražnika, a ostale u obližnju okolicu gdje se je nalazilo 250 ustaša-vojničara i samo pukim slučajem nije nitko nastradao, a jedne granate pale su u more iznad oružničke postaje.

Nepoznat je razlog ovakovog postupka talijana, na predjelu na kome se nalazu ustaše-vojnici, jer talijani imaju o tome točno obavještenje jer se baš na tim mjestima nalaze utvrde — bunker — koje su izradili talijani i iste predali ustašama, prilikom njihovog povlačenja iz Makarske.

11. ožujka talijanska vojska, prolazeći kroz selo Velić 16 km s. i. od Trilja), zapalili su stojnu kuću Šimunu Ratkoviću načelniku občine Trilj, koju kuću su partizani u mjesecu veljači o. g. djelomično opljačkali i sada talijani konačno su sve odnijeli i uništili i sada budući da mu je još i kuća zapaljena, ostao je bez igdje ičega.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 222/taj. od 12. ovog mjeseca.

13. ožujka nekoliko dječaka igralo se je uz more u Makarskoj i tom prilikom našli su jednu bombu i sa istom igrali se, bomba eksplodirala je i 9 dječaka što lakše i teže povređeno. Ova bomba potiče vjerojatno od talijana jer su na tom mjestu talij. časnici ubijali ribu sa bombama.

II. STANJE U ORUŽNIČTVU:

1) **Raspoloženje, duh i stega:** usljed slabe ishrane, oskudnih beriva jer ista ni do danas nisu regulisana novom zakonskom odredbom i obzirom na vladajuću skupoću je pokolebano i uzdrmano. Naročito pate porodice oženjenih oružnika.

2) **Incidenti i neredi većeg značaja:**

Nije bilo.

3) **Utjecaj strane izvještajne službe i neprijateljske promičbe:**

Nije ništa sumnjivo primjećeno.

4) **Bjegunstva iz oružništva:**

Nije bilo.

5) **Ponašanje dočasnika i momčadi van vojarni:** propisano je.

III. VANJSKA SITUACIJA:

Po svim točkama stanje je bez promjene niti pak su prikupljeni neki naročiti podatci.

IV. OBĆI ZAKLJUČAK:

Javna sigurnost na cjelom području krila je ugrožena i stanje je zabrinjavajuće. Naš je narod izložen pljački partizanski bandita sada prolazom četnika nije siguran ni za svoje živote.

Pojačanje oružničkih postaja, zatim njihovo savremeno naoružanje i čišćenjem područja NAŠOM i njemačkom vojskom stanje bi se popravilo i svuda zavele normalne prilike.

Prehranbene i gospodarske su prilike nesnošljive, pa je krajno vrieme da mjerodavni bar nešto porade, da se nešto ublaži, jer inače posljedice su jasne.

V. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU:

Vod Omiša postaje: Srinjine, Lećevica, Muć i Blato na Cetini;

Vod Makarska: postaje Igrane, Gradac, Župa Biokovska, Kozice, Studenci, Lovreć, Zagvozd, Baškavoda.

Vod Sinj, postaja Vrlika, Kijevo i Tijarica.

Vod Hvar postaja: Bogomolje, Sućuraj, Milna, Bol, Selca i Pučišće.

VI. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE SU SE PRIVREMENO PRESELILE:

Postaja Srinjine u Strožanac, postaje Pučišće, Bol i Milna u Supetar, postaje Sućuraj i Bogomolje u Starigrad, postaja Baškovoda u Makarsku; postaja Igrane i Gradac u Metković, postaje: Lovreć, Studenci, Zagvozđ, Blato i Tijarica u Šestanovac.

VII. OSTALI VAŽNI DOGAĐAJI:

28. veljače u tvornicu cimenta »Lavokat« u s. Ravnice (3 km j. i. od Omiša: došlo je iz Zadvarja 547 domobrana — izbjeglica iz partizanskih logora. 15. ožujka u isti logor iz Splita odnosno Sinja stiglo je još 126 domobrana izbjeglica. Stanje kod ovih povratnika je upravo užasno. Svi su podpuno iznemogli, na pola goli i bosi i sa puno ušiju. Čeka se na odluku Mindoma, kuda će biti otpremljeni. Do sada uslied bolesti pjegavi tifus od ovih povratnika umrlo je ukupno 22 osobe.

Uslied pojave pošaline pjegavi tifus, taljanske vojne vlasti u Splitu naložile su da iz Omiša nitko ne smije odlaziti bilo kuda. Koliko će ta karantena trajati, nije poznato.

Po prednjem mjerodavnima dostavljeno je izvješće pod br. 549/taj. i broj 584/taj. za ovu godinu.

U vremenu od 11—15. ožujka u Omišu vršeno je novačenje mladića za obćine: Omiš, Poljica-Priko i Šestanovac, Odaziv bio je sliedeći iz obćine Omiš pozvano je 130 mladića, a odazvalo se je 18 (13%), od obćine Poljica-Priko pozvano je 280, a odazvalo ih se 5 (1%), dok od obćine Šestanovac nije nijedna osoba došla na pregled.

Izvjeshće oruž. postaje Omiš broj 149/taj. od 15. ožujka.

M. P.

Zapovjednik, satnik

Petar Bošnjak v. r.

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U DUBROVNIKU OD 22. OŽUJKA 1943. O ZLOČINU TALIJANA NA PELJEŠCU¹

ORUŽNIČKO KRUŽNO ZAPOVJEDNIČTVO

Broj 2854

U Dubrovniku, dne 22. ožujka 1943.

Predmet: Izvješće o dnevnim događajima
dostavlja.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (J. S.)

Zagreb

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Mostar

VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE DUBRAVA

Dubrovnik

ZAPOVJEDNIČTVU MJESTA

Dubrovnik

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

Dubrovnik

11. ožujka 1943. u selu Gornjoj Pijavičini, kotar Dubrovnik (5 km sjeverozapadno od Janjine) sukobila se sa partizanima² jedna talijanska postrojba, te u borbi ranjen jedan talijanski vojnik i ubijen partizan Mićo Marinović Antunov, koji je donešen mrtav u Janjinu. U Janjini ga je prepoznala mrtva njegova majka Mile Marinović, koja je nakon ovog prepoznanja i sama streljana. Osim ovoga uhićen je po talijanskim vlastima glavar sela Niko Kalafatović sa još 5 osoba.

13 ožujka 1943 na mjestu zvanom »Dingač«, občina Kuna, kotar Dubrovnik (5 km južno od Trstenika) ubijen je od talijanskih vojnika, Stjepo Mužun iz Potomja kotar Dubrovnik. Kao razlog ubijanja, što se nije javio kad je vršen popis pučanstva na Pelješcu.

18 ožujka 1943 prigodom obavljene osobne premetačine nad Antunom Stražičićem iz Slanoga kotar Dubrovnik pronađeno je kod istog komunističko promičbeno tvorivo i to: »Čistoća je pola zdravlja napisana po Dr Simi Miloševiću, profesoru medicinskog sveučilišta u Beogradu pisan pisaćim strojem, letak: »Hrvatskomi Srbskom narodu Dalmacije izdan početkom mjeseca rujna 1942 od pokrajinskog komiteta komunističke partije Hrvatske za Dalmaciju« i jedne novine »Borba« organ komunističke partije Jugoslavije br. 20 od 1. listopada 1942. Isti je uhićen i predat državnom tužiteljstvu u Dubrovnik.

18 ožujka 1943 radio je u svome vinogradu u selu Kremen Do, občine Čičevo kotar Trebinje, Đuro Baletin iz sela Stravča kotar Dub-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Ahivu VII, arhiva NDH, reg. br. 18/3—1, k. 103.

² Pelješka partizanska grupa. Vidi dok. br. 248.

rovnik, kojem je došao u vinograd Jozo Bošković iz Kremen Dola i rekao mu: »Gdje si ustašo ti si lanjsku godinu vodio četu po Stravču« udarivši ga jedan put kolcem po glavi i tri puta po leđima našto je Baletin pobjegao za kojim je Bošković trčao i istom govorio da više »Živeo Kralj Petar«.

Prednje izvješće dostavlja se znanja radi i mjerodavnosti.

M. P. Zapovjednik predsetnik:
Zvonimir Šporčić

BROJ 321

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 28. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU OMIŠA I DUBROVNIKA¹

ZAPOVJEDNIČTVO
6. oružničke pukovnije
J. S. Broj: 1106/tajno
U Mostaru, dne 28. ožujka 1943.
Predmet: Doglasno izvješće za II
polovinu ožujka 1943. g.

1. — VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU

Z a g r e b

(Ostale adrese izostavljene)

[...]

Na području oružničkog krila Omiš

Provedena mobilizacija od strane Dalmatinskih partizanskih grupa nije urodila plodom kako su to oni zamišljali. Odziv je bio priličan samo u Makarskom primorju i na otocima Braču i Hvaru. Pogovara se ali još nije točno utvrđeno da je među dalmatinskim partizanima nastupilo rasulo i da su logori raspušteni s tim da domaći idu domovima a stranci da se razidu u razne krajeve. Ovo je navodno uslijedilo zbog poduzetih akcija čišćenja u Bosni jer da im je ponestalo hrane i strijeljiva. Ovo se provjerava.

Prema primljenom obavještenju na otok Brač povratilo se je oko 1.000 osoba iz partizanskih logora.² Neki su se prijavili kod talijanskih vojnih vlasti a neki se još kriju po okolini.

U posljednje doba odbjegli su od domova i pridružili se partizanskim bandama: Milica Milošević iz s. Glavice, Anđelka Mandić iz Brnaza

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 11/2—25, k. 149.

² Vidi dok. br. 89, 94 i 319.

kotar Sinj, Ante Lovrić trg. pomoćnik, Radovan Marković đak, Ubaldo Dragaš šofer, Srećko Bešker đak, Ivan Čikara mesar svi iz Sinja, Anđelko i Mate Šipić iz s. Vedrine, Milan Pešo, Stipe Knezović i Luka Mandić iz s. Ugljane kotar Sinj.

20. II. odbjegli su od domova i pridružili se partizanskim bandama: Jakov Delić, Marko Radman, Ante Čosić, Stipe Krstić i Dujo Krce iz sela Grab — Podi kotara Sinj.

20. II. povratio se je iz odmetništva Ivan Boban Petrov, đak iz Sinja, Predat je našoj vlasti.

27. II. u 07,00 sati jedna grupa od 20 naoružanih partizana skupine Dinara,³ izvršili su napad na oružničku ophodnju postaje Han od 12 momaka u selu Gala (9 km s-i od Sinja). Borba je vođena oko 1 sat kada su partizani odbijeni i povukli su se u pravcu Krivi Humac (k. 502). Gubitaka u momčadi nije bilo dok su ubijena dva partizana a 2 ranjena. Uništena je partizanska lađa sa kojom su prebacivali preko rijeke Cetine i prevozili plijen.

28. II. jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana skupine Dinara⁴ izvršila je, napad na domobranski posadni vod u s. Bajagiću (7 km s. i. od Sinja). Napad odbijen bez gubitaka dok ni za gubitke partizana nema podataka.

3. III. u 08,30 sati sa visova povrh sela Vedrine (10 1/2 km i. od s. Trilj) jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana⁵ izvršila je prepad na našu domobransku posadu u Trilju (11 km j. i. od Sinja). Talijanska posada vatrom iz bacača odbila napad i partizani su se povukli ostavivši 4 mrtva i 1 ranjenog partizana. — Na našoj strani nije bilo gubitaka.

3. III. u 23,00 sata pet naoružanih partizana skupine Kamešnica došli su u selo Čitluk (6 km s. od Sinja) i od seljaka Marka Vindića oduzeli su krugoval obećavši mu da će mu ga vratiti kada im ne bude više trebao.

3. III. jedna grupa od 70 naoružanih partizana došla je u selo Velić (17 km s. i. od Sinja) i od seljaka Petra Marića oduzeli su 5 volova, 2 koze i 2.500 kg sijena.

4. III. povratio se je iz odmetništva Srećko Bešker iz Sinja i prijavio se našoj posadi u Trilju, te je odprećen i predat zapovjedniku II sektora u Sinju.

5. III. u selu Blato n/c. 18 km s. i. od Omiša partizani su minirali most na rijeci Cetini, tako da je porušen u dužini od 30 m i na ovom dijelu postavili su daske, kako bi se mogle prebacivati njihove snage na bijegu iz Bosne, — za planinu Mosor.

5. III. jedna skupina od 50 naoružanih partizana skupine Mosor upala je u selo Vojnić-Bučani (5 km z. od Trilja) i tom su prigodom opljačkali od seljaka Ivana Ivkovića 1.200 kg pšenice, 250.000 kn gotovog novca, 12 pari opanaka, razne robe, 100 kg krompira, 2 džepna sata, 2 vola, 100 kg suhog mesa, 4 svinjska pršuta i 80 kg kukuruznog brašna.

^{3, 4 i 5} Dijelovi Splitskog NOP odreda.

⁶ Ove demonstracije je organizirao Mjesni komitet KPH Dubrovnik. Vidi dok. br. 322.

Kod seljaka Stipana Majića opljačkali su 300 kg pšenice, 8 svinjskih pršuta, 12 kg suhog mesa 150 l. vina, 2 para obuće-cipela, i dvogled, 1 konja, 1 kravu i gotovog novca u sumi od 15.000 kuna.

7. III. povratio se je iz odmetništva Ante Križanac iz Sinja, šofer i nakon preslušanja pušten je na slobodu.

6. III. u 23,30 sati jedna grupa od 20 naoružanih partizana ušla je u selo Obrovac (6 km s. od Sinja) i od seljaka Ivana Tenžere opljačkali su: 3 vola, 50 kg suhog mesa i 350 kg pšenice.

Točno neutvrđenog nadevka, a prvom polovinom ovog mjeseca ubijen je po partizanima i bačen u potok Ruda občinski poslužitelj Mandić Vinko iz Sinja, koji je raznosio službene spise po selima občine Sinj.

[...]

28. III. uhićeni su od strane jedne ustaške ophodnje kod mjesta zv. »Veliko Brdo« (4 km z. od Makarske), partizani Ante Andrijašević iz Makarske i Vladić Bartul iz Velikog Brda kotara Makarske, obojica sa oružjem i strijeljivom. Pod njihovim nadzorom vršeno je ribarenje od strane 8 osoba. Pritvoreni su kod ustaške posade u Makarskoj. Izjavili su da su se iz skupine Biokovo povukli svi strani partizani a da su ostali samo domaći i da imaju svoje posade u svim selima kraj mora, a u selu Šošići (17 km j. i. od Makarske), da im se nalazi glavna komanda pod zapovjedništvom Ante Šutića iz Gradca.

Na području oružničkog krila Dubrovnik

Partizani grupe Pelješac postali su ponovno djelatni i da je njihovo kretanje postaje svakim danom življe. Talijanske vojne vlasti obavještene su i zamoljene poduzimanje mjera.

14—28. II. pobjegli su od svojih domova i pridružili se partizanskim bandama Hamo Morić iz s. Rotimlje kotar Stolac nastanjen u Čapljini i Fadil Hasagić dužnostnik kotarskog suda u Varešu, a nastanjen privremeno u Čapljini.

Točno neutvrđenog nadnevka, početkom ovog mjeseca, vođa partizana grupe Pelješac, Ivan Mordin sa 20 naoružanih partizana došao je u selo Oskorušno na Pelješcu i tom prigodom opljačkali su kuću Anke Meić žene oružničkog narednika, odnesavši sve životne namirnice koje su u kući našli.

7. III. vođa partizana Mordin došao je u selo Oskorušno i od seoskog glavarar uzeo konja, prevezao se na njemu do sela Pijavičine, a poslije mu konja povratio.

14. III. jedna grupa nepoznate jačine naoružanih partizana, grupe Pelješac, došla je u selo Kunu i tom su prigodom odrezali kosu Kati Marinović, ženi Stipinoj. Uzrok za ovo je taj budući da se ova druži i održava veze sa talijanskim vojnicima.

Prema primljenim podatcima na poluotoku Pelješcu... veliki broj partizana, koji su se prebacili sa otoka Korčule.

18. III. uhićen je po oružnicima u Dubrovniku Ante Strazičić rodnom iz s. Slano kotara Dubrovnik i kod osobne premetačine pronađeno mu

je komunističko promidžbeno tvorivo [...] te je izjavio da je ugovorio sa njemu nepoznatim osobama i primio se da rastura komunističke letke. Predat je nadležnoj vlasti.

[...]

V. Ostali važniji događaji

10. III. oko 10,00 sati, okupila je se veća grupa pučanstva, mahom žena i djece, pred zgradom velike župe i općine u Dubrovniku, koje su demonstrirale vičući: »DAJTE NAM KRUHA, UMIREMO OD GLADI, načelnik općine hrani 8 svinja kukuruzom, dok pučanstvo umire od gladi, upotrebljava radnu snagu i plaća radnike sa žitom i brašnom, da je zasijao nekoliko kvintala krumpira na svom zemljištu, a to je sve bilo određeno za prehranu pučanstva«. Dalje su vikali: »DAJTE VLAST TALIJANIMA, KOJI BOLJE VODE BRIGU O PREHRANI, NEGO HRVATI«. Čuli su se povici: »SRAMOTA, DA SE NITKO O NAMA NE BRINE I NITKO NE VIDI DA UMIREMO OD GLADI«. Ovo se je ponovilo i na 11. III.⁶

Nakon 20 časaka, redarstveni organi sa većim brojem karabinjera, rastjerali su demonstrante. Na svakom koraku čuli su se protesti da sirotinja umire od gladi, dok gospoda imaju svega u izobilju, jer kupuju švercovane namirnice po skupe pare. Prema prikupljenim podatcima, kupuje se kukuruz po 200 kn, kukuruzno brašno po 250, a narodno brašno po 400 kuna po 1 kg.

28. II. u tvornici cimenta »Lavocat« u s. Ravnice (3 km j. i. od Omiša) došlo je, odnosno upućeno iz Zadvarja 547 domobrana — izbjeglica iz partizanskih logora, a 15. III. stiglo je iz Splita još 125 domobrana. Stanje kod ovih povratnika upravo je užasno. Svi su podpuno iznemogli, na pola goli i bosi i puni ušiju. Čeka se na odluku Minorsa, kuda će biti odpremljeni. Zavladao je pjegavi tifus među njima i do sada su umrla 22 domobrana.

Uslijed pojave tifusa, talijanske vojne vlasti iz Splita zabranile su svaki izlazak iz Omiša pa bilo kome, i kuda. Koliko će ova zabrana trajati, nepoznato je.

11—13. III. vršeno je novačenje momčadi u Omišu iz općina Omiš, Poljica—Priko i Šestanovac. Odaziv je bio slijedeći: Iz općine Omiš pozvano je 130 momaka, odazvalo se je 18 (13%), iz općine Priko-Poljica pozvano je 280 momaka, odazvalo se je 5 (1%), dok iz općine Šestanovac, nije došla ni jedna osoba na pregled.

[...]

M. P.

Zapovjednik, pukovnik
Stjepan Jakovljević

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 31. OŽUJKA 1943. O PROLAZU ČETNIKA KROZ ŠESTANOVAC I DEMONSTRACIJAMA ŽENA U DUBROVNIKU¹

Dnevni izvještaj bro 59., od 31. ožujka 1943.

Podhvati četnika oko Žeževice

Satnik 2. bojne u Zadvarju Mile Orešković izviestio je, da je dana 28. veljače od talijanskih vlasti obaviješten da sutradan dolazi u Šestanovac 250 domobrana. Ujedno je upitan da li njegove postrojbe imaju ustaša. Sutrđan mu je talijanski zapovjednik kazao obratno naime, da dolaze 2.500 ljudi pod oružjem, ali da ne zna koji su. Tek drugog dana doznao je da to imaju biti četnici,² te je pozvan da ukloni svoju posadu iz Šestanovca. Imenovani na to nije pristao, pak je zbog toga talijanski zapovjednik obećao da ti četnici neće dolaziti u Šestanovac, nego samo u Katune, a odatle nastaviti svoje podhvate. Kasnije je imenovani ustanovio, da je talijansko Zapovjedništvo u Zadvarju te četnike snabdijelo oružjem, prenevši ga u samovozu pokriveno sa slamom. Ovi četnici izazovno su se ponašali prema domobranima i našim časticima, pozivajući ih da se priklone njima i njihovom vođi Draži Mihajloviću. Izjavljivali su da su njima Talijani saveznici, ali da će svejedno i s njima kao i sa Hrvatima i sa Njemcima konačno obračunati. Talijani su u prisutnosti više naših ljudi govorili da je šteta što ovdje nije više kralj Petar, jer da bi u ovim krajevima onda bio mir.

Ovi četnici otišli su dana 3. ožujka u pravcu Imotskoga, pljačkajući, paleći i koljući (izvještaj ne govori o pojedinostima).

I.2258.

Demonstracija žena u Dubrovniku

Dne 7. ožujka noću naljepljeni su u Dubrovniku komunistički letci, kojim se žene Dubrovnika i okoline, pozivaju da i one pridonesu sa svoje strane pobjedi partizana.³

Dne 10. ožujka krugovalna postaja »Slobodna Jugoslavija« pozvala je žene Dubrovnika, da se pobune u smislu toga letka.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 2/2—1, k. 256.

² Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

³ Letak je izdao Gradski Odbor AFŽ-a Dubrovnik u povodu 8. ožujka, Dana žena u kome se, pored ostalog, kaže: »... Današnjom oslobodilačkom borbom naši hrabri drugovi su pokazali i pokazuju da i oni mogu i znaju da se bore protiv fašizma jedino čvrstom i odanom voljom.

A što mi radimo? Mi, žene Dubrovnika? Zar smo mi slijepce? Mi hladnokrvno i čutke prelazimo preko grozota koje svakodnevno i sve više vrše fašisti i njihove sluge, nad našim sinovima, sestrama i braćom ... Zar se bojimo njihovih pretnja ili smrti?

Ustajmo i pokažimo im da smo i mi, žene Dubrovnika, pripravne boriti se za svoju slobodu ...« (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/2—8, k. 323).

Dne 11. ožujka došlo je oko 30 žena pred Gradsku općinu i demonstriralo protiv gradonačelnika Dr. Karlovića, radi prehrane.⁴

Karakteristično je, da su glavne vikačice bile one žene koje dobivaju namirnice i kod Talijana i kod naših vlasti, a ni jedna od njih nije tako slabog položaja, da bi se opravdala ovakva demonstracija.

Naše redarstvo uz pomoć karabinjera uhitilo je više ovih žena. Interesantno je da su talijanski generalni konzul i vice-konzul, tajnik konzulata i jedan karabinjerski satnik intervenirali za puštanje pojedinih žena na slobodu.

Kao začetnike ove demonstracije i sastavljače letka može se smatrati dubrovačke Srbe i talijanaše, jer do njih vode tragovi iztrage.

Župska redarstvena oblast dobila je pouzdanu informaciju da se Draža Mihajlović nalazi u Kalinoviku.

Od jednog pouzdanika ista oblast saznala je, da su Talijani obećali priključiti Dubrovnik srbskim krajevima, s time da bi privremeno Dubrovnik anketirali Italiji.

Opaza se u Dubrovniku priliv četnika. Kad ovi uđu u neki lokal talijanski oficiri i vojnici odmah odlaze iz lokala. Četnici vade bodeže i izazivaju pučanstvo.

Dne 15. ožujka nastupio je na dužnost novi zapovjednik Corpo d'Armata general Piazzoni.

Novo imenovani kotarski predstojnik u Gackom ne može vršiti službu, nego se je vratio u Dubrovnik. Pred zgradu mu je bila postavljena u Gackom četnička straža, dok oružnici ne mogu da uobće sa puškom da iziđu na ulicu.

I.2267.

Viesti Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost

Vrhovni štab »narodne oslobodilačke vojske« izdao je proglas u kojem izjavljuje svoj cilj: Oslobođenje zemlje od okupatora, nepovredivost privatne svojine, borbu za demokratska prava, priznanje nacional-narodne osobenosti Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji, te Makedoncima i ostalima. Podpisan je Tito i Dr. Ribar.

[...]

Talijanski rizničari strijeljali jednu osobu u Vručici Gornjoj (Pelješac)

Velika župa Dubrava javlja, da je dne 11. veljače po talijanskoj rizničkoj straži strijeljana u Gornjoj Vručici Filomena Srboje iz razloga što je na jednom mjestu netko presjekao talijansku vojničku brzoglasnu žicu, a imenovana je bila kao taoc, jer je njezin sin među partizanima.

I.2250.

Pojedinosti o strijeljanju jedne osobe u Dicmu

Savezno sa dnevnim izvještajem od 18. siječnja kojim je javljeno, da su talijanske vlasti strijeljale u Dicmu Bilan Blaža, ustanovljeno je, da je on strijeljan po nalogu zapovjednika talijanske posade u Dicmu, bez ikakvog postupka. Ovaj zapovjednik, tenente Host, saobćio je zapovjedniku oružničke postaje, da je imenovani strijeljan, jer su kod njega pronađene bombe i naboji, pa se sumnja, da ih je dobavljao partizanima.

Postaja izvješćuje, da je Bilan bio dobar državljanin i da nije šurovao sa partizanima, dok se o istinitosti inkriminacije da je imao bombe i naboje nije moglo ništa ustanoviti. Naprotiv dan prije imenovani je govorio svojoj majci, da će sutradan ići Talijanima jer su mu obećali prodati 3 para cipela, pa je u tu svrhu ponio sobom i novaca.

I.2261.

[...]

⁴ Vidi dok. br. 321.